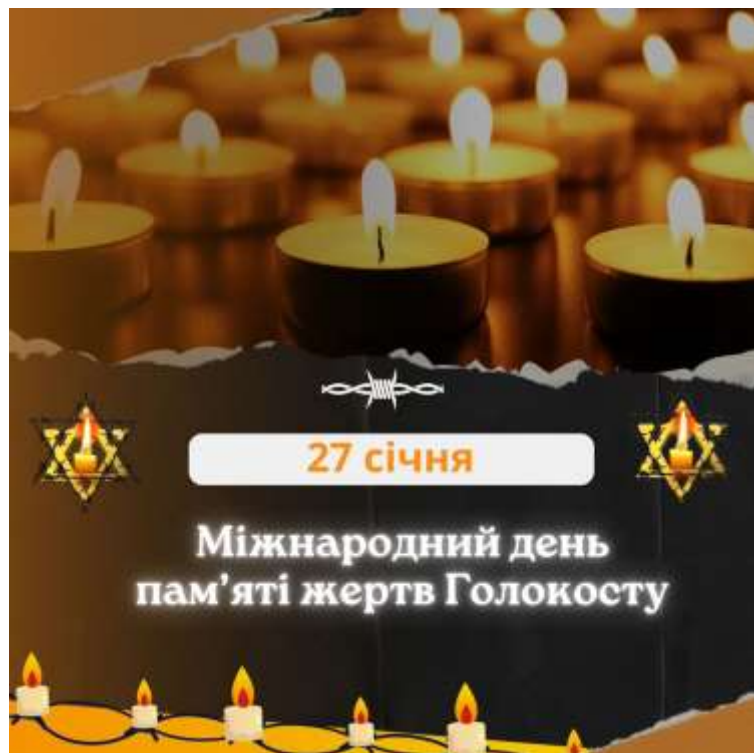

**МУЗЕЙ ГЕНОЦИДУ «ТЕРИТОРІЯ ПАМ'ЯТІ»
УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА
ФОНД ПІДТРИМКИ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»;
ЛОС-АНДЖЕЛЕСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (LOS ANGELES UNIVERSITY)
(USA);
АРІЄЛЬСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ARIEL UNIVERSITY CENTER OF
SAMARIA) (ISRAEL);
ЗАХІДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТІМІШОАРИ (WESTERN UNIVERSITY
OF TIMISOARA) (ROMANIA)**

МАТЕРІАЛИ

**Міжнародної науково-практичної конференції
«ПРОБЛЕМА ГЕНОЦИДУ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА»**

(Одеса, 23-24 січня 2025 року)

Одеса -2025

УДК:

Проблема геноциду: виклики сучасного суспільства. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 23-24 січня 2025 р.) 88 с.

Рецензенти:

Готинян Віталія Віталіївна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри культурології Одеського національного університету імені І. І. Мечнікова

Наумкіна Світлана Михайлівна - доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Проблема геноциду: виклики сучасного суспільства» вміщує матеріали, які досліджують концепцію геноциду в творах Рафаля Лемкіна: філософське та правове підґрунтя; культурний геноцид: від доктрини до відповідальності; геноциди ХХ століття та їх вплив на генезу моральних складових людства; геноцидальні практики Російської імперії і їх доктринальне підґрунтя; вплив рішень міжнародних кримінальних трибуналів на колективну пам'ять щодо геноцидів; меморіалізація пам'яті жертв геноцидів; геноцидальний вимір агресії Росії проти України. Рекомендовано для науковців, педагогів, докторантів, аспірантів, студентів.

Ухвалено до друку та розповсюдження мережею інтернет вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 12 від 27 березня 2025 р.)

«Проблема геноциду: виклики сучасного суспільства»

23-24 січня 2025 року

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова:

А. В. Красножон – ректор Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор історичних наук, професор.

Заступники голови:

Копусь Ольга Антонівна – перший проректор з навчальної та науково-педагогічної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор педагогічних наук, професор.

Музиченко Ганна В'ячеславівна – проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор політичних наук, професор.

Борінштейн Євген Русланович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Козленко Павло Юхимович – голова правління Громадської організації «Одеський центр дослідження Голокосту»

ПРОГРАМА КОНФЕРЕНЦІЇ
Порядок роботи конференції
Урочисте відкриття конференції

Вітальні слова:

Андрій КРАСНОЖОН – ректор Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», доктор історичних наук, професор.

Ганна МУЗИЧЕНКО – проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», доктор політичних наук, професор.

Павло КОЗЛЕНКО – голова правління Громадської організації «Одеський центр дослідження Голокосту»

Тимур КОРОТКИЙ – віце-президент Української асоціації міжнародного права, провідний науковий співробітник Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

23 січня 2024 року 10.00-13.00

Діяльність Міжнародної комісії юристів у 1988 році як перший крок до правової оцінки Голодомору-геноциду 1932 – 1933 років

Володимир Сергійчук – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії світового українства Київського національного університету імені Тараса Шевченка, голова Міжнародної асоціації дослідників Голодомору-геноциду, академік Академії наук вищої школи України.

The Evolution of Russian Genocide against Ukrainians in the Twenty-First Century

Еволюція російського геноциду проти українців у XXI столітті

Вікторія Малько – доктор габілітований (історія), викладач кафедри історії Каліфорнійський університет, Фресно (California State University, Fresno)

Проблемні питання визнання та вшанування пам'яті жертв Голодомору-геноциду на державному рівні

Олеся Стасюк – доктор історичних наук, професор, голова Національної асоціації дослідників Голодомору-геноциду українців, заслужений працівник культури України

Проблемні питання визнання Голодомору 1932 – 1933 років злочином геноциду

Микола Герасименко – заступник голови Міжнародної асоціації дослідників Голодомору-геноциду. заслужений юрист України

Голодомор 1932-1933 років як геноцид українського народу

Козицький Андрій Михайлович – кандидат історичних наук, доцент кафедри світової історії модерного часу Львівського національного університету імені Івана Франка

Соціально-філософське дослідження геноцидів: людство на шляху до моралі

Козленко Павло Юхимович – кандидат філософських наук, голова правління Громадської організації «Одеський центр дослідження Голокосту»

Культурний геноцид і проблеми його криміналізації

Короткий Тимур Робертович – кандидат юридичних наук, доцент, віцепрезидент Української асоціації міжнародного права, провідний науковий співробітник Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України.

Хендель Наталія Володимирівна – кандидат юридичних наук, доцент, експертка Громадянської організації «Фонд підтримки фундаментальних досліджень», провідна наукова співробітниця Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України

Енергія любові як «трисонячна єдність» протидії геноцидам XX-XXI століть

Іванова Наталія Володимирівна – доктор філософських наук, доцент, декан факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Геноцидна комунікація: сутність та виміри

Висоцька Ольга Євгенівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпровської обласної ради

Культурний геноцид та його наслідки для особистості – культурно-особистісний геноцид

Єршова-Бабенко Іріна Вікторівна – доктор філософських наук, професор кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності Український державний університет імені Михайла Драгоманова, академік Академії інформатизації ООН.

Розвиток та запобігання геноцидам: моральні пріоритети людства

Борінштейн Євген Русланович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Культурний геноцид: від доктрини до відповідальності

Абу Аль-Нуджум Аль-Махамід Вікторія Фірасівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП «Початкова освіта», *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

ВИТОКИ КОНЦЕПЦІЇ КУЛЬТУРНОГО ГЕНОЦИДУ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Базелюк Оксана Василівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП «Початкова освіта», *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

КУЛЬТУРНИЙ ГЕНОЦИД КОРИННИХ НАРОДІВ (НА ПРИКЛАДІ КОРИННИХ НАРОДІВ У КАНАДІ, АВСТРАЛІЇ, США)

Висоцька Ольга Євгенівна, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР», *м. Дніпро, Україна*

КОНЦЕПТ ГЕНОЦИДНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: СУТНІСТЬ ТА ВИМІРИ

Даниленко Анастасія Володимирівна, студентка 4 року навчання ОПП Менеджмент соціокультурної діяльності Університету Ушинського.

Науковий керівник **Врайт Галина Яківна**, кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

КУЛЬТУРНИЙ ГЕНОЦИД ЯК ПОРУШЕННЯ ОСНОВНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ: ВПЛИВ НА КУЛЬТУРНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА СВОБОДУ ВИРАЖЕННЯ

Дев'ятко Наталія Володимирівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР

ІМПЕРСЬКИЙ СВІТОГЛЯДНИЙ КОД І ЙОГО ТЕКСТОВЕ ВТІЛЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ІНФОРМАЦІЙНО-КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ

Діденко Вікторія Миколаївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП «Переклад (перша-англійська, друга-китайська)», *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

КУЛЬТУРНИЙ ГЕНОЦИД: ПЕРСПЕКТИВИ ВИЗНАННЯ ТА ВІДНОВЛЕННЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ

Журжій Владислава Ігорівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП «Початкова освіта», *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

ПРИМУСОВА АСИМІЛЯЦІЯ ЧЕРЕЗ ОСВІТУ ЯК ЗАСІБ КУЛЬТУРНОГО ГЕНОЦИДУ

Кандиба Ростислав Русланович, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП «Туризм і рекреація», *Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна*

РОЛЬ МЕМОРІАЛІВ, МУЗЕЇВ ТА ОСВІТНІХ ПРОГРАМ У ЗБЕРЕЖЕННІ ПАМ'ЯТІ

Купченко Анастасія Ігорівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП «Початкова освіта», *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

КУЛЬТУРНИЙ ГЕНОЦИД ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИЧНОГО ТИСКУ

Самойлова Полина Едуардівна, Здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2-го року навчання, спеціальність 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності», соціально-гуманітарний факультет, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПРОГРАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ КУЛЬТУРНОГО ГЕНОЦИДУ

Усатюк Ігор Миколайович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, ОНП «Філософія», *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

ЕКОНОМІЧНА ЛЮДИНА В СУЧАСНИХ КОНТЕКСТАХ НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ

Геноциди ХХ століття і їх вплив на генезу моральних складових людства

Абрасьова Дар'я Михайлівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП «Філологія», *Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна*

РОЛЬ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ МОРАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ ПРО ГЕНОЦИДИ

Атаманюк Зоя Миколаївна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

ВПЛИВ ГЕНОЦИДІВ НА НАЦІОНАЛЬНУ САМОСВІДОМІСТЬ УКРАЇНЦІВ

Беженар Евеліна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, ОПП «Медицина», *Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна*

ТРАВМА ПОКОЛІНЬ: ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ НАЩАДКІВ ЖЕРТВ ГЕНОЦИДІВ

Бородай Олександр Дмитрович, аспірант кафедри філософських і політичних наук, *Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси, Україна*
СВОБОДА ВИБОРУ В УМОВАХ ГЕНОЦИДУ

Васильєва Лариса Юріївна, здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, ОПП «Філософія», *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*
A PHILOSOPHICAL ANALYSIS OF DARWINISM'S ROLE IN THE VICTIMIZATION OF GENOCIDE VICTIMS AND THE POLITICS OF "EUGENICS"

Дякова Анастасія Семенівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП «Готельно-ресторанна справа», *Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна*
ГЕНОЦИДИ ЯК ВИКЛИК ЛЮДЯНОСТІ: ЧИ ЗМІНЮЄТЬСЯ МОРАЛЬНИЙ ЛАНДШАФТ ПІСЛЯ ТРАГЕДІЙ?

Женунтій Катерина Анатоліївна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, ОПП «Медицина», *Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна*
РОЛЬ ТОТАЛІТАРНИХ ІДЕОЛОГІЙ У ВИНИКНЕННІ ГЕНОЦИДІВ

Іванова Наталія Володимирівна, доктор філософських наук, доцент, декан факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва, доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти, *КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*
ЕНЕРГІЯ ЛЮБОВІ ЯК «ТРИСОНЯЧНА ЄДНІСТЬ» ПРОТИДІЇ ГЕНОЦИДАМ ХХ-ХХІ СТОЛІТЬ

Косаківський Ігор, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП «Менеджмент», *Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна*
РОЗВИТОК КОНЦЕПЦІЇ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ ТА ЇЇ МОРАЛЬНИЙ ВИМІР

Онуфрієва Анна Олександрівна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, ОПП «Медицина», *Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна*
ГЕНОЦИД ЯК ПРОЯВ МОРАЛЬНОЇ ДЕГРАДАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Остапенко Софія Олександрівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП «Менеджмент», *Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна*
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ГЕНОЦИДІВ: ГОЛОКОСТ, ГОЛОДОМОР, ВІРМЕНСЬКИЙ ГЕНОЦИД, ГЕНОЦИД У РУАНДІ, КАМБОДЖІ

Петінова Оксана Борисівна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

ГЕНОЦИД ЯК ВИКЛИК МОРАЛЬНИЙ ПРИРОДІ ЛЮДСТВА: ФІЛОСОФСЬКІ РОЗДУМИ ПРО ЗЛО, ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ І ГУМАНІЗМ

Поплавська Тетяна Миколаївна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*,

Бутенко Елеонора Геннадіївна, здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, ОНП «Філософія», *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ

Поплавська Тетяна Миколаївна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*,

Дмітрієва Діана, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, художньо-графічний факультет, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ФОРМУВАННІ СВІТОГЛЯДУ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

Поплавська Тетяна Миколаївна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*,

Барков Степан Федорович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, ОНП «Філософія», *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-ЦІННІСНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ ОСВІТИ

Поплавська Тетяна Миколаївна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*,

Пересунько Павло Юрійович, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, навчально-науковий інститут фізичної культури, спорту та реабілітації, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ

Райкоглова Марія Віталіївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП «Філологія», *Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна*

РОЛЬ ПАМ'ЯТІ ТА ЗАБУТТЯ В ФОРМУВАННІ СУЧАСНОЇ МОРАЛІ

Резніков Сергій Іванович, кандидат філософських наук, доцент, *КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР*, м. Дніпро, Україна

ГЕНОЦИД УВАГИ: ФІЛОСОФСЬКИЙ ВИМІР БАЙДУЖОСТІ ДО ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ

Світлицька Віолета Романівна, здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, ОНП «Філософія», *Університет Ушинського*, м. Одеса, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ГЕНДЕРНО СПЕЦИФІЧНОГО НАСИЛЬСТВА ЯК СТРАТЕГІЇ РУЙНУВАННЯ СПІЛЬНОТ

Стойкова Кароліна Миколаївна – студентка 4 року навчання ОПП Менеджмент соціокультурної діяльності Університету Ушинського.

Науковий керівник **Врайт Галина Яківна** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського.

ФЕНОМЕН ГЕНОЦИДУ В XX СТОЛІТТІ (СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ)

Стойкова Марина Георгіївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2-го року навчання, спеціальність 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності», соціально-гуманітарний факультет, *Університет Ушинського*, м. Одеса, Україна

ФЕНОМЕН ГЕНОЦИДУ В XX СТОЛІТТІ (СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ)

Геноцидальні практики Російської імперії і їх доктринальне підґрунтя

Швидун Людмила, доктор філософії, доцент кафедри філософії, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» *Дніпропетровської обласної ради*, м. Дніпро, Україна

БРЕХНЯ ЯК СПОСІБ ІСНУВАННЯ ІМПЕРІЇ

Меморіалізація пам'яті жертв геноцидів

Голубович Інна Володимирівна, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, *Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*, м. Одеса, Україна

ХОЛОКОСТ У ДЗЕРКАЛІ “MEMORY STUDIES” ТА “УСНОЇ ІСТОРІЇ”: КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ДОСВІДУ ГЕНОЦИДУ

Добролюбська Юлія Андріївна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри всесвітньої історії та методики її навчання, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

ПОСТМОДЕРНІСТСЬКА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ГОЛОКОСТУ У ТРАКТУВАННІ ХАНСА КЕЛЛНЕРА

Геноцидальні виміри агресії Росії проти України

Булавенко Наталя, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, ОПП «Медицина», *Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна*

ПСИХОЛОГІЧНА ТА СОЦІАЛЬНА ТРАВМА УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ВІД ВІЙНИ

Журжій Владислава Ігорівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП «Початкова освіта», *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

ВПЛИВ ГЕНОЦИДАЛЬНОЇ АГРЕСІЇ НА МОРАЛЬНИЙ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Ковра Катерина Олександрівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2-го року навчання, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

МЕМОРІАЛ ПАМ'ЯТІ ЖЕРТВ ГЕНОЦИДУ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОГО НАРОДУ ЯК СИМВОЛ НЕЗЛАМНОЇ ВОЛІ

Павлусенко Марія Володимирівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП «Готельно-ресторанна справа», *Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна*

ДЕПОРТАЦІЯ ТА «ПЕРЕВИХОВАННЯ» УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ ЯК ГЕНОЦИДАЛЬНА ПРАКТИКА

Поплавська Тетяна Миколаївна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

Туряб Марина, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, соціально-гуманітарний факультет, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Тищенко Альбіна Андріївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП «Менеджмент», *Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна*

ЦІЛЕСПРЯМОВАНЕ ЗНИЩЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЯК ГЕНОЦИДАЛЬНИЙ ЕЛЕМЕНТ

Фіник Вікторія, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2-го року навчання, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

**СУЧАСНА РОСІЙСЬКА ПРОПАГАНДА ЯК ІНСТРУМЕНТ
КУЛЬТУРНОГО ГЕНОЦИДУ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ
ПРОТИ УКРАЇНИ.**

ТЕЗИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО_ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

23 січня 2024 року 10.00-13.00

Козленко Павло Юхимович – кандидат філософських наук, голова правління Громадської організації «Одеський центр дослідження Голокосту»

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНОЦИДІВ: ЛЮДСТВО НА ШЛЯХУ ДО МОРАЛІ

Виникнення професійного соціально-філософського інтересу до проблеми виникнення, розвитку і відповідальності за геноцид спостерігається в 70-х роках ХХ століття, а вже в 80-х значно активізується вихід нової аналітики, присвяченої цьому напрямку. Дослідження геноциду досі майже цілком проводяться англomовними школами, що сформувалися на базі освіти США, - в Сполучених Штатах, Канаді та Ізраїлі.

Основне питання дослідження геноциду – питання наміру. Найчастіше він видається проблематичним щодо вбивств під час війни. Сучасний колективний тероризм, організовані дії, коли жертви відбираються по їх членству в різного роду політичних, соціальних, культурних, етнічних, цивілізаційних групах, цілком підпадає під визначення геноциду, дане Конвенцією ООН по запобіганню і покаранню геноциду: «акти (вбивства членів груп), вчинені з наміром знищити, цілком або частково, національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку» [1]. Це визначення не передбачає мінімального порогу. Можна припустити, що терористи, які завдають удару по певній групі епізодично, не переслідують мету вбивства, а вбивають для якоїсь мети, часто (як у випадку з геноцидом російського шизо-фашистського режиму по відношенню до України) вигаданим.

Визначення геноциду, дане в Конвенції ООН, можна поєднати з соціально-філософським визначенням, якщо проаналізувати, як співвідносяться їх ключові поняття. Базис такого розуміння передбачає що, захищаються групи, котрі розуміються (наприклад, Лемкіним і іншими представниками в ООН) як базисні типи, класи або підродини людства, стійкі об'єднання суспільства. Соціально-філософський кут розгляду проблеми геноцидів розуміє такі групи як джерело ідентичності та оцінки. Дані групи зазнають утисків, оскільки їх члени схильні відтворювати свій власний тип.

ООН передбачає універсалістську норму: кожна група має право існувати і розвивати свою власну культуру за умови, що ні її мета, ні методи не є злочинними; всі колективи повинні бути захищені від таких злочинів проти людства. Однак не існує категоричної лінії між тривалим характером встановлених (успадкованих) ідентичностей та обраними або досягнутими ідентичностями: обидві можуть бути побудовані поколіннями.

Хелен Файн пропонує нове соціологічне визначення геноциду, яке, на мій погляд, є більш логічним для притягнення злочинців до відповідальності:

«Геноцид – це тривала навмисна акція, здійснювана злочинцем, спрямована прямо або опосередковано на фізичне знищення колективності, через заборону на біологічне або соціальне відтворення членів групи, що продовжується незалежно від поступок або відсутності загрози з боку жертви» [2, с. 24]. З юридичним визначенням геноциду, даним ООН, воно співвідноситься таким чином: геноцид є тривала навмисна акція (тим самим виключаються поодинокі бійні, погроми, окремі смерті), що здійснюється злочинцем (передбачається виконавець, організований на певний період), спрямована на фізичне знищення колективності («акти, що здійснюються з наміром знищити цілком або частково національну, етнічну, расову або релігійну групу», ст. 2) прямо (за допомогою масових або окремих вбивств і фізичні руйнування, які можливо обчислювати, тобто. нав'язаний голод (як Голодомор в Україні) і отруєння їжі, води, повітря) або через заборону на біологічне або соціальне відтворення членів групи (запобігання народжуваності і («насильницьке переміщення дітей з однієї групи в іншу групу», ст.2, е), систематичне руйнування зв'язків між відтворенням і соціалізацією дітей у сім'ї або групі Походження).

Це визначення охоплює тривале знищення ненасильницьких політичних груп і соціальних класів як частини національної (етнічної /релігійної /расової) групи, але не охоплює вбивств членів військових і паравоєнних організацій. Незважаючи на зростання насильства при сучасному веденні війни, необхідно відрізнити військові злочини від геноциду і злочинів проти людства.

Але й дане розуміння не є ідеальним, тому що ми зустрічаємось вже з фактом, коли злочин скоєно. Глобальною метою соціальної філософії геноцидів, є запобігання геноцидам. Очевидно, існує значний розрив між практичним життям людства та дійсним запобіганням геноциду. Тому я згоден з думкою Ендрю Вулфорда і Олександра Хілтона про те, що необхідно виробити практичні заходи щодо запобігання геноцидам в наступному сенсі: саме по собі запобігання геноцидам – це прийняття рішень в умовах недостатньої інформованості, з одного боку, і необхідності швидкої дії – з іншого. При такому положенні справ прийняття рішень вимагає критичної роботи над своїми основами, вміння швидко приймати коректні рішення [3].

З точки зору автора, найбільш принциповим є питання, як різні структурні, політичні, культурні утворення, групи призводять потенційних злочинців до геноциду, створюючи ситуацію, коли виправдовується і навіть заохочується масове вбивство жертв, ґрунтуючись на ідеології, що виправдовує вбивства.

Саме дані ідеологеми призвели до Голокосту. І що сьогодні особливо тривожить, так це непротидія проявам антисемітизму з боку державних органів, в тому числі і тих, які зобов'язані це робити за своєю сутністю (наприклад, недавні дії поліції в Амстердамі під час погрому після футбольного матчу «Аякс» - «Маккабі»).

Але проблема є набагато глибшою, ніж порушені нами питання. По-перше, важливим видається ідеологічний геноцид, оскільки саме за такої форми можуть виправдати масові вбивства у своїй свідомості великі групи людей. По-друге, нігілістичне ставлення до моралі та загальнолюдських цінностей. Саме

перед такими спільнотами відкривається додаткове «вікно можливостей вбивств». Але даний варіант виділення містить і оптимістичне начало. Заявлені проблеми можна виділити на ранній стадії й запобігти їм. Якби світова спільнота була більш нетерпимою до дій росії та її громадян, вторгнення в Україну та актів геноциду можна було б уникнути. Якби учасники погромів в Амстердамі були впевнені в наступних жорстких санкціях, аж до видворення з країни проживання, вони не здійснювали б злочинних діянь.

Тут ми приходимо до важкого розуміння, що категоричний імператив Моралі у сьогоденні є більше соціальною утопією, ніж даністю. Але коли він буде діяти, то вірогідність геноциду стосовно будь-якої групи буде набагато меншою, і саме тоді ми можемо сказати про еволюцію Людства на шляху Гуманізму.

Список використаних джерел

1. Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. Welcome to the United Nations. URL:<https://www.un.org › documents › atrocity-crimes>. (date of request: 13.01.2025).
2. Fein H. Genocide: A sociological perspective. SAGE Publications Ltd; University of Michigan, 1993. 144 p.
3. Woolford A., Hinton A. (2019) Guest editorial: Critical Genocide and Atrocity Prevention Studies. Genocide Studies and Prevention. An International Journal, 13 (3): 1.

Короткий Тимур Робертович – кандидат юридичних наук, доцент, віцепрезидент Української асоціації міжнародного права, провідний науковий співробітник Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України.

Хендель Наталія Володимирівна – кандидат юридичних наук, доцент, експертка Громадянської організації «Фонд підтримки фундаментальних досліджень», провідна наукова співробітниця Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України

КУЛЬТУРНИЙ ГЕНОЦИД І ПРОБЛЕМИ ЙОГО КРИМІНАЛІЗАЦІЇ

Концепція культурного геноциду була запропонована Рафаль Лемкіним у його основній праці Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation - Analysis of Government – Proposals for Redress, присвяченій Голокосту. Саме Голокост став «мірилом» геноциду, який згодом був заборонений у Конвенції про запобігання злочину геноциду і покарання за нього 1948 року, не тільки через жахливі і масштабні звірства, чіткому геноцидальному наміру, але й можливістю юридичного закріплення. Культура також була об'єктом знищення нацистів під час Другої світової війни, проявом варварства та прагненням знищити цілі народи, стерти їх з лиця землі, їхню мову, релігію, культуру. Фактично повністю разом з вбивством 6 мільйонів євреїв, була майже винищена культура ідиш.

Рафаль Лемкін виокремлював дві основні фази геноциду: перша – знищення національних особливостей пригнобленої групи; друга – нав'язування національних особливостей гнобителів [1; 196,199].

Під час повномасштабного вторгнення РФ в Україну ці дві фази геноциду використовуються росією щодо геноциду українського народу, і стали віддзеркаленням колоніальної політики росії, включаючи знищення рухомої і нерухомої культурної спадщини і винищення на тимчасово окупованих територіях нематеріальної культурної спадщини, в першу чергу мови, літературу, традиції, зміну національної ідентичності населення, особливо дітей, через мілітаризацію і політичну індокриніацію, через культурну апропріацію надбань української культури [2].

Деякі з цих діянь можуть бути кваліфіковані як серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, та присвоєнні російської федерації як державі та містять склад воєнних злочинів агентів росії. Частково, юридична оцінка цих діянь може бути надана при їх кваліфікації як злочинів проти людяності. Але, така кваліфікація залишає поза увагою контекст, мету, комплексність дій росії щодо, по-перше, знищення національних особливостей українського народу, відмові в його праві на існування і самовизначенні; по-друге, нав'язування російської політико-культурної особливості та ідентифікації.

Звісно, найбільш повна кваліфікація дій росії як держави і її представників є геноцидом у політико-культурному і юридичному сенсі. Але культурний геноцид залишився концепцією, і треба розуміти межу між концепцією культурного геноциду Рафаля Лемкіна та його юридичним закріпленням геноциду в Конвенції 1948 року та його криміналізації в міжнародному кримінальному праві.

Отже на нашу думку, по-перше, особливу увагу треба звертати на кваліфікацію воєнних злочинів і злочинів проти людяності, пов'язаних зі знищенням культурної спадщини, та виявляти патерни, які властиві цим злочинам; по-друге, в межах кримінально-правової кваліфікації геноциду доводити його вчинення агентами росії, включаючи підходи Міжнародного кримінального суду, які містяться у Політиці щодо культурної спадщини МКС [3], опублікованій у червні 2021 році. По-третє, звертатися до політико-правової кваліфікації дій російської федерації як геноциду, в якому елемент знищення культурної спадщини і просування концепції Рафаля Лемкіна можуть бути прийнятними і домінуючими. По-четверте, розуміючи «сталість», «незмінність» та «фундаментальність» для міжнародного права Конвенції про запобігання злочину геноциду і покарання за нього, шукати шляхи політико-правового закріплення концепції Рафаля Лемкіна щодо культурного геноциду.

Список використаних джерел

1. Irvin-Erickson D. Raphaël Lemkin, Genocide, Colonialism, Famine, and Ukraine. East/West: Journal of Ukrainian Studies, Volume VIII, No. 1, 2021.
2. Російська агресія проти України: культурна спадщина, неоімперіалізм і міжнародне право / Аблялімова-Чийгоз Е.Н., Бусол К.І., Коваль Д.О., Яшний

Д.В. Кримський інститут стратегічних досліджень. 2023.
https://ciss.org.ua/files/site/page_file/tfilee105fec62c46a58e1f59c3512c6e1363.pdf
3. The International Criminal Court. Policy on Cultural Heritage. June 2021.
<https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/itemsDocuments/20210614-otp-policy-cultural-heritage-eng.pdf>

Іванова Наталія Володимирівна – доктор філософських наук, доцент, декан факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

ЕНЕРГІЯ ЛЮБОВІ ЯК «ТРИСОНЯЧНА ЄДНІСТЬ» ПРОТИДІЇ ГЕНОЦИДАМ ХХ-ХХІ СТОЛІТЬ

Поняття «геноцид» є дуже дискусійним і неоднозначним. Існує не один десяток його визначень, тлумачень і концепцій (А. Alvarez, Е. Chalk, І. Charny, Н. Fein, І. Horowitz, Т. Зваан, Р. Лемкін та ін.), які постійно переосмислюються в контексті кожного нового випадку геноциду. Складність і багатозначність даного поняття в тому, що воно об'єднує історичні, соціокультурні, націєтворчі, політико-правові, етико-моральні та інші аспекти існування людського суспільства, держави і людини. Звести визначення поняття геноциду до спільного концепту ускладнює його «багатоликість» у проявах в мирний або у військовий час, його спрямованість на знищення національних, етнічних, расових, релігійних груп, членів цих груп, запобігання народжуваності та насильницька передача дітей з однієї групи до іншої. Конвенція ООН щодо запобігання злочинів геноциду, яка була ухвалена Генеральною Асамблеєю у грудні 1948 року, дає найбільш загальне тлумачення, яке однозначно визначається як злочин проти людини і людства.

Сучасній Україні, яка була втягнута у російсько-українську війну, що триває з 2014 року, відведена роль буфера між добром і злом, між життям і нежиттям, між світоглядом прогресу і регресу. Агресивна фаза цієї війни після лютого 2022 року означилась звірством російських військових щодо мирного населення і дітей в українських містах і селах Київщини, Ірпіня, Бучі, Харківщини, Херсонщини, Донбасу і т.д. Дані факти ідентифікуються як геноцид українського народу, здійснений в ХХІ столітті, в якому Людина досягла вагомих успіхів у науці, техніці, технологіях.

Видатний французький історик-славіст сучасності професор Даніель Бовуа у своєму ґрунтовному дослідженні «Трикутник Правобережжя: царат, шляхта і народ. 1793-1914р.р.» доводить, що причиною споконвічної ненависті, жорстоких війн росіян щодо українців і України варто шукати в далекому минулому. «Гегемонія чи колоніалізм, поневолення чи кріпацтво, заборона мови чи політичні репресії – це два маркери людських стосунків, які століттями придушували розквіт української нації», адже «заперечення української ідентичності було константою політики царської влади після анексії Правобережної України Російською імперією в 1793 р.» [2, с.5].

Виходячи з вищесказаного, актуальним і в насущний момент є запитання, поставлене кілька десятиліть тому українським дисидентом, письменником Олесем Бердником: чому «вселенський крематорій працює на повну потужність»?... Чому «у топці космічного Молоха горять тіла, метали, душі, ідеї, держави, нації, племена, планети, зірки? Так звана еволюція, а з нею і цивілізація – то лише шлаки страхітливого палахкотіння Матерії у багатті Часу й Простору»? Адже ми тисячоліттями не можемо вирватись із лабіринту мінотавра: «звіролюдина, котра знаходиться в кожній клітинці життя, невпинно вимагає страхіливої данини – Енергії Світла Духу, перепрацьованого в процесі еволюції в тріпотливу тканину життя. Всі їдять всіх, щоб жити!» Історія тисячоліттями демонструє нам, що вся наша праця, війни, створення імперій, повстання, походи, ідеологічні протистояння – «Сізіфова праця, яка піднімає на гору камінь абсурдного буття», це як змія, що кусає себе за хвіст [1].

Як же вийти із цього лабіринту? Український любомудр Григорій Сковорода у «Бесіді 2-й, названій OBSERVATORIUM SPECULA (по-єврейськи СІОН)» вважав, що в основі життя людини, її існування в соціумі і суспільстві має діяти закон «трисонячної єдності», або закон Цілісності, Єдності, Любові. Природу зла філософ вбачає як явище «згубного духу, що перетворює все на згубу всього». В основі зла, або ж «матір'ю зла є гординя, матір'ю гордині – заздрість, матір'ю заздрості є похоть, матір'ю похоті – невдячність, а матір'ю невдячності є ніхто» [3, с.76]. Ця логічна, а разом з тим і духовно-етична послідовність чітко вказує на результат зла, яке знищує і матерію, і дух, перетворюючи їх на «ніщо».

Вважаємо, що саме Енергія Любові допоможе людській цивілізації окреслити дієвість тих феноменів свого існування, які проходить людство в своїй історії. І ніякі братовбивчі війни, жорстокі геноциди, голодомори не зможуть змагатися з цією Енергією життя, адже «єдине, що варто шукати, в ім'я чого варто змагатися й помирати, – це РАДІСТЬ! Або ЛЮБОВ, бо це одне й те ж! А якщо істина – не Любов, то нам не потрібна істина... у корені цього Світу відсутня Любов і Радість. Бо те, що породжене Любов'ю, не може й не повинне страждати!» [1]. Вважаємо, що відповідь на питання причини війн, геноцидів, знищення Людини людиною лежить у відповіді на питання: що таке ЛЮБОВ?

Список використаних джерел:

1. Бердник, О. 2007. Альтернативна Еволюція. Київ : Тріада-А. 576с.
2. Бовуа, Д. 2023. Трикутник Правобережжя: царат, шляхта і народ. 1793-1914рр. Київ : ТОВ «Видавництво «Кліо»», ФОП Рябцев В.В. С.5.
3. Кавалерова, Н., Іванова, Н. 2010. Філософсько-освітні горизонти Григорія Сковороди: [монографія]. Одеса : Астропринт. С.76.

Висоцька Ольга Євгенівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпровської обласної ради

КОНЦЕПТ ГЕНОЦИДНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: СУТНІСТЬ ТА ВИМІРИ

Геноцидна комунікація виконує роль інструменту соціального конструювання образу ворога, виправдання насильства та підготовки масової свідомості до підтримки або байдужості стосовно злочинів проти певних груп людей. Під геноцидною комунікацією ми будемо розуміти специфічну форму масової комунікації, яка спрямована на поширення ідеології ненависті, дегуманізацію окремих груп (всередині або зовні) суспільства та його мобілізацію для їхнього винищення.

Цей концепт охоплює як безпосередню пропаганду ненависті, так і непрямі дії, що сприяють маргіналізації та дегуманізації жертв. Подібні непрямі дії характерні для сучасної пропаганди, яка носить часто прихований характер. І лише через комунікаційні засоби її можливо розкрити. У зв'язку з цим можна виділити такі ключові виміри геноцидної комунікації:

По перше, це ідеологічний вимір. Геноцидна комунікація ґрунтується на певній ідеології, яка розділяє членів суспільства (чи суспільство загалом) на «своїх» (привілейовану групу, що асоціюється з моральною чи культурною перевагою) і «чужих» (групу, яку розглядають як загрозу, ворога або перешкоду), приписуючи останнім негативні характеристики, що виправдовують їх дискримінацію або знищення. Група «чужих» зображується як джерело небезпеки для культури, економіки чи здоров'я «своїх». Інструментом цього є **міфологізація та фальсифікація історії ідеологічними інструментами**. При цьому привілейована група подається як культурно, морально чи расово вища. Це підкріплює ідею про право на домінування привілейованої групи.

Тому, по друге, важливим є дискурсивний вимір геноцидної комунікації. Мова ненависті використовується через метафори дегуманізації, заклики до насильства, створення штучного почуття загрози від «чужих», заклики до насильства, подані як онтологічно та екзистенційно необхідний «захист», «відплата» або «очищення». Наприклад, відомо, що євреї описувалися у нацистській ідеології як «паразити», що загрожують арійській расі. Українців у російській пропаганді сьогодні також намагаються дегуманізувати, називаючи «нацистами» та заперечуючи існування української ідентичності.

По-третє, медіа-вимір геноцидної комунікації. Завдяки участі традиційних і цифрових медіа у розповсюдженні геноцидної риторики створюються умови для прискорення її просування. Вперше цей інструмент був використаний нацистською пропагандою для поширення антисемітизму за допомогою газет, радіо та кіно. Сьогодні ми бачимо намагання це робити також через різноманітні соціальні мережі. Тому треба вивчати особливості сучасних медіа, щоб виробити інструменти ефективної протидії пропаганді. Проста заборона певних соціальних мереж неефективна, бо медіапростір сьогодні є

прозорим. До цього сьогодні додається проблема застосування штучного інтелекту для створення фейків та діпфейків, викривлення реальності у медіа.

По четверте, психологічний вимір, який передбачає вплив на масову свідомість, створення атмосфери страху, ненависті або байдужості до страждань жертв. Геноцидна комунікація працює через емоційну маніпуляцію, використовуючи архетипи ворога та «порятунку». Відбувається зміна моральних орієнтирів: геноцидний дискурс трансформує уявлення про добро і зло, подаючи насильство як «необхідне», «законне» або «героїчне». Психологічним ефектом цього процесу стає зниження почуття провини та відповідальності за злочини. Також значущим є ефект «розчинення відповідальності» – через розподіл провини: у геноцидному дискурсі насильство подається як спільна справа, що зменшує індивідуальну відповідальність. Завдяки цьому ми маємо такий психологічний ефект як зниження морального дискомфорту та виправдання дій через «колективну участь». Інші психологічні механізми, які використовуються в геноцидному дискурсі, - групова поляризація, тобто підсилення крайніх поглядів у рамках групи через пропаганду; маніпуляція колективними емоціями для провокування масових насильницьких дій.

По-п'яте, політичний вимір, де геноцидна комунікація служить засобом легітимізації, мобілізації та консолідації політичної влади. У контексті політичного виміру, геноцидна комунікація використовується для досягнення стратегічних цілей, таких як утримання влади, усунення опозиції, контроль над ресурсами чи територією. Звідси - підпорядкування лідеру, що виправдовує насильство через соціальну ієрархію, використання державних інститутів (ЗМІ, судів, шкіл) для поширення ідеології ненависті, виправдання репресій як «захисту» від «внутрішнього ворогу». Для цього, зокрема, застосовується емоційна мобілізація громадян через страх і ненависть. Можливе також використання пропаганди для створення образу «ворога» як головної причини соціальних чи економічних проблем. Всі пам'ятають радянську риторику про «ворогів народу», які нібито саботували успіхи соціалізму. Для геноцидної комунікації у такому випадку важливе заперечення і приховування злочинів для збереження політичного іміджу й уникнення відповідальності. Для цього здійснюється маніпуляція інформацією, поширення фейкових наративів, звинувачення жертв у провокуванні насильства. Так, російська пропаганда заперечує воєнні злочини в Україні, перекладаючи провину на українську сторону.

Росією під час повномасштабної війни в Україні активно здійснюється геноцидна комунікація, що спрямована на дегуманізацію українців, виправдання воєнних злочинів, знищення національної ідентичності та мобілізацію населення Росії на підтримку агресії. Російські посадовці, медіа та лідери думок систематично поширюють ідею, що Україна – це «штучна держава», а українці – «історична помилка» або частина «єдиного російського народу». При цьому заяви про необхідність «денацифікації» та «демілітаризації» України є завуальованими закликами до знищення національної ідентичності українців та ліквідації будь-якого спротиву. Україна

зображується як «агресор», який «загрожує Росії», що виправдовує російське вторгнення та злочини на окупованих територіях. Геноцидна риторика є частиною офіційної ідеології та підтримується як на державному рівні, так і через культурні та освітні ініціативи (наприклад, зміни шкільних програм). Геноцидна комунікація використовується для деморалізації українського населення, виправдання терору проти цивільних і створення умов для подальшої ескалації насильства.

Російська геноцидна комунікація є серйозним викликом для міжнародної спільноти, оскільки вона створює передумови для продовження агресії та порушує базові принципи прав людини. Її документування є важливим для подальшого судового переслідування воєнних злочинів росіян.

Отже, геноцидна комунікація – це ключовий компонент механізмів масового насильства, і її вивчення є важливим для розробки стратегій запобігання геноцидам та захисту прав людини. Вона є системним викликом, що загрожує базовим правам людини, миру та безпеці. У відповідь ми пропонуємо застосовувати етику відповідальності, що пропонує багаторівневий підхід до протидії геноцидній комунікації, акцентуючи увагу на попередженні наслідків, захисті людської гідності та об'єднанні зусиль громадянського суспільства, держави та міжнародної спільноти. Цей підхід не лише запобігає поширенню ненависті, а й створює передумови для побудови стійкого та етичного суспільства.

Єршова-Бабенко Ірина Вікторівна – доктор філософських наук, професор кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності Український державний університет імені Михайла Драгоманова, академік Академії інформатизації ООН.

КУЛЬТУРНИЙ ГЕНОЦИД ТА ЙОГО НАСЛІДКИ ДЛЯ ОСОБИСТОСТІ – КУЛЬТУРНО-ОСОБИСТІСНИЙ ГЕНОЦИД

Слова Кеплера не випадково винесені в епілог даної публікації. Наука сотні років ставила завдання досліджувати зовнішній світ, а не людину. Кеплер вперше сформулював закони руху сонячної системи, шукав раціональний порядок і знайшов його в цьому масштабі, тобто в масштабі дослідження зовнішнього світу. Але це не масштаб людини.

Через 400 років після Кеплера дослідник ХХ ст. Симон Ельєвич Шноль – біохімік протягом 60 років шукав «порядок», поступово збільшуючи масштаб від лабораторії до Всесвіту, і знайшов його, тобто причину різних експериментальних результатів у лабораторії. Але це також не масштаб людини.

Виходячи з вищевикладеного стає зрозумілим, що не випадково мій вчитель – фізико-хімік, лауреат нобелівської премії 1977 року за відкриття в галузі хімії Ілля Романович Пригожин, наголошував у 70-х рр. ХХ ст, що наука понад 300 років вивчає Природу, але без людини і тому потрібна нова картина світу, яка включає людину як діалог людини з Природою.

Керуючись цим наприкінці 80-х я і зайнялася дослідженням саме людини, її особистості, психіки, мозку, свідомості, пам'яті та дійшла висновку, що людину виражає їх єдність, але немає науки і немає методології, які б вивчали людину з цих позицій.

Спочатку мій пошук охоплював масштаб індивідуальної особистої психіки, збільшуючи масштаб досліджень спочатку по горизонталі, тобто додавши мозок та складові психіки її рівні, які виділяються сучасною наукою. Потім збільшуючи по вертикалі й у часі і нарешті з'явився масштаб гіперполя свідомості, свідомості як ще однієї фундаментальної сили взаємодії у природі.

Мені шкода, але наука, як і раніше, вивчає не людину, а, з одного боку, Природу, наприклад, проблеми геоекономіки, а з іншого – штучного інтелекту, якого, доречі, немає, тому що це є набір високошвидкісних алгоритмів, які створюють ілюзію та називають її ШІ. Чи не здається вам, що це дуже нагадує гру в мальовані картинки в блокноті і коли ми швидко гортаємо сторінки, то виникає ілюзія руху фігур з картинок, тобто мультик?

На мій погляд результатом такої багатовікової історії і стала трагедія людини — її знищення різними шляхами в різних аспектах її існування: біологічному, геосоціальному, культурологічному, особистісному. Свого часу Рафаель Лемкін виділив три види геноциду – національний, економічний та військовий. Але зверніть увагу, що і тут немає індивідуальної людини, її особистості, хоча вихідна ідея Лемкіна пов'язана саме з людиною, її життям, її існуванням.

В іншій термінології існують 3 історично вихідні рівні геноциду: геноцид нації, геноцид національної культури, культурно-особистісний геноцид.

Ми будемо розглядати третій із названих.

Тобто культурний геноцид чи культурно-особистісний та його наслідки для особистості. Почнемо з прикладу, який поки що добре всім знайомий, тому що відноситься до недавнього минулого багатьох з нас. Ми маємо на увазі розпад СРСР, 90-ті. ХХ ст. То є час, коли для багатьох людей завалилися їх особисті цінності, прищеплені багатонаціональною культурою цієї країни, що існувала в ХХ ст. Виділимо їх як особливі. Отже ми приходимо до поняття особистісні цінності та культурний геноцид на цьому рівні, в масштабі особистості, окремо взятої людини.

Чому саме такий зріз заслуговує на наш погляд уваги? У нашому особистісному сприйнятті сьогодення ситуація дуже близька до ситуації 90-х років. Минуло 35 років. А з методології відомі дослідження широкого кола фахівців — американських, англійських, європейських та радянських, які вираховували існування часових закономірностей у житті інформаційних процесів. В публікаціях другої половини ХХ ст. повідомлялося, що є періоди (цикли) становлення структур. Ці періоди подібні за моделлю та за термінами як в інформації, економіці, бізнесі так і в культурі, в структурі цінностей особистості, її індивідуального становлення та розвитку. Тобто йдеться про формування людини, її особистості протягом життя. І один із виділених в науці періодів (циклів) якраз становить 35±5 років. Середня тривалість життя людини 70 років. Структура цінностей особистості формується дуже повільно,

але й руйнується в останню чергу.

Зазвичай прийнято розглядати вектор розвитку. Але давайте подивимося на питання про структуру цінностей особистості з іншого боку. Нам довелося кілька десятиків років займатися реабілітацією важких посттравматичних станів, у тому числі й особистісних, тобто не лише рухових. І виявилось, що коли людина усвідомлює втрату всієї структури особистісних цінностей, з якими вона жила, зростала, навчалася, ставала кимось, фахівцем, батьком, чоловіком тощо, то тоді виявилось, що не тільки її особистість чи психіка схильні до травмування. Досвід демонструє, що і тіло людини під впливом мозкових імпульсів, команд, станів відмовляється жити, виконувати програму життя. Такі імпульси породжуються усвідомленням загублених цінностей. Наприклад, як розпад СРСР для деяких особистостей. Часто це набуває форми інсульту, що відбувається, «здавалось би на рівному місті». Також це може набувати форму інфаркту, раку, деменції, тобто тотальних невмотивованих попередньою хворобою лавиноподібних захворювань. У 90-х, наприклад, це добре видно на рівні статистики.

Далі ми звертаємо увагу на те, що існують розпади структур різного типу: розпад СРСР, розпад України, тобто конкретної країни, коли знищується або територіальна (кордон) структура, або культура, або народ (нація), або система освіти, або економіка і як наслідок відбувається знищення культурних цінностей відповідного рівня. Але водночас і рівня ціннісної структури особистості окремої людини. Це, втім, не відразу особистістю усвідомлюється, а лише відстрочено, коли людина розуміє, що територія, держструктура не повернеться, вона розпалась назавжди і настає крах системи особистісних ідеалів, тобто цінностей особистості. І це не природний крах, джерелом якого є сам індивід і який це усвідомлює. Ні, перед нами штучно організований крах ціннісної структури особистості окремо взятої людини, який є наслідком штучно організованого краху більш масштабного рівня — національного, військового чи економічного. Отже, це і є особливий різновид геноциду, який назвемо «особистісний культурно-ціннісний геноцид окремо взятої людини».

У чому відмінність виділеного нами різновиду геноциду у звичайно прийнятому розумінні? Як ми знаємо, у масштабі масовості, наприклад, знищення однієї нації відповідно до національної культури та її цінностей, особистісних культурних цінностей, що розглядаються як масовий ефект, як узагальнене поняття.

Історія показує, що ніяке матеріальне благополуччя не рятує від душевних страждань через втрату людиною її особистісних цінностей культурного походження. А що ми бачимо сьогодні?

Виявляється, процес не зупиняється ні в часі, ні в просторі. Він триває у часі у самому суб'єкті, в його особистості, а конкретніше, у ціннісній структурі окремої особистості.

Розглянемо 2 образи чи поняття. З одного боку образ та поняття структури, тобто конструкції, системи, їх композиції та конфігурації. Вони можуть бути як статичними, так і динамічними. З іншого боку, розглянемо другий образ або поняття середовище, рій і потік. Вони можуть бути тільки

динамічними і не системними. Це в науці.

Але справа в тому, що культура і особистість мають змішані режими, різноманітність. Вони перебувають у постійному русі при паралельності, наявності чи збереженні певного стрижня, тобто конструкції. Так ось особистісні цінності, культурні цінності - це стрижень як окремої людини, так і нації.

Він зберігається та передається особистістю через культуру, що включає в себе культуру сім'ї. Якщо ми розуміємо, що відбувається сьогодні на рівні країн, націй, культур, територій, то ми розуміємо так само, що в них з'являється адресація до цінностей, а цінності руйнуються повільніше за всіх і в останню чергу. Однак, якщо це відбувається, то людина як особистість обнуляється.

Але тоді питання: а що ми хочемо отримати або змінити, розмірковуючи про геноцид, наприклад, культурно-особистісний?

Дуже складна тема за змістом і дуже складне питання.

Воно, може розглядатися як наше бажання на рівні пам'яті тобто ми демонструємо, що ми це пам'ятаємо.

З іншого боку воно може виглядати і трактуватися як демонстрування нашої боротьби з цим соціальним явищем, коли водночас ми даємо йому негативну оцінку з побажанням так не робити, з осудженням і таке інше. І що? Воно зникає чи зменшується? Ні. Більше того, інша соціальна група може висловлювати протилежну оцінку.

А от з третього боку, і до цього наша найбільша зацікавленість як дослідника і методолога – взагалі чому це явище виникає? Чи воно притаманне людині попри все історично, чи це щось інше? Бо якщо воно пов'язане з культурою нації чи сім'ї, то ми маємо тоді розуміти, що це виховання відповідних цінностей в дитині. Тому що, як підкреслюють нейрофізіологи, всі цінності, тобто стрижень особистості формується в людині до семи – чотирнадцяти років і потім не змінюється. Але ми можемо це змінити, та це буде ціною дуже великих зусиль.

Завершуючи, ще раз підкреслимо акценти наших поглядів – ми хочемо наголосити на великому значенні такого явища як культурно-особистісні цінності, їх стрижень, що мають відношення до індивідуальності людини. Також ми акцентуємо увагу на дитинство як найбільш перспективний час в житті становлення особистості, коли заставляються стрижневі цінності, що має місце в сім'ї, в дошкільному чи шкільному вихованні.

Борінштейн Євген Русланович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

РОЗВИТОК ТА ЗАПОБІГАННЯ ГЕНОЦИДАМ: МОРАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ ЛЮДСТВА

Друга світова війна призвела до того, що в лексикон увійшло нове слово «геноцид». Багато десятиліть потому Міжнародний Трибунал по Руанді назвав геноцид «злочином злочинів», а наукова Асоціація дослідників геноциду/Association of Genocide Scholars назвала XX століття «століттям геноциду». На Україні це слово відоме у зв'язку з великим голодом (Голодомором) 1932-33 років, Чорнобилем, Бучею та іншими злочинами сучасного терористичного угруповання, яке носить назву - Росія.

У наші дні стає абсолютно ясно, що геноцид починається не тільки з знищення тисяч, сотень, мільйонів людей, як це було в Голокост. Нагадаю, що інша назва Голокосту – *шоа*, що означає *катастрофа*. Геноцид як катастрофа починається зі знищення прав іншої людини, який відстоює права свого народу, народу за народженням, народу по цивілізації, культурі, народу по крові, і якого засуджують до ув'язнення, до кари, катують тільки за те, що він представник певного народу.

Відповідно до статті 2 Конвенції ООН про попередження злочину геноциду і покарання за нього в 1948 році «під геноцидом розуміються такі дії, що здійснюються з наміром знищити, повністю або частково, будь-яку національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку:

- вбивство членів такої групи;
- заподіяння серйозних тілесних ушкоджень або розумового розладу членам такої групи;
- навмисне створення для будь-якої групи таких життєвих умов, які розраховані на повне або часткове фізичне знищення її;
- заходи, розраховані на запобігання дітонародження в середовищі такої групи;
- насильницька передача дітей з однієї людської групи в іншу» [1].

Крім того, у статті 3 передбачається покарання за наступні дії:

- а) змова з метою вчинення геноциду;
пряме і публічне підбурювання до вчинення геноциду;
- б) замах на вчинення геноциду;
- в) співучасть у геноциді [1].

Коли було визначено міжнародно-правове розуміння геноциду особливо принциповим стало покарання за геноцид та розробка механізму запобігання та покарання за геноцид.

У Конвенції передбачено, що покаранню підлягає не тільки геноцид, а й змова з метою його вчинення, пряме і публічне підбурювання до його вчинення, замах на його вчинення і співучасть у ньому (ст. III). Будь-які особи, які вчинили такі діяння, підлягають покаранню, незалежно від того, чи є вони

правителями, посадовими або приватними особами (ст. IV). Не існує жодної форми імунітету, яку надає офіційне положення, щоб уникнути судових переслідувань за злочин геноциду [1]. Але, як ми бачимо у сьогоднішні, даний механізм працює не в повному обсязі.

На мій погляд, невідворотності покарання за геноцид бракує мінімум два фактори: по-перше, необхідно розширювати визначення геноциду, щоб злочинці не могли сховатися за загальноприйняте визначення, тим більше, що, з моєї точки зору, воно не в повній мірі відповідає духу Конвенції; по-друге, геноцид можливо попередити на ранніх етапах виникнення і тоді він не буде мати таких тяжких наслідків.

Стосовно першого фактору, розширення розуміння геноциду можливо саме у соціально-філософській площині. Так Соціологічний словник (1998) розуміє під геноцидом: «свідомо умисне масово знищення населення певної країни, держави чи території шляхом одноразових чи багаторазових, поступових, нищівних дій з боку зацікавлених у таких акціях зовнішніх або внутрішніх соціальних сил» [2, с. 97]. І далі пропонується важливе тлумачення відмінності геноциду від інших злочинів: «На відміну від людських втрат під час війни, військових конфліктів та інших мілітарних явищ, що мають свої «норми» і «закони», геноцид відзначається, по-перше, особливою цинічністю й жорстокістю, а, по-друге, відбувається, як правило, цілеспрямовано й сплановано, відповідно до певної ідеологічної доктрини і певного стратегічного курсу тих чи інших держав, урядів, режимів» [2, с. 97-98]. Також можу нагадати ще більш широке розуміння геноциду у Філософському словнику соціальних термінів (2002), який визначає геноцид як: «вбивство роду, племені, знищення окремих груп населення за расовими, національними, етнічними або релігійними ознаками» [3, с. 179]. Це визначення зроблено під впливом Конвенції ООН. А далі йде важливе доповнення: «Геноцидом вважається також створення таких життєвих умов, або застосування таких заходів, що розраховані на винищення цих груп» [3, с. 179]. Тобто, йдеться про необхідність трансформації-глобалізації-уточнення поняття «геноцид» у міжнародному праві та у міжнародній свідомості людства, тим більше, що практично з 1948 року це поняття не змінювалося. Тому й на путлера можливо було б виписати ордер не тільки на основі викрадення українських діточок.

Особливе значення для людства має запобігання геноциду на різних етапах його розвитку. Тим більше, що геноцид – це процес, що розвивається та можливо виділити ряд етапів розвитку геноциду, які передбачувані, але не неминучі. На кожному етапі превентивні заходи можуть зупинити геноцид. Треба зазначити, що даний процес не є послідовним. Етапи можуть протікати одночасно. Логічно, що більш пізнім етапам повинні передувати більш ранні. Але всі етапи продовжують відбуватися протягом усього процесу.

По-перше, це класифікація геноциду. У всіх культурах є категорії, які поділяють людей на «ми і вони» за етнічною приналежністю, расою, релігією чи національністю. Основним запобіжним заходом на цій ранній стадії є розвиток універсальних інституцій, які виходять за межі етнічних чи расових розбіжностей, активно заохочують толерантність та розуміння та сприяють

поширенню класифікацій, які долають розбіжності. Цей пошук взаєморозуміння є життєво важливим для ранньої профілактики геноциду.

По-друге, символізація. Ми даємо назви або інші символи класифікаціям. Ми називаємо людей «українцями», «німцями», «англійцями», «євреями», «ромами» і т.д., і застосовуємо символи до членів груп. Класифікація та символізація є загальнолюдськими і не обов'язково призводять до геноциду, за умови, що вони не ведуть до дегуманізації. У поєднанні з ненавистю, символи можуть бути нав'язані небажаним членам груп-ізолю: жовта зірка для євреїв при нацистському правлінні, синій шарф для людей зі Східної зони при режимі червоних кхмерів в Камбоджі. Щоб боротися з символікою, символи ненависті, як і слова ненависті повинні бути юридично заборонені (свастики в Німеччині). Групові маркування, такі як бандитський одяг або племінні шрами, також можуть бути заборонені. Проблема полягає в тому, що правові обмеження не будуть діяти, якщо вони не будуть підтримані популярним правозастосуванням. За широкої підтримки заперечення символізації може бути дієвим, як це було в Болгарії, де уряд відмовився надати достатньо жовтих значків, і принаймні вісімдесят відсотків євреїв під час Другої світової війни не носили їх, тим самим позбавляючи жовту зірку її значення як нацистського символу євреїв.

По-третє, дискримінація. Домінуюча група використовує закон, звичаї та політичну владу, щоб заперечувати права інших груп. Безсилій групі не можуть бути надані повні громадянські права, право голосу або навіть громадянство. Домінуючою групою керує ідеологія ексклюзивності, яка позбавляє менші впливові групи їхніх прав. Ідеологія виступає за монополізацію або розширення влади домінуючою групою. Це легітимізує віктимізацію слабших груп. Приклади включають Нюрнберзькі закони 1935 року в нацистській Німеччині, які позбавляли євреїв німецького громадянства та забороняли їх працевлаштування урядом та університетами. Запобігання дискримінації означає Повні політичні та громадянські права для всіх груп суспільства. Дискримінація за ознакою національності, етнічної приналежності, раси чи релігії повинна бути оголошена поза законом. Фізичні особи повинні мати право подавати позов до держави, корпорацій та інших осіб у разі порушення їх прав.

По-четверте, дегуманізація. Одна група заперечує людську сутність іншої групи. Дегуманізація долає нормальне негативне ставлення людини до вбивств. На цій стадії пропаганда ненависті в друкованих виданнях і на радіостанціях використовується для приниження будь-якої групи. Для боротьби з дегуманізацією, необхідно відрізнити підбурювання до геноциду від свободи слова. У геноцидальних суспільствах бракує конституційного захисту для врівноважуючих висловлювань, і до них слід ставитися інакше, ніж до демократій. Місцеві та міжнародні лідери повинні засуджувати використання риторики ненависті та зробити її цивілізаційно та культурно неприйнятною.

По-п'яте – організація. Геноцид завжди є організованим, як правило, державою, часто використовуючи ополчення, щоб забезпечити заперечення відповідальності держави. Щоб боротися з цією стадією, членство в геноцидальних ополченнях має бути оголошено поза законом. Їх лідери повинні

бути позбавлені віз для поїздок за кордон, а їхні іноземні активи заморожені. ООН повинна накласти ембарго на постачання зброї урядам і громадянам країн, причетних до геноцидальних розправ, створити комісії для розслідування порушень, використовувати національні правові системи для судового переслідування тих, хто порушує такі заборони.

По-шосте, поляризація. Екстремісти роз'єднують групи. Групи ненависті транслиють поляризаційну пропаганду. Мотивації для націлювання групи вселяються через засоби масової інформації. Закони можуть забороняти змішані шлюби або соціальну взаємодію. Запобігання має означати максимальну допомогу правозахисним групам. Майно екстремістів має бути вилучено, відмовлено їм у візах для міжнародних поїздок. Державним переворотом з боку екстремістів слід протистояти міжнародними санкціями.

По-сьоме, підготовка. Лідери національних або злочинних груп планують «остаточне рішення» для «питання» євреїв, ромів, вірмен, тутсі або іншої цільової групи. Лідери часто стверджують, що «якщо ми не вб'ємо їх, вони вб'ють нас» (яскравий приклад, нещодавні виступи лукашенко), маскуючи геноцид як самооборону. Запобігання підготовці має включати ембарго на постачання зброї та комісії із забезпечення їх дотримання, жорсткі санкції стосовно держав, що порушують таку заборону. Воно повинно включати покарання за підбурювання та змову з метою вчинення геноциду – обидва злочини відповідно до статті 3 Конвенції про геноцид [1].

По-восьме, переслідування. Жертви визначаються та відокремлюються через їх соціальну, культурну, політичну, психологічну, етнічну чи релігійну приналежність. Вони навмисно позбавлені таких ресурсів, як вода або їжа, щоб повільно бути знищені. Здійснюються програми для запобігання дітонародження шляхом примусової стерилізації або абортів. Дітей насильно забирають у батьків. Основні права людини групи-жертви систематично порушуються в результаті позасудових вбивств, тортур і примусового переміщення. Такі прояви є актами геноциду, оскільки навмисно знищується частина групи. Важливо підкреслити, організатори геноциду стежать за ситуацією: чи викликають масові вбивства будь-яку міжнародну реакцію. Якщо ні, то вони розуміють, що міжнародне співтовариство знову стане стороннім спостерігачем і дозволить ще один геноцид. На даній стадії необхідно оголосити надзвичайну ситуацію у зв'язку з геноцидом в тій іншій країні. Також необхідно підготувати збройне міжнародне втручання або надати групі-жертві ґрунтовне сприяння для самооборони.

По-дев'яте – винищення. Акти геноциду демонструють, наскільки знелюдненими стали жертви. Знищення культурних і релігійних цінностей використовується, щоб стерти слід існування групи з історії. У загальному геноциді знищуються всі члени цільової групи. На даній стадії тільки швидке і загальне збройне втручання може зупинити геноцид. Повинні бути створені реальні безпечні райони або коридори евакуації біженців з добре озброєним міжнародним захистом. При цьому небезпечна зона гірша, ніж взагалі нічого. Якщо Рада Безпеки ООН паралізована (як ми спостерігаємо сьогодні в результаті узгоджених дій Росії і Китаю), регіональні альянси повинні діяти в

будь-якому випадку відповідно до глави VIII Статуту ООН, або Генеральна Асамблея ООН повинна санкціонувати дії відповідно до резолюції «єдність на користь миру» (1950), яка була використана 13 разів для такого збройного втручання.

По-десяте, заперечення. Це останній етап, який триває протягом усього процесу і завжди слідує за геноцидом. Це один з найнадійніших показників подальших геноцидних вбивств. Особи, які вчинили геноцид, розкопують братські могили, спалюють тіла, намагаються приховати докази і залякати свідків. Вони заперечують, що вчинили будь-які злочини, і часто звинувачують жертв у тому, що сталося. Вони блокують розслідування злочинів і продовжують перебувати у правління до тих пір, поки не будуть усунені від влади силою, коли будуть бігти у вигнання. Найкраща відповідь на заперечення – покарання Міжнародним трибуналом або національними судами. При наявності політичної волі для арешту даних осіб і судового переслідування, в результаті якого вони притягуються до відповідальності. Правосуддя повинно супроводжуватися освітою в організаціях освітнього типу та засобах масової інформації про факти геноциду, страждання, які він завдавав своїм жертвам, мотивах злочинців і необхідності відновлення прав їх жертв.

Необхідно зазначити, що основою будь-якого геноциду є знищення Моралі та Людяності як основних показників існування людства як вищої форми життя.

Список використаних джерел

1. Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. URL: <http://www.n.org> > documents > atrocity-crimes. (дата звернення: 27.12.2024).
2. Соціологія: короткий енциклопедичний словник / під заг. ред. В.І. Воловича. Київ: Укр. Центр духовн. культури, 1998. 736 с.
3. Філософський словник соціальних термінів / під заг. ред. В.П. Андрущенка. Харків: «Корвін», 2002. 672 с.

Секція 2. Культурний геноцид: від доктрини до відповідальності

Даниленко Анастасія Володимирівна, студентка 4 року навчання ОПІ Менеджмент соціокультурної діяльності Університету Ушинського.

Науковий керівник **Врайт Галина Яківна**, кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського.

КУЛЬТУРНИЙ ГЕНОЦИД ЯК ПОРУШЕННЯ ОСНОВНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ: ВПЛИВ НА КУЛЬТУРНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА СВОБОДУ ВИРАЖЕННЯ

Культурний геноцид, хоча і не завжди розглядається окремо від фізичного чи політичного геноциду, є не менш руйнівним для людських спільнот. Це поняття охоплює систематичні дії, спрямовані на знищення культурних основ певної групи людей — її традицій, мов, релігій, звичаїв і пам'яток. Такі практики не лише позбавляють окремих осіб чи народи матеріальних і нематеріальних цінностей, але й порушують основні права людини, зокрема право на культурну самобутність, свободу вираження та релігії. Вони можуть призводити до глибоких психологічних, соціальних та культурних наслідків для постраждалих спільнот, що позначається на їхньому розвитку, а також на праві кожного індивіда на свободу самовираження та належність до певної культурної спільноти [4].

У сучасному міжнародному праві культурний геноцид досі залишається темою гострих дискусій, особливо в контексті визначення механізмів його правового врегулювання та покарання. Водночас, важливість захисту культурних прав на міжнародній арені визнається все більше. Оскільки культурна ідентичність є невід'ємною частиною людських прав, порушення цього права може мати далекосяжні наслідки як для окремих осіб, так і для цілого народу [4].

Зрозуміти масштаб і наслідки культурного геноциду, а також роль правових інструментів у його попередженні та відшкодуванні, є необхідним для розбудови справедливих і стійких міжнародних відносин, де кожен народ може вільно розвивати свою культуру і зберігати свою унікальність.

Завдяки міжнародним організаціям, таким як ООН та ЮНЕСКО, все більше уваги приділяється захисту культурних прав і боротьбі з явищем культурного геноциду. Проте досі існують значні юридичні прогалини в міжнародному праві щодо визначення конкретних правових рамок для боротьби з культурним геноцидом. Оскільки цей вид насильства часто не супроводжується безпосереднім фізичним знищенням, виявити його наслідки та довести його наявність на рівні міжнародних судів є досить складним завданням [6].

Ключовим аспектом у боротьбі з культурним геноцидом є визнання культурних прав як невід'ємної частини прав людини. Міжнародне право визнає, що кожен індивід має право на свою культурну ідентичність, зокрема на свободу вираження, релігійні переконання та збереження мовної спадщини.

Порушення цього права може мати тяжкі наслідки не лише для тих, хто безпосередньо постраждав, але й для глобальної спільноти, оскільки кожен народ є важливим елементом культурного багатства планети [6].

Культурний геноцид не лише порушує права окремих осіб, а й створює враження історичного забуття. Втрата унікальних традицій, знань та мов не може бути відновлена в повному обсязі, і з кожним таким актом знищення ми втрачаємо частину світової культури. Тому важливим є не тільки судове переслідування тих, хто здійснює культурний геноцид, а й активна робота з відновлення культурної спадщини, захисту традицій та збереження культурних надбань народів.

Одним із ефективних механізмів боротьби з культурним геноцидом є міжнародні конвенції, що регулюють захист культурної спадщини, зокрема через закони, які зобов'язують держави охороняти пам'ятки історії та культури від знищення. Проте, поряд із юридичними ініціативами, важливу роль відіграє і громадянське суспільство, яке може здійснювати моніторинг порушень прав людини, сприяти документуванню фактів культурного геноциду та працювати на відновлення постраждалих культур[6].

Програми з відновлення культурної спадщини та мов, сприяння розвитку традицій та релігійних практик, створення освітніх ініціатив, що сприяють збереженню культурних традицій, стають основою для подолання наслідків культурного геноциду. Важливою є і роль технологій, які можуть бути використані для збереження культурних матеріалів, створення цифрових архівів і забезпечення доступу до знань, які загрожують зникнути.

Загалом, боротьба з культурним геноцидом є важливим елементом глобальної стратегії по захисту прав людини і культурної різноманітності. Для забезпечення стійкості міжнародних відносин необхідно, щоб культурні права стали невід'ємною частиною загальних прав людини, і щоб на міжнародному рівні були розроблені чіткі механізми для їх захисту. Тільки так можна буде гарантувати, що майбутні покоління зможуть вільно розвивати свої культури, не боячись втратити свою ідентичність через зовнішні загрози.

Для кращого розуміння масштабу і наслідків культурного геноциду, важливо навести приклад, коли культурна ідентичність народів була свідомо знищена або серйозно підірвана через різні форми насильства та дискримінації:

Голодомор, який відбувся в Україні в 1932-1933 роках, є прикладом того, як культурний геноцид може бути частиною ширшої політичної стратегії. Під час цієї трагедії були порушені основні права людини, в тому числі право на національну самобутність. Відомий як штучно створений голод, цей акт масового знищення був результатом політики радянського уряду під керівництвом Сталіна, який, в тому числі через колективізацію та насильницьке вилучення зерна та інших продуктів харчування, спровокував катастрофічний голод в Україні. Водночас цей голод не був випадковістю — він був частиною ширшої політики репресій проти українського народу, спрямованої не тільки на фізичне знищення, але й на руйнування культурної самобутності та національної ідентичності українців [1,4].

У контексті **культурного геноциду**, Голодомор є прикладом того, як намагання знищити фізичне населення може бути супроводжене систематичним нищенням культурних основ. Колективізація та перетворення українських сіл на покірних підлеглих радянської політики супроводжувалися масовим знищенням традиційних українських свят, обрядів, соціальних зв'язків. Заборона на релігійні практики, зокрема переслідування українських православних церков, посилювала процес руйнування культурної ідентичності [1,2].

Окрім того, Голодомор порушував права людини на свободу вираження, оскільки опір політиці радянської влади карався не тільки насильством, а й кримінальними покараннями для тих, хто намагався привернути увагу до трагедії або відкрито критикував сталінський режим. Втрата культурної самобутності українців під час Голодомору має далекосяжні наслідки: пониження соціальної єдності, знищення елементів культурної спадщини і спроба заміни української ідентичності на радянську. Це не лише вдарило по культурній самобутності нації, але й стало порушенням її основних прав, зокрема права на самовизначення та збереження культурної спадщини [2,3].

Цей приклад демонструє, як культурний геноцид впливає на національну ідентичність, не лише через фізичне насильство, а й через систематичне знищення культурних, релігійних та мовних практик. Така політика залишає глибокі рани у свідомості народів і перешкоджає їхньому розвитку. Тому важливим є визнання культурного геноциду як серйозного порушення прав людини та створення ефективних механізмів для його запобігання та відшкодування.

Список використаних джерел

1. Політичні причини голодомору в Україні (1932—1933). *Студії з україністики*: зб. наук. праць. — Київ, 2004. — С. 273-292.
2. Слободян, Л. Джерельні свідчення штучного характеру Голодомору в Україні 1932 – 1933 рр. *Українознавство*. – 2013. – № 1 (46). – С. 41 – 51.
3. Верстюк, В. Голодомор, геноцид українського народу. – К. : вид. ім. Олени Теліги, 2008. – 25 с.
4. https://uk.wikipedia.org/wiki/Культурний_геноцид
5. <https://esu.com.ua/article-29090>
6. <https://www.holosameryky.com/a/un-definition-and-explanation-of-the-crime-of-genocide/6527514.html>

Дев'ятко Наталія Володимирівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР

ІМПЕРСЬКИЙ СВІТОГЛЯДНИЙ КОД І ЙОГО ТЕКСТОВЕ ВТІЛЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ІНФОРМАЦІЙНО-КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ

Геноцид може бути здійснений у різний спосіб. На відміну від тотального швидкого фізичного знищення, геноцид, скерований на зміну свідомості, має тривати довго, і на перших етапах може бути взагалі непомітним. Проте його вплив на масову свідомість є руйнівним і надалі потрібно задіяти багато ресурсів для створення здорового конкурентного середовища ідей і моделей поведінки, щоб оздоровити суспільство. Стратегічно особливо небезпечними, на мою думку, є культурні геноциди, оскільки вони знищують або суттєво перекодовують одразу кілька кодових систем, серед яких моральна, етична, соціальна і безпосередньо культурна.

Незважаючи на велику актуальність дослідження механізмів і наслідків культурного геноциду за сучасних умов, більшість науковців послуговується загальними тезами про неприпустимість культурного геноциду і розглядає його здебільшого як явище, що відбувається на тимчасово окупованих територіях. Найбільше соціально-філософський аналіз цих процесів наразі, на мою думку, відображений у роботах В. Бакальчук – проблемні аспекти тимчасово окупованих територій [1]; Т. Ніколаєва та І. Погорєлова – проблема резистентності культурно-історичної спадщини України в умовах російської агресії [2]; В. Павленко і Н. Світайло – потенціал впливу імперської ментальності на інформаційно-культурний простір [3].

За загальним визначенням, культурний геноцид передбачає системне і цілеспрямоване знищення культури групи, зокрема, її мови, мистецтва, звичаїв, традицій і ментальності. Особливістю геноцидних процесів в Україні у ХХ ст. є те, що наша країна офіційно не була колонією, проте залежність від умовної метрополії була значною, що позначалося на всіх сферах життя.

Після розпаду СРСР імперські світоглядні структури, на яких трималася радянська ідеологія, залишилися майже не пошкодженими. Частково зміна культурного героя з «сумлінного трудівника» на «безпринципного бандита» похитнула ці структури, створивши паралельну культурну реальність 90-х, однак згодом і вона була поглинута й підпорядкована імперським світоглядним кодам, про що свідчить нинішня популярність відповідних образів у масовій культурі Російської Федерації та активне розповсюдження тюремної субкультури серед тамтешніх школярів.

У той час в Україні масова свідомість отримала значне пошкодження, що стало причиною знецінення порядності та інтелекту і заміни справжніх цінностей на їхній фальшивий варіант, об'єднаний у кодово-світоглядні моделі хитрості, користолюбства, жорстокості тощо. Тим не менше, національні світоглядні коди навіть за таких умов мали непогані можливості для своєї реалізації і створення власного життєствердного світу. На першому етапі

відновлення енергетичного потенціалу інформаційно-культурного простору це відбувалося за рахунок застосування яскравої, багатой на відтінки смислів, образної української мови у перекладах та озвученні іноземних творів. Завдяки цьому різноманіттю у молодих митців формувалася упевненість, що вони також можуть створювати те, що матиме не нижчий рівень структурної складності, смислової насиченості і тематичного резонансу. Зважаючи на те, що будь-який прожитий автором твір (за умови, що автор попередньо не піддавався тоталітарному зомбуванню, що звузило його свідомість) має подвійне кодування через загальнолюдську і національну кодові системи, поява таких книг і фільмів сприяла б національному самоусвідомленню і національному відродженню суспільства через комунікацію з такими творами. Частково у культурі таке відродження можна спостерігати після Помаранчевої Революції 2004-го і Революції Гідності 2013-2014-го років.

Щоб ці націєтворчі процеси не отримали повноцінної реалізації ще в 90-х роках минулого століття, до українських авторів, а особливо письменників і сценаристів, були застосовані маніпулятивні технології впровадження у свідомість і підсвідомість імперських світоглядних кодів, що мало характер геноциду на глибинних текстових рівнях. Серед цієї кампанії можна виділити три базові технології, чийми засобами здійснювалися маніпулятивні впливи.

1. *Зміна ставлення до застосування тропів.* Особливістю епітетів, метафор, синонімів, алегорій тощо є те, що за умов розумного і не декоративного використання кожна така мовно-образна конструкція може розкрити свій енергетичний потенціал, що автоматично збільшує енергетику тексту, сприяє розвитку емпатії та аналітичного апарату аудиторії, а також за певних умов діє як новий чи оновлений світоглядний код або працює на підсилення інших актуалізованих кодів. Таким чином, енергетика мови сприяє розвитку особистості, що є критично небажаним для імперського світогляду. Також застосування тропів робить текст багатшим на смисли, що посилює варіативність мислення і відповідного сприйняття різноманітних установок і моделей поведінки, що теж має антиімперський характер.

Згідно з головними установками імперської свідомості, кількість моделей поведінки та інших світоглядних моделей є обмеженою і суворо регламентованою. Для знищення цього потенціалу авторам навіювалася думка про «несучасність», «непрофесійність» і навіть «неприпустимість» використання тропів у новітніх текстах.

2. *Особливості організації образів головних героїв і їхня принципова ієрархічність.* Не є секретом, що прямий вплив персонажів у художньому творі є значно сильнішим, ніж вплив висловленої автором ідеї. Саме тому в якісному сучасному творі більшість ідей висловлюється автором через персонажів, а не у вигляді авторського тексту. Іншого варіанту бути почутими практично не існує. Проживаючи життя персонажів через застосування механізму підсвідомого асоціювання себе з героєм твору, читачі та глядачі отримують важливі досвіди, проходять ініціації і завдяки цьому можуть мати суттєві зміни свого світогляду.

Наразі не розглядаю типові деформаційні моделі головних героїв, які можна зустріти у різноманітних творах у різних країнах. У межах розкриття

саме імперського світоглядного коду як відповідної світоглядної системи, можна бачити кілька важливих особливостей втілення цієї технології. Персонажі такого твору рідко змальовуються як особистості. Вони є гвинтиками системи, виконують відповідні ролі згідно зі своїм типажем, соціальною, гендерною, віковою чи іншою приналежністю до групи, яку легко описати, а отже, контролювати.

Тому особливо складна психологічна організація (а саме ця складність дає найвищі рівні ініціації для аудиторії) у творах імперського типу не спостерігається. Таким чином, одні і ті самі персонажі кочують із твору у твір, що може відбуватися навіть не в межах одного жанру. Вони схожі між собою й у мовному вираженні, не кажучи вже про шаблонні моделі поведінки і велику кількість стереотипних ситуацій, які становлять значну частину сюжетів подібних творів.

Окрім того, між персонажами у творах імперського типу існує жорстка ієрархія по статусу представництва у тексті. З перших сторінок з'являються головні персонажі і їхній статус є незаперечним і незмінним протягом усього сюжету. Вірогідність появи головних персонажів після першої третини твору практично неможлива, хоча в якісних творах введення нових важливих персонажів високого рівня присутності у тексті може відбутися на будь-якому етапі до самої кульмінації. Також дуже добре читачі і глядачі бачать, хто з персонажів є другорядним, а хто наближений до головного, виконуючи відповідну роль – друга, конкурента, суперника, коханої тощо. Це позначається і на сюжетах, більшість з яких повинні мати лінійну структуру без можливості застосування сюжетної поліфонії та досить великого відсотку інформації з минулого, яка суттєво впливає на розуміння вчинків персонажів у головному сюжеті. Якщо у творі була наявною така складна структура між сучасним і минулим, або сюжет мав поліфонію розвитку і більше одної-двох паралельних сюжетних ліній, такий твір таврувався як «погано написаний».

На відміну від якісних творів, у творах імперського типу існує негласна заборона на присутність великої кількості психологічно прописаних персонажів, кожен з яких може мати власну ініціальну лінію, а отже збільшувати варіативність прочитання твору аудиторією, що може позитивно впливати на її розвиток.

В український простір ці ідеї системно транслиювалися не лише завдяки великій кількості російськомовної масової літератури, а насамперед через різноманітні творчі зустрічі, конвенти, майстер-класи і тренінги, де «майстрами» були люди, які працювали на російську пропаганду та ідеологію. Під виглядом навчання «як створювати успішні історії» українська творча спільнота інфікувалася імперськими ідеями і власними руками знижувала можливості створених персонажів розвивати аудиторію, яка з ними комунікує у просторі художніх творів.

3. Найбільш прихованою технологією, яка застосовувалася для змін світоглядних кодів українських митців на імперські, було *навіювання абсолютної цінності влади*. Ця технологія у творах мала не одне втілення.

Найпростішим варіантом було тиражування сюжетів із мотивом прагнення до влади, коли більшість головних персонажів намагаються отримати її у будь-який спосіб. При цьому тільки наявність влади у цьому контексті давала можливість бути щасливим, реалізовувати себе й отримати достатньо високий статус, щоб не опинитися внизу суспільної ієрархії. Ця маніпулятивна ідея фальшивого щастя не осмислювалася і ніяким чином не піддавалася сумніву.

Другий розповсюджений варіант – це шанування будь-якої влади, незалежно від її дій і моральних цінностей. Ця установка походить від історичного коду, який має назву «Цар» або «Імператор», якому завжди служить «людина-гвинтик». Цар або Імператор перебувають за межами впливу та реального осмислення людини з рабською психологією, а саме таким є названий «гвинтик». Максимум, на що здатна така людина, – жалітися і тихо нарікати на дії владарів без будь-яких реальних дій щодо зміни ситуації на краще хоча б для самої себе. Ця частина коду також активно застосовується у політичному зомбуванні і легітимізується через культуру, зокрема, масову.

Третій аспект втілення цього коду найбільш складний, оскільки у деяких творах імперського типу таки наявний сюжет повалення діючої влади. Проте, це не змінює світогляд самих персонажів. Просто умовно «поганий» або «слабкий» Цар змінюється новим «добрим» і «сильним». Зазвичай остаточна трансформація революціонера у царя-диктатора залишається за межами описаного сюжету.

В українській творчій спільноті найбільше прижилася друга частина цього коду, яка полягає у безумовному шануванні влади та некритичності до її дій. І саме тому злам цього коду у 2004 і 2013-2014 рр. був таким травматичним для суспільства в цілому. Зважаючи на наявність тотальної некритичності до влади у наш час, можна стверджувати, що цей код у масовій свідомості знищений не повністю.

Не маючи можливості заборонити або повністю знекровити сучасне українське мистецтво, Російська Федерація вдалася до геноцидних технологій внутрішнього руйнування української культури через навіювання імперських ідей та актуалізацію у масовій свідомості українців не властивих нам імперських світоглядних кодів. Розуміння технологій їхнього розповсюдження та дії, зокрема, у художній творчості і створенні текстів, може допомогти нам у майбутньому бути більш стійкими до маніпулятивних впливів як на індивідуальному, так і на колективному рівнях.

Список використаних джерел

1. Бакальчук В. О. Культурний геноцид як складова частина міжнародного злочину РФ в Україні. *Стратегічна панорама*. 2022. Спеціальний випуск : Гібридна війна і демократичний мир. С. 72–79.
2. Ніколаєва Т. М., Погорелова І. С. Проблема резистентності та реституції культурно-історичної спадщини України в умовах російської агресії : політико-державний аспект. *Politicus* : наук. журн. / Південноукр. нац.

пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса : Вид. дім «Гельветика», 2022. Вип. 5. С. 131–140.

З. Павленко В. П., Світайло Н. Д. Елементи імперської ментальності : досвід дослідження на прикладі сучасної Росії. *Проблеми соціальної роботи : філософія, психологія, соціологія*. 2017. № 2. С. 63–71.

Базелюк Оксана Василівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП «Початкова освіта», *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*
Науковий керівник: **Оксана ПЕТІНОВА**, д. філос. н., професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

КУЛЬТУРНИЙ ГЕНОЦИД КОРІННИХ НАРОДІВ (НА ПРИКЛАДІ КОРІННИХ НАРОДІВ У КАНАДІ, АВСТРАЛІЇ, США)

Культурний геноцид – це систематичні спроби стерти етнічну ідентичність народів шляхом асиміляції, насильницької зміни мови, традицій, вірувань та інших культурних атрибутів. Багато корінних народів Канади, Австралії та США опинилися на межі зникнення, оскільки протягом століть зазнавали культурного винищення з боку колонізаторів. Це була спроба повністю викреслити цілу етнічну групу з історії. За даними ЮНЕСКО, значна частина мов корінних народів цих країн і на сьогодні перебуває під загрозою зникнення, адже в деяких із них залишилося лише кілька носіїв [4].

Індіанці – корінний народ, який в минулому населяв Північну Америку. Історичні документи та статистичні дані беззаперечно свідчать про те, що ще з перших днів свого існування, США оголосили їм війну і розпочали жорстокий геноцид, що тривав століттями [1]. До американців долучилися британські та французькі колоністи, які прагнули захопити землі та ресурси корінних народів. Для того, щоб усунути опір місцевих мешканців, було прийнято рішення знищити їх як народ. Символом безжальної політики американської армії та іноземних «цивілізаторів» під час «звільнення» Дикого Заходу є афоризм американського воєначальника Філіпа Генрі Шерідана: «Гарний індіанець – мертвий індіанець» [11].

У XVII – XVIII ст. почали активно очищувати території від індіанців, здійснюючи тисячі нападів, масові вбивства та насильницьку стерилізацію жінок, що призвело до скорочення корінного населення на 95% і до їхнього нинішнього жахливого соціального становища [2]. Європейські колоністи, включаючи британців, французів та іспанців, в якості доказу ліквідації мешканців із земель проводили скальпування – процес зняття шкіри з голови разом із волоссям, відомої як скальп. У деяких випадках європейці платили гроші або інші цінні товари за скальпи вбитих індіанців. Ціни варіювалися, але за один скальп можна було виплатити від 40 до 100 фунтів стерлінгів, що в перерахунку на сьогоднішній день становило б дуже значні суми. В той час, скальпи стали символом перемоги та контролю над територією. Для

колонізаторів було важливо не лише захопити індіанські землі, а й фізично знищити їх, щоб усунути загрозу новим поселенцям [9].

Європейці провадили політику асиміляції – нав'язування західної культури та своїх європейських цінностей, бо мали бажання створити «єдину націю», за рахунок знищення культурного різноманіття. У 1840-х роках, у Канаді, основним інструментом придушення корінної культури була система шкіл-інтернатів, куди примусово, відбиравши у батьків, відправили понад 150 000 місцевих дітей [10]. Там їх позбавляли права говорити рідною мовою, змушували зректися традицій, релігії та прийняти християнство. Індіанцям заборонялося проводити будь-які ритуальні церемонії, відомих таких як «танець сонця». У школах діти зазнавали фізичного та психологічного насильства. Відсутність належного догляду, голод, погані умови спричиняли численні смерті підростаючого покоління [3].

На жаль, не тільки індіанці зазнали геноциду з боку Британії, а ще й аборигени – корінні племена Австралії, які є представниками найдавнішої та маловивченої цивілізації на землі. Їх вважають першими мореплавцями, адже вони змогли дістатися нового материка морським шляхом. Їхній спосіб життя був досить унікальним. Проте все змінилося в 1770 році, коли експедиція Джеймса Кука висадила на східний берег Австралії, яка надалі стала британською колонією. З цього моменту почалася чорна смуга для аборигенів цього континенту [6].

Оскільки британські в'язниці вже були переповнені в'язнями, місцевим урядом було прийнято рішення переправляти злочинців до новостворених колоній на землях Ван-Дімена, острів Тасманія. Це рішення поклало початок найкривавішому геноциду в Австралії. Міністр колоній Великої Британії, лорд Сідней, був прихильником колоніалізму, що передбачав повне знищення аборигенів. Для нього і в цілому для європейців, життя аборигенів не мало жодної цінності. Тож нові поселенці з Європи почали активно освоювати континент і заводили зв'язки з місцевим аборигенним населенням. Це призвело до невітшних наслідків, оскільки аборигени не мали імунітету до заморських хвороб, і європейці заразили їх інфекційними (віспою, пневмонією, туберкульозом) та венеричними захворюваннями. Але смерть від інфекцій – це лише одна з причин вимирання корінного населення Австралії [7].

Британська колонізація австралійського континенту принесла із собою не лише нові порядки й закони, але й незвичні для суходолу види тварин, такі як кролики, вівці, корови та інші. Завезені види швидко адаптувалися, але їхня поява серйозно порушила баланс у місцевих екосистемах. Вони витісняли аборигенні трав'яні види, позбавляючи корінних жителів природних ресурсів для виживання. У відповідь на цю екологічну кризу аборигени змушені були полювати на худобу колоністів, щоб уникнути голоду. Проте це викликало жорсткі конфлікти, оскільки британці розглядали худобу як недоторканну приватну власність. Такі зіткнення лише посилювали напругу між двома культурами, поглиблюючи трагедію корінного населення [6].

Залучившись підтримкою уряду, на аборигенів було організовано полювання, тому ув'язнені не боючись покарань, вдавалися до жахливих

методів насильства [7]. Поселенці практикували відрубування частин тіла, навіть, на живих людях, збираючи відрізані пальці, вуха, голови й носи як трофеї, якими потім хизувалися перед іншими. Також, вони труїли корінне населення, пропонуючи їжу, отруєну стрихніном – високотоксичною отрутою, яку використовували для винищування гризунів, в результаті ніхто не зміг уникнути смерті. За кожного вбитого аборигена виплачували премію, тож гаслом колоністів стало: «Чорних можна лише убивати, інакше з ними поводитися не можна».

Колоністи, користуючись своєю владою та силою, експлуатували місцевих: жінок-аборигенок викрадали, піддавали сексуальному насильству, а згодом кидали напризволяще, прирікаючи на страждання й смерть від венеричних хвороб; чоловіків кастрували, позбавляючи їх не лише фізичної сили, а й людської гідності. Дітей, підкорених цим геноцидом, зазвичай називають «викраденими поколіннями», їх використовували як рабів, а іноді робили жертвами жорстокого фізичного та сексуального насильства [8]. Урешті-решт, усіх без виключень вбивали, а тіла скидали з гори, яка стала відомою як Вікторі-Хілл.

Аборигени, намагаючись захистити свої землі, культуру й життя, чинили опір Британській імперії. Проте всі їх спроби завершувалися масовими репресіями й кривавими розправами з боку військових. У 1804 році англійські колоністи розпочали цілеспрямовану масштабну зачистку корінного населення Тасманії. Використовуючи тактику залякування та фізичне винищення, вони за три десятиліття знищили практично весь народ. Лише близько 200 людей вдалося вижити після цих подій, їх переселили на острів Фліндерс, де через жорсткі умови та відсутність підтримки їхній народ був приречений на остаточне зникнення [5]. Журналіст Д. Л. Хеммонд яскраво підсумував цю трагедію словами: «Тасманійці були зайвими, і всі вони загинули».

Наприкінці XVIII століття, перед початком колонізації, чисельність аборигенів Австралії становила від 750 тисяч до мільйона осіб. Вони були розділені на близько 250 племен, кожне з яких мало унікальну мову, культуру та звичаї, гармонійно співіснуючи з природою свого континенту. Однак уже впродовж наступного століття їхня кількість скоротилася майже вдвічі через насильницьку колонізацію, хвороби, що були завезені європейцями, і втрату доступу до традиційних джерел харчування. Колоніальна влада не лише ігнорувала права корінного населення, а й законодавчо закріпила політику сегрегації, віддаючи перевагу європейським поселенцям.

Культурний геноцид став болючою сторінкою в світовій історії людства, яка нагадує про грікі наслідки дискримінації та несправедливості. Вивчення цієї події допомагає усвідомити важливість поваги до прав усіх народів, незалежно від їхньої раси, національності чи культури, щоб уникнути повторення помилок минулого. Сьогодні багато країн визнають факти культурного геноциду та намагаються виправити його наслідки. США та Канада офіційно визнали трагедію знищення їх корінних народів, тому активно проводяться програми з відновлення мови, традицій та культурної ідентичності індіанців. Водночас в Австралії питання геноциду стосовно аборигенів залишається невизнаним.

Хоча з 1967 року корінне населення континенту офіційно отримало громадянство та рівні права з європейцями, проте це було лише формальним кроком держави на шляху до справедливості. В реальності аборигени все ще стикаються із соціальною нерівністю, дискримінацією та обмеженим доступом до якісної освіти, медицини й економічних можливостей. Але попри труднощі, корінні народи цих країн докладають зусиль для відновлення своєї спадщини, збереження мов і традицій, прагнучи забезпечити краще майбутнє для своїх наступних поколінь.

Список використаних джерел

1. Сполучені Штати вчинили геноцид проти індіанців URL: <https://ukrainian.cri.cn/comments/4769/20220310/741474.html>
2. Alexander Laban Hinton, Andrew Woolford, Jeff Benvenuto. *Colonial genocide in Indigenous North America*, MD: Duke University Press, 2014, pp. 360.
3. Chiara Serioli, Cultural Genocide of Indigenous Peoples in Canada. A Legal and Socio-Political Analysis of the Limits of Reconciliation, Diversity Governance Papers DiGoP 03/2023, Eurac Research, Bolzano/Bozen, Italy, 2023, URL: <https://doi.org/10.57749/vsfj-1g82>.
4. *Cultural genocide* – [Bilsky & Klagsbrun \(2018\) – p.374](#) URL: <https://warn-erasmus.eu/ua/glossary/kulturnij-genocid/>
5. *Genocide and the Forcible Removal of Aboriginal Children in Australia* by Anna Haebich, 1800 – 1920 from Part IV - Premonitions., Published online by Cambridge University Press: 23 June 2023
6. *Genocide in Australia* by Colin Tatz, number 8, 1999 URL : URL: [tatzc-dp08-genocide-in-australia_3.pdf](#)
7. *Genocide in Australia* by Nathan Sentence URL : [Genocide in Australia – The Australian Museum](#)
8. Haebich, A. 2023. “[Genocide and the Forcible Removal of Aboriginal Children in Australia, 1800-1920.](#)” In *The Cambridge World History of Genocide: Volume II: Genocide in the Indigenous, Early Modern and Imperial Worlds, from c.1535 to World War One*, 537-561
9. Jeffrey Ostler “*Genocide and American Indian History*” URL: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199329175.013.3>
10. *Native America and the Question of Genocide* by Alex Alvarez (Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 2014. 203 pp. ISBN 978-1442225817).
11. Wolfgang Mieder “*The Only Good Indian Is a Dead Indian*”: *History and Meaning of a Proverbial Stereotype*”, *The Journal of American Folklore*, Vol. 106, No. 419 (Winter, 1993), pp. 38-60 URL: <https://doi.org/10.2307/541345>

Самойлова Полина Едуардівна, Здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2-го року навчання, спеціальність 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності», соціально-гуманітарний факультет, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

Науковий керівник: **Лісєнко Олена Василівна** – доктор соціологічних наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПРОГРАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ КУЛЬТУРНОГО ГЕНОЦИДУ

Культурний геноцид як форма цілеспрямованого знищення національної ідентичності завжди залишає глибокі рани в суспільстві, формує кризу самобутності, спричиняючи втрату традицій та порушення зв'язків між минулим, сучасністю і майбутнім. Відновлення цієї ідентичності є складним, багатогранним процесом, у якому соціокультурні програми відіграють ключову роль. Саме тому важливим є їхнє втілення, націлене на подолання наслідків культурного геноциду.

В Україні реалізується низка програм, спрямованих на подолання наслідків культурного геноциду та підтримку ментального здоров'я, що є невід'ємною частиною національного відновлення. Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?» забезпечує інтеграцію охорони психічного здоров'я у структуру соціального життя людей, що стикаються із наслідками російсько-української війни[7].

Мета одного з проєктів цієї програми — наблизити послуги психологічної допомоги до людей через сімейних лікарів, що допомагає громадянам швидше отримати необхідну підтримку[6]. Це важливо в умовах, коли психологічні травми, спричинені війною та культурними втратами, стають масовими. Інший проєкт, пов'язаний із створенням центрів життєстійкості, спрямований на психосоціальну підтримку жителів громад і волонтерів[4]. У таких центрах люди можуть знайти не лише психологічну допомогу, а й ресурси для відновлення особистісної та колективної стійкості.

Проєкт з цифрового рішення для підтримки військових, які повертаються до мирного життя, допомагає подолати труднощі адаптації. Це важливо для збереження людського потенціалу та залучення колишніх військових до культурної та соціальної діяльності. Проєкт «RECOVERY» зосереджений на психологічному відновленні військовослужбовців, членів їхніх родин і осіб, які повернулися з полону[10]. Допомога у подоланні травм війни сприяє збереженню родинних зв'язків та зміцненню громад. Ініціатива «Молодіжні центри та активні парки» створює екосистему психічного здоров'я для молоді через організацію активного дозвілля та культурних подій[3]. Молодіжні центри допомагають зберігати національні традиції та цінності, сприяючи формуванню нового покоління свідомих громадян.

На окрему увагу в процесі подолання наслідків культурного геноциду заслуговують ініціативи Українського інституту національної пам'яті, які

спрямовані на збереження історичної пам'яті та формування національної свідомості[8]. Проведення круглих столів у межах геноцидних студій є важливим майданчиком для фахівців, істориків, митців та громадськості. Ці заходи сприяють осмисленню масштабів культурного геноциду, аналізу його впливу на суспільство та напрацюванню стратегій подолання наслідків. Вони допомагають інтегрувати історичну пам'ять у сучасний дискурс і забезпечують її поширення серед різних соціальних груп.

Освітній проєкт «Діалоги про війну» фокусується на обговоренні історичних та сучасних аспектів війни, її впливу на культуру, ментальність та суспільство[5]. Проєкт має освітню мету — надати молоді та дорослим інструменти для розуміння історичних процесів, які формують сучасну Україну. «Діалоги про війну» сприяють формуванню критичного мислення, що є ключовим для подолання наслідків інформаційної війни та маніпуляцій.

Ініціативи Українського інституту національної пам'яті органічно доповнюють соціокультурні програми, спрямовані на відновлення ментального здоров'я та ідентичності. Вони підсилюють освітню складову цих програм, акцентуючи увагу на важливості збереження пам'яті про історичні злочини проти українського народу. Поєднання освітніх, психологічних і культурних підходів створює комплексну модель подолання наслідків культурного геноциду. Вона не лише допомагає суспільству долати травми минулого, а й формує нові цінності для відродження та розвитку української культури.

Програми Українського центру культурних досліджень формують важливий місток між традиційною культурою, сучасними потребами суспільства та розвитком громад[9]. Вони демонструють, як навіть найменші населені пункти можуть зробити значний внесок у подолання наслідків культурного геноциду, формуючи унікальні культурні ініціативи та залучаючи до цього процесу громадян. «Академія культурного лідера» - це програма, покликана підтримати діячів культури з малих громад, які беруть на себе керівну роль у розбудові місцевого культурного середовища[1]. Вона забезпечує навчання, обмін досвідом та формування лідерських навичок, необхідних для створення успішних культурних проєктів. Академія допомагає виявляти потенціал малих громад, мотивуючи їх до збереження національної культурної спадщини та створення сучасних культурних продуктів. Проєкт «Малі міста — великі враження» спрямований на популяризацію культурного потенціалу малих міст України[2]. Завдяки фінансуванню та експертній підтримці місцеві громади створюють унікальні культурні заходи, що сприяють залученню туристів, розвитку регіональної ідентичності та підвищенню ролі культури в економічному розвитку. Така ініціатива не лише оживляє культурне життя малих міст, а й дає змогу громадянам відчувати причетність до національної культурної спадщини.

Ці програми не лише вирішують питання ментального здоров'я, а й відіграють роль у відновленні та укріпленні української ідентичності. Вони об'єднують громади, створюють умови для взаємопідтримки та повертають віру у власні сили. Саме через такі ініціативи можна долати наслідки культурного геноциду, спрямовуючи енергію суспільства на створення нового

культурного ландшафту. Втім, що багато аспектів соціально-культурного життя українців залишається поза межами дії активних програм.

Для активного вирішення наслідків геноцидів ефективними можуть бути соціокультурні програми, які одночасно охоплюють аспекти історичної пам'яті, психологічної підтримки, освіти та відродження культурної спадщини. Наприклад, доречними будуть освітні програми з національної пам'яті. Освіта формує розуміння історії та допомагає суспільству осмислити травматичне минуле. Програми, які включають дослідження геноцидів, культурної репресії та історичних втрат, сприяють збереженню пам'яті та запобіганню повторення злочинів. До таких програм доречно включити: створення інтерактивних музеїв і онлайн-архівів; розробка шкільних і університетських курсів про історичні трагедії.

Соціокультурна програма психосоціальної реабілітації через культуру слугуватиме потужним інструментом відновлення: арт-терапія, заснована на національних традиціях; програми творчого вираження для дітей і дорослих, які пережили травми. Програма з інтеграції культурного відновлення в економіку залучить громади до активної діяльності: відродження ремесел; популяризація національної кухні; підтримка локальної ідентичності. Це особливо важливо в період відновлення, коли люди можуть знаходити підтримку та натхнення в спільній культурній спадщині. Більше того, такі ініціативи можуть слугувати інструментом культурної дипломатії, де збереження традицій інтегрується у сучасний глобалізований світ. Національна кухня є одним із найпривабливіших способів популяризації культури на міжнародному рівні. Проведення кулінарних майстер-класів, фестивалів національної їжі чи створення гастротурів допоможе залучити туристів та інвесторів. Це також дає можливість відновлювати місцеві фермерські господарства, які забезпечують продуктами, сприяючи сталому розвитку регіону. Така програма може включати: грантові можливості для підприємців, які працюють у сфері культури; розвиток етнотуризму, який популяризує локальну спадщину. Соціопроект «Діалог між поколіннями» стане програмою «живої історії», де очевидці подій діляться своїми спогадами: віртуальні й фізичні майданчики для дискусій і зустрічей.

Глобальні програми культурної дипломатії сприятимуть визнанню наслідків геноцидів на міжнародному рівні та їх засудженню, що посилить підтримку з боку світової спільноти: обмін культурними програмами між країнами, які постраждали від геноцидів; проведення виставок, конференцій і семінарів на глобальному рівні. Програма з розвитку локальної культурної інфраструктури залучить інвестиції в культурну інфраструктуру і дозволить громадам відчувати гордість за своє походження та історію: будівництво культурних центрів у постраждалих регіонах; підтримка театрів, галерей і бібліотек, що зосереджуються на національній тематиці. Програми цифрової популяризації культури дозволять зробити культуру доступною ширшій аудиторії: створення мобільних додатків про національну історію та традиції; іммерсивні технології; розробка ігор і VR-досвідів, які відтворюють історичні події. Програма міжнародної юридичної підтримки та адвокації означатимуть,

що правова оцінка геноциду та захист прав його жертв зміцнять справедливість і довіру до держави: програми надання юридичної допомоги постраждалим; кампанії щодо визнання геноцидів на міжнародному рівні.

Соціокультурні програми є важливим інструментом у збереженні української культури та відновленні суспільства, і їхній розвиток має стати пріоритетом для державної політики. Ці програми створюють комплексний підхід, допомагаючи не лише долати наслідки минулого, а й зміцнювати культурну основу для майбутнього розвитку.

Список використаних джерел

1. Академія культурного лідера – Український центр культурних досліджень. *Український центр культурних досліджень*. URL: <https://uccs.org.ua/akademiia-kulturnoho-lidera/> (дата звернення: 12.01.2025).

2. Малі міста – великі враження – Український центр культурних досліджень. *Український центр культурних досліджень*. URL: <https://uccs.org.ua/mali-mista-velyki-vrazhennia/> (дата звернення: 12.01.2025).

3. Міністерство молоді та спорту України - Молодіжні центри і активні парки – частина екосистеми психічного здоров'я населення. *Головна | Міністерство молоді та спорту України*. URL: <https://mms.gov.ua/news/molodizhni-tsentry-i-aktyvni-parky-chastyna-ekosystemy-psykhichnoho-zdorovia-naselennia> (дата звернення: 12.01.2025).

4. Олена Зеленська відвідала рівненський Центр життестійкості. *Програма ментального здоров'я | Ти як?*. URL: <https://howareu.com/news/olena-zelenska-vidvidala-rivnenskyi-tsentr-zhyttiistiikosti> (дата звернення: 12.01.2025).

5. Освітній проєкт «Діалоги про війну». *Український інститут національної пам'яті - офіційний веб-сайт*. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/vchytelyam/videolekciyi/osvitniy-proyekt-dialogy-pro-viynu> (дата звернення: 12.01.2025).

6. Послуга з ментального здоров'я у кабінеті сімейного лікаря. *Програма ментального здоров'я | Ти як?*. URL: <https://howareu.com/materials/posluha-z-mentalnoho-zdorovia> (дата звернення: 12.01.2025).

7. Програма ментального здоров'я. *Програма ментального здоров'я | Ти як?*. URL: <https://howareu.com/> (дата звернення: 12.01.2025).

8. Український інститут національної пам'яті - офіційний веб-сайт. *Український інститут національної пам'яті - офіційний веб-сайт*. URL: <https://uinp.gov.ua/> (дата звернення: 12.01.2025).

9. Український центр культурних досліджень. *Український центр культурних досліджень*. URL: <https://uccs.org.ua/> (дата звернення: 12.01.2025).

10. Recovery - Проєкт Віктора та Олени Пінчуків. *Recovery | Реабілітація, допомога в протезуванні тяжкопоранених | Проєкт Віктора та Олени Пінчуків*. URL: <https://recoveryua.org/> (дата звернення: 12.01.2025).

Секція № 3. Геноциди ХХ століття і їх вплив на генезу моральних складових людства

Атаманюк Зоя Миколаївна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

ВПЛИВ ГЕНОЦИДІВ НА НАЦІОНАЛЬНУ САМОСВІДОМІСТЬ УКРАЇНЦІВ

Голодомор – класичний вид геноциду. І почався він із винищення української еліти. Цю тезу обґрунтував Рафаель Лемкін, автор терміну «геноцид». Завдяки його зусиллям щодо захисту прав людини, у 1948 році ООН ухвалила Конвенцію з унебезпечення й покарання злочинів геноциду, яка вступила в дію з січня 1951 року. Професор Лемкін, який укладав текст Конвенції із двома іншими експертами – професорами Доннедьє де Вабр і Пелла, вважав, що в майбутньому Радянському Союзі може бути пред'явлене звинувачення в геноциді за його дії в Україні в 1932-1933 роках. Сьогодні правозахисники стверджують, що Голодомор в Україні є злочином, саме геноцидом, і не має терміну давності. Р.Лемкін також брав активну участь у роботі Міжнародного військового трибуналу у м. Нюрнберг і неодноразово піднімав питання притягнення винних до відповідальності за вчинений Голокост, однак, як відомо, жоден із очільників нацистської Німеччини не був засуджений за вчинення такого злочину.

Одне з найактуальніших питань - наслідки Голодомору для самосприйняття українців. Зрештою, питання про те, які наслідки Голодомору, геноциду та культурного геноциду українського народу, мав для самосприйняття українців, залишається невирішеним. «Сьогодні існує багато історичних джерел, які описують всі аспекти сталінської політики насильницької колективізації та терору проти України. У випадку України радянське керівництво переслідувало дві мети, коли морило голодом українське селянство. Це була частина ширшої політики, спрямованої на придушення української національної ідентичності та прагнення до самовизначення.

Рафаель Лемкін, який запропонував концепцію геноциду, писав, що голод в Україні знищив «мізки нації». Сьогодні деякі українські політологи та культурологи як погоджуються, так і не погоджуються з тим, що Голодомор мав величезний вплив на майбутнє України. Зокрема, йдеться про ідентичність нового покоління українців.

Сталін збільшував кількість жертв, посилюючи режим. Штучно створений голод підтримувався блокадами: Україна була ізольована, інформація звідти не доходила, а дороги, якими голодуючі селяни добиралися до міст за хлібом, були перекриті. І ця трагедія сталася в «житниці Європи». Втім, злочини сталінського режиму, в тому числі спричинені голодом, склали, за даними одного з джерел, близько 10 мільйонів людей.

Реакція на геноцид значною мірою визначається засобами масової інформації. ЗМІ можуть замовчувати або оприлюднювати злочини,

применшувати або перебільшувати їхні масштаби і навіть вдаватися до дезінформації, приховування та перекручування фактів.

Українці ще недавно ідентифікували себе з «радянською батьківщиною», Друга світова війна «дала змогу людям ідентифікуватися на короткий час, потім знову настала уніфікація», коли «мой адрес – не дом, і не уліца, мой адрес – Советский Союз», вважає доктор філософії, письменник, відомий правозахисник, колишній дисидент Євген Свєрстюк. Ця думка – наскрізна у його виступі під час листопадової дискусії «Українська ідентичність 2020» у Києві. Ніхто з учасників не заперечив, але ніхто й не розвинув тему перетворення «радянської людини» в нову самоусвідомлену іпостась.

Такий «спадок» неминуче мав вплив на формування нових українських еліт, роль яких у витоках і з'яві самоусвідомлення українців – беззаперечна.

Після того, як голод знищив етнічний цвіт, носіїв культури, духовенство та селянство - носіїв національних норм, історичні шанси на формування української еліти були зведені до мінімуму. Відбулася «негативна селекція». Окрім винищення українського населення голодомором та знищення культури, мови і релігії, відбулося заселення України неукраїнцями і тривалий процес асиміляції. На ґрунті, щедро засіяному жертвами Голодомору, було дбайливо виплекано те, що навіть Свєрстюк називає «єдністю».

З чого сьогодні починається українське самопізнання? З вивчення історії, в якій ще багато білих плям? З вивчення рідної мови, культури та літератури, з творення нових духовних цінностей? Дивлячись на українців, мало хто з них розмовляє українською природно і мало хто розмовляє українською зі своїми дітьми та онуками.

Після Голодомору Україна стала «постгеноцидним суспільством» (за словами професора Джеймса Мейса, дослідника Голодомору). Духовний та емоційний катарсис ще не відбувся. Опубліковані численні художні твори, а віднедавна і документи, які частково витісняють як факти, так і їх інтерпретації, висвітлюють аморальність тоталітарного світу, в якому жертви Голодомору є жертвами національної катастрофи, Українського Апокаліпсису, а також висвітлюють аморальність тоталітарного світу.

Сьогодні загарбницька війна РФ проти України на сучасному етапі супроводжується військовими злочинами і злочинами проти людства, які мають ознаки геноциду, який відбувається у гібридній формі. Гібридний характер геноциду шляхом вбивства українців проявляється через заперечення фактів таких вбивств, створення обґрунтування позасудових страт (звинувачення вбитих у підривної, диверсійної діяльності, нападах на окупантів), заперечення умисного характеру масових вбивств шляхом ракетних та авіаударів, або твердження щодо їхньої спрямованості в місця дислокацій українських військових підрозділів.

Список використаних джерел

1. Коротатник М. Геноцид як інструмент «гібридної війни» Росії проти України: від радянських часів до сьогодення. Спроба історичного аналізу. *Сіверянський літопис*. 2017. №1-2 С. 228-242.
2. Муждабаєв А. Голодомор – це не просто геноцид. URL: <https://gordonua.com/news/politics/muzhdabaev-golodomor-eto-ne-prosto-genocid-eto-genocid-gibridnyy-531079.html> (дата звернення: 01.02.2025).

Васильєва Лариса Юріївна, здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, ОНП «Філософія», *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

A PHILOSOPHICAL ANALYSIS OF DARWINISM'S ROLE IN THE VICTIMIZATION OF GENOCIDE VICTIMS AND THE POLITICS OF "EUGENICS"

Traditional biological Darwinism provides an acceptable explanation for the origin of species: complex "fit" species evolve, survive, and thrive, while less fit competitors stagnate, die, and become extinct. Biological evolution, at least in its pure form, is purely descriptive. Its function is to describe biological processes, not to make judgments about whether the history it describes was good or bad, any more than a videotape can make judgments about the event it records.

Social Darwinism, by contrast, often has a very attributive component, as it concerns human behavior. Moral judgments about behavior are made on the basis of how it fits into the overall Darwinian scheme. Social Darwinism remains a controversial topic, with countless questions swirling around it. What exactly does the term Social Darwinism mean? What did Darwin think of it as an extension of his ideas? What is the actual connection between biological evolution and social Darwinism? Are the moral prescriptions of social Darwinism really supported by Darwin's theory? To what extent has biological Darwinism been used for propaganda purposes to support ideas unrelated to evolution? Was there, for example, a real connection between evolution and Nazism, as some scholars have claimed? Or is it simply a propaganda ploy to give evolution a bad name?

As «Andrew Carnegie» wrote in 1989 “although the law may sometimes be hard on the individual, it is best for the race, for it ensures the survival of the fittest in each department.” Carnegie’s key phrase, “survival of the fittest,” which is almost universally attributed to Darwin, actually comes from the influential British philosopher Herbert Spencer.[1]

Spencer believed that everything from the cosmos to society to Carnegie’s free market was constantly evolving. Spencer’s ideas were in circulation before Darwin published *On the Origin of Species*, and he is credited with popularizing social Darwinism, although there is some doubt as to how “Darwinian” his ideas really were. [2]

The fact that a connection between evolution and Nazism could have existed and been established creates a catastrophic public relations problem for Darwin. Such connections only further damage the millions of people who are skeptical of evolution against the theory and play into the hands of the already powerful anti-evolutionists.

Eugenics took a sinister turn in Europe, especially Germany, and eventually fell into disuse to the point of becoming a concept that politically savvy people fled from. In 1924, for example, the U.S. Congress passed laws restricting immigration from countries and ethnic groups deemed inferior. Such laws had a glossy scientific veneer, and racist politicians took comfort in the sophistication and wisdom of policies based on the best science of the day. More sober moments in Germany led to a national program of extermination of groups considered inferior. Hitler and his Third Reich considered Jews, Gypsies, Poles, and homosexuals inferior. [3]

And all the better for the project, since there was a scientific basis for it. The connection between Darwinism and movements like Nazism is not causal, argues Karl W. Giberson, author of *Saving Darwin: How to Be a Christian and Believe in Evolution*. [3]

Having gained a bad reputation. There is no shortage of creative rationalizations for Nazi anti-Semitism; for our purposes, one example will suffice. And while this example emphasizes the victimization of Jews, almost identical arguments have been applied to blacks, Native Americans, and almost any group outside of Caucasian Europeans. Similar, deeply political messages emerged in places like *Mein Kampf*, where Hitler eloquently spoke of the triumph of the strong, calling it the “iron law of necessity,” justified as “the right of the fittest to win.” Note the value judgment under the word “fittest.” “He who will not fight in this world of eternal struggle,” Hitler wrote, in language eerily reminiscent of Darwin’s explanation of natural selection, “does not deserve to live.” Karl Marx, the “father of communism,” was an ardent supporter of Darwin, and combined his social and economic ideas with the principles of evolutionism. He wrote that Darwin’s book contained “the natural-historical basis of our views.” His disciple Lenin, having seized power, staged a bloody terror, and Lenin, in turn, raised Stalin on identical views. Having transferred the provisions of the theory of evolution to the social dimension, he decided that genocide was the most effective tool for achieving his communist goals. Just as Hitler considered Jews, Poles, and Gypsies inferior, Stalin stigmatized inferiority complex of “rebellious” Ukrainians: As long as Ukraine retains its national unity, as long as its people continue to think of themselves as Ukrainians and strive for independence, it poses a serious threat to the very essence of Sovietism. The communist leaders attached the greatest importance to the Russification of this independently thinking member of their “union of republics” and decided to remake it, adapting it to their model of a single Russian nation.

As is known, the author of the term “genocide” was the Polish lawyer of Jewish origin Raphael Lemkin, who studied and lived in Ukrainian Lviv. He had been thinking about the need to give a legal definition to mass extermination of the population even before the start of World War II. He argued: The first blow is aimed at the intelligentsia – the brain of the nation – in order to paralyze the rest of the organism. In 1920, 1926, and again in 1930–33, teachers, writers, artists, thinkers, and political figures were killed, imprisoned, or deported. According to the Ukrainian Quarterly magazine for the fall of 1948, in 1931 alone, 51,713 intellectuals were exiled to Siberia. The same fate befell at least 114 prominent poets, writers, and artists – the nation’s most prominent cultural leaders. According to rough estimates, at least 75% of Ukrainian intellectuals and professionals in Western Ukraine, Transcarpathia, and Bukovina were brutally exterminated by the Russians (*ibid.*, summer 1949).

It is worth noting that while Europe and the United States were concerned with physiological and mental indicators, eliminating those members of society who were below the bar they had set, the Soviet government was exterminating the Ukrainian elite, the intellectual and spiritual flower of the nation. Inspired by a single source – the theory of evolution ideologically adapted to dictatorial needs, the ideologists of communism and fascism deformed it each in their own way in order to achieve their bloody goals.

Darwinism has consistently been tied to social and ideological agendas that have nothing to do with the "origin of species." The tragedy of Darwinism's history is that it has always looked much wider than biology. And today, Christian opposition to evolution is based on the belief that Darwin's theory undermines traditional values and opens the door to all sorts of evil.

«References»

1. Herbert Spencer as an Anthropologist by Robert L. Carneiro//The Journal of Libertarian Studies.Vol. V, No. 2 (Spring 1981)
2. Darwin, C. R. 1859. On the origin of species by means of natural selection, or the preservation of favoured races in the struggle for life. London: John Murray. [1st edition]
3. Saving Darwin: How to Be a Christian and Believe in Evolution Paperback/ / Karl Giberson/256/ HarperOne; Reprint edition (June 2, 2009)

Бородай Олександр Дмитрович, аспірант кафедри філософських і політичних наук, *Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси, Україна*

СВОБОДА ВИБОРУ В УМОВАХ ГЕНОЦИДУ

Свобода вибору в умовах геноциду є складною та багатогранною темою, що поєднує моральні дилеми, соціальний контроль і боротьбу за людяність. Геноцид, як крайня форма дискримінації, може відбуватися як під час збройного конфлікту, так і в мирний час.

Під час геноциду індивіди стикаються з екзистенційними виборами, що впливають на їхнє виживання та моральні цінності. Свобода вибору в умовах геноциду стикається також з низкою моральних дилем, що випливають із екстремальних обставин, у яких опиняються індивіди та спільноти. Основні з них включають. По-перше, виживання проти моральних принципів. Люди змушені обирати між власним виживанням та дотриманням етичних норм. Наприклад, під час Голодомору 1932–1933 років в Україні багато людей опинилися перед вибором: рятувати себе ціною моральних компромісів чи зберігати людяність, ризикуючи життям. (Голодомор 1932–1933 років в Україні : навч. посібник / за ред. С.А. Костя. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – 376 с.)

По-друге, лояльність до родини проти лояльності до громади. В умовах геноциду індивіди можуть стикатися з вибором між захистом власної родини та допомогою іншим членам спільноти, що потребують підтримки. Це створює напруження між особистими та колективними обов'язками.

Ще один важливий аспект, що жертви геноциду часто стоять перед дилемою: чинити опір агресорам, ризикуючи негайною смертю, чи підкоритися, сподіваючись на виживання. Цей вибір ускладнюється відсутністю гарантій успіху опору та можливими репресіями проти близьких.

Суттєвою проблемою може виявитись, прагнення збереження людяності в умовах дегуманізації. Геноцид супроводжується систематичною дегуманізацією жертв, що може призводити до втрати моральних орієнтирів. Збереження людяності та етичних цінностей в таких умовах стає серйозним викликом. Такі процеси призвели до появи широковживаного останнім часом терміну «розлюднення» як вимушена, але свідомо втрата людяності, що є реакцією-відповіддю на зовнішню агресію та насильство.

Моральним аспектом є також свідчення проти мовчання. Очевидці злочинів геноциду можуть вагатися між необхідністю свідчити про злочини та страхом за власну безпеку. Мовчання може зберегти життя, але водночас сприяє безкарності злочинців.

Такі моральні дилеми підкреслюють складність вибору в умовах геноциду та вимагають глибокого етичного аналізу для розуміння поведінки людей у таких екстремальних ситуаціях.

Геноцид супроводжується жорстким соціальним контролем, що обмежує свободу вибору індивідів. Під час Голодомору 1932–1933 років в Україні радянська влада намагалася контролювати український національний процес шляхом безпосередньої участі в ньому. Це призводило до дегуманізації та знищення національної ідентичності.

Соціальний контроль – це механізм, за допомогою якого влада чи домінуюча група забезпечує контроль над поведінкою інших, використовуючи примус, страх, пропаганду чи інші методи. В свою чергу дегуманізація – процес, під час якого людей позбавляють їхньої людяності, розглядають як об'єкти або "менших" істот, що виправдовує насильство чи дискримінацію.

У контексті геноциду ці явища взаємопов'язані, оскільки соціальний контроль використовується для маніпуляції суспільством, тоді як дегуманізація знижує моральні бар'єри щодо насильства.

У геноцидах соціальний контроль виконує функцію регулювання поведінки жертв і переслідувачів через обмеження автономії особистості. Жертви геноциду живуть у постійному страху через погрози розправи, що паралізує їхню здатність до опору чи активного вибору. Наприклад, під час Голокосту будь-які спроби втечі з концентраційних таборів каралися негайною смертю.

Пропаганда та контроль медіа створюють викривлену реальність, у якій жертви позбавлені можливості критично осмислювати те, що відбувається, і приймати обґрунтовані рішення. До прикладу, нацистська пропаганда зображувала євреїв як «загрозу», виправдовуючи насильство проти них.

Влада створює роз'єднання між жертвами через систему привілеїв або диференціацію прав, змушуючи їх обирати між власним виживанням і солідарністю з іншими. Класичним прикладом може виступати той факт, що в Руанді 1994 року міжгрупова ворожнеча між тутсі та хуту стимулювалася пропагандою та соціальними поділами.

Дегуманізація створює умови, за яких жертви геноциду розглядаються як "менш цінні", що виправдовує жорстокість. Цей процес має кілька наслідків. Жертви втрачають свою ідентичність і стають частиною "знеособленої маси". У

нацистських концтаборах в'язням замінювали імена на номери, що знижувало їхню самоповагу та можливість асертивних дій. Коли люди дегуманізуються, їхні права більше не сприймаються як значущі. Це сприяє насильству та усуває моральні дилеми у виконавців злочинів. Жертви стикаються з такими умовами існування, які руйнують їхню гідність (фізичні тортури, насильство, голод). До прикладу, під час Голодомору в Україні (1932–1933) люди дегуманізувалися через пропаганду, яка таврувала їх як "куркулів" чи "ворогів народу".

У ситуаціях, де свобода вибору суттєво обмежена, жертви та переслідувачі стикаються з певними моральними дилемами. Так, жертви змушені вирішувати, чи дотримуватися моральних норм, допомагаючи іншим, чи зосередитися виключно на власному виживанні. Також дегуманізованим жертвам важче організовувати опір через втрату єдності та індивідуальної мотивації. Виконавці геноциду часто стикаються з вибором: підкорятися наказам чи ризикувати власним життям через відмову. Але, незважаючи на суворий соціальний контроль та дегуманізацію, у багатьох випадках люди знаходили можливість зробити вибір на користь гуманності. Так, можна згадати такі приклади опору, як організація польськими євреями Варшавського гетто-повстання у 1943 році. Також під час Голодомору українські селяни знаходили способи переховувати зерно від радянських активістів.

Загально відомими є також акти солідарності. Відомі випадки, коли люди, навіть ризикуючи життям, рятували інших. Наприклад, Оскар Шиндлер рятував близько 1200 євреїв під час Голокосту.

Отже, соціальний контроль та дегуманізація в умовах геноциду суттєво обмежують свободу вибору, створюючи умови, за яких індивідуальні та моральні рішення стають майже неможливими. Однак навіть у таких умовах людяність та свобода вибору можуть проявлятися через акти опору, солідарності та моральної сили. Свобода вибору в умовах геноциду є обмеженою, але не зникає повністю. Моральні дилеми, соціальний контроль та дегуманізація створюють складні умови для прийняття рішень, проте боротьба за людяність залишається можливою навіть у найскладніших ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Browning, C. R. *Ordinary Men: Reserve Police Battalion 101 and the Final Solution in Poland*. Harper Perennial, 1993.
2. Glover, J. *Humanity: A Moral History of the Twentieth Century*. Yale University Press, 2001.
3. Jones, A. *Genocide: A Comprehensive Introduction*. Routledge, 2010.
4. Голодомор в Україні: документи та матеріали (1932–1933). Український інститут національної пам'яті, 2008.

Петінова Оксана Борисівна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

ГЕНОЦИД ЯК ВИКЛИК МОРАЛЬНІЙ ПРИРОДІ ЛЮДСТВА: ФІЛОСОФСЬКІ РОЗДУМИ ПРО ЗЛО, ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ І ГУМАНІЗМ

Геноциди ХХ століття — Голокост, Голодомор, геноцид у Руанді, Вірменський геноцид та інші — залишили глибокий слід у свідомості людства, ставши символом масового зла. Ці події спонукають до переосмислення природи людського зла, концепції відповідальності та значення гуманізму. Філософське осмислення цих трагедій дає змогу зрозуміти, як вони вплинули на генезу моральних складових людства та чи здатне суспільство виробити імунітет проти подібних злочинів у майбутньому.

Геноцид, як прояв системного насильства, порушує етичні та антропологічні основи гуманізму. Філософи, зокрема Г. Арендт, розглядали феномен «банальності зла» на прикладі Голокосту, показуючи, що геноцид не завжди пов'язаний з патологією окремих особистостей. Масове зло виникає тоді, коли люди перестають осмислювати свої дії та беззастережно виконують накази. Г. Арендт відзначала, що навіть за найтемніших часів ми маємо право сподіватися бодай якогось промінця, не стільки від теорій та понять, скільки від непевного, мерехтливого і незрідка кволого світла, котре дехто в своєму житті і праці, засвідчує за будь-яких обставин і котрим осяває визначений йому на землі строк. У книзі «Айхман в Єрусалимі» [3], яка створена на основі матеріалів судового процесу 1961 року над нацистським лідером Адольфом Айхманом, докладно проаналізовано події Голокосту в різних європейських країнах та розглянуто роль А. Айхмана, нацистського лідера, у здійсненні плану «остаточного розв'язання єврейського питання».

Також Е. Левінас наголошував на важливості етичного відповідальності перед іншим [2]. У контексті геноциду втрата діалогу та дегуманізація групи «інших» стають ключовими факторами, що легітимують злочини проти людства. Оригінальна філософія «Іншого» Е. Левінаса дає змогу переглянути проблему критики суб'єкта в етиці. Подолання чи обхід цієї проблеми допоможе етичній думці протистояти політичній редукції. В інтерпретації левінасівської спадщини варто зважити не лише на витoki цієї думки з феноменологічної традиції, а й звернути увагу на її рецепцію та подальший вплив [6, с. 50].

Однією з центральних проблем філософської етики у контексті геноцидів є питання відповідальності. К. Ясперс у своїй праці «Питання провини» (1946) запропонував розрізняти чотири рівні провини: кримінальну, політичну, моральну та метафізичну. Геноцид як злочин виходить за межі особистої провини, покладаючи моральну відповідальність також на суспільство, яке потурає чи байдуже сприймає насильство [1].

Приклад геноциду у Руанді 1994 року, коли у центрі Африки впродовж ста днів в особливо жорстокий спосіб вбили мільйон людей, демонструє, як пропаганда та дегуманізація здатні перетворити звичайних людей на виконавців жахливих злочинів. Це викликає питання: чи можливо запобігти подібному шляхом розвитку особистої етичної відповідальності?

Геноциди ХХ століття оголили крихкість гуманізму та моральних основ суспільства. Однак саме ці трагедії стали поштовхом для перегляду принципів гуманізму. Після Голокосту було створено Загальну декларацію прав людини (1948), яка закріпила принципи, що мають запобігти подібним злочинам у майбутньому. Етичний гуманізм відновлює цінність людського життя, наголошуючи на неприпустимості дегуманізації. Філософ Жан-Поль Сартр вважав, що вибір кожної людини впливає на моральну сутність людства загалом [5]. У контексті геноциду це означає, що навіть пасивна байдужість стає співучастю в злочині.

Серед уроків геноцидів для морального розвитку людства можна виокремити збереження пам'яті про жертв геноцидів, що є елементом формування морального імунітету суспільства. Меморіали, музеї та освітні програми запобігають забуттю, яке може стати основою для повторення злочинів. Формування етичної свідомості через навчання про трагедії минулого дозволяє новим поколінням усвідомити небезпеку дегуманізації та пропаганди ненависті. Розвиток міжнародного права, зокрема принципу «Responsibility to Protect» (R2P), стає інструментом для протидії масовим злочинам. Це вимагає колективного морального вибору світової спільноти.

Таким чином, геноциди ХХ століття стали дзеркалом, у якому людство побачило власне моральне безсилля перед обличчям організованого зла. Однак ці трагедії також стали поштовхом до переосмислення моральних принципів, посилення гуманістичних цінностей та розвитку відповідальності на рівні окремих осіб та суспільств. Філософське осмислення геноцидів допомагає зрозуміти не лише причини трагедій, але й шляхи до формування морального імунітету, що може захистити людство від подібних злочинів у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Jaspers K., Die Schuldfrage. Ein Beitrag zur deutschen Frage. Madison: Artemis-Verlag Zurich, 1946, 95 p.
2. Levinas L. Totalité et infini, Essai sur l'extériorité. Paris : Le Livre de poche. Biblio essais, 1990. 346 p.
3. Арендт Х. Айхман в Єрусалимі. Розповідь про банальність зла / Переклад А. Котенко, К.: Дух і література. 2021, 376 с.
4. Загальна декларація прав людини. Стислий виклад. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/the-universal-declaration-of-human-rights>
5. Обревко Ю. М. Розуміння свободи у філософії Ж. П. Сартра. Свобода та детермінація у сучасному світі. URL: <https://newacropolis.org.ua/theses/ponymanye-svobody-v-fylosofyy-zhana-polia-sarttra-1500792580#:~:text>

6. Речич Л. Л. Емануель Левінас та його Інший. Наукові записки НаУКМА. 2016. Т. 180 : Філософія та релігієзнавство. С. 50-55.

Поплавська Тетяна Миколаївна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*,

Бутенко Елеонора Геннадіївна, здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, ОНП «Філософія», *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ

Творчість – одна з ключових компетенцій XXI століття, яка визначає здатність особистості адаптуватися до викликів сучасного світу, розв'язувати проблеми та генерувати нові ідеї. З впровадженням освітніх технологій відкриваються нові можливості для розвитку творчої особистості. Інноваційні методи навчання, інтерактивні інструменти та цифрові платформи стають потужними ресурсами для реалізації творчого потенціалу учнів.

Сучасні освітні технології орієнтовані на індивідуалізацію, дистанційність та варіативність освітнього процесу, академічну мобільність учнів, незалежно від віку та рівня освіти.

Під термінологічним поєднанням «освітні технології» розуміють конструктивні рішення, отримані з урахуванням практичного досвіду. Особливість методів та диференціація на види у цій сфері значною мірою залежить від участі в них людини та способів здійснення такого підрозділу. Але не менш важливими є особливості задіяності. Творчий процес тісно переплетений із науковими дослідженнями, застосуванням електронних інструментів. Все це пов'язано з традиційними методами мнемоніки, концентрації уваги та засвоєння отриманої інформації разом з її асоціюванням із вже накопиченими масивом знань, систематизацією та впорядкуванням.

Широта застосовуваного терміну «освітні технології» була з моменту його введення в минулому столітті. Звідси неминучі у такій ситуації наукові суперечки. Теоретики схильні відносити до освітніх технологій (далі – ОТ) побудовані моделі, виходячи з яких розробляється практична сфера. Практики впевнені, що під нього підпадає класифікація та виявлена структура. Проте ключовими поняттями освітньої технології визнаються і модель, і діяльність педагога, де модель є опис роботи викладача, з погляду концепції, змісту та проходження процесу.

До характерних особливостей сучасних освітніх технологій відносять: • застосування варіабельних професійних інструментів; • тісна взаємодія з інформаційними технологіями; • безперервність навчання та його взаємозв'язок з іншими галузями науки; • паралельне виховання та розвиток особистісних якостей, гуманізація свідомості; • взаємодія технічних можливостей та ресурсів певного віку; • якість застосовуваних методів та реалізація їх повноцінного

практичного застосування у навчанні; • перманентний моніторинг нового та його впровадження для відповідності вимогам часу.

Освітні технології не можна диференціювати однозначно: характерні особливості численні і дозволяють розробити класифікацію за однією ознакою. Тому їх розмежовують за рівнем використання, базовою концепцією, засобами та методами, формами та взаємодією викладача з його аудиторією.

Щодо характеристики та видів освітніх технологій, той і в цьому питанні також немає одностайності, основна концепція поділу передбачає наявність кількох видів:

- особистісно-орієнтованою, з його трьома базовими методами (застосування різнорівневих завдань, діалогів та ігор);
- модульної, при якій на чільне місце ставиться особистість учня і передбачається самостійне навчання, з освоєнням масивів знань, поділених на модулі;
- проблемною, з її цікавою тактикою постановки завдань, що вимагають вирішення та одночасно допомагають засвоєнню знань та компетенцій;
- ігровий, спрямованої застосування основної діяльності, властивій дитячому віку, у навчальних цілях;
- комп'ютерної, що ґрунтується на інформаційних технологіях, задіяних у навчальному процесі;
- навчально-модульного, як окремого різновиду згаданого вище, із системою самоконтролю та підбиттям підсумків не тільки в кожному модулі, а й наприкінці дисципліни на заздалегідь визначеній методичній основі.

В інших джерелах види освітніх технологій вказуються, як синхронний та асинхронний, лінійне та спільне навчання. При цьому під лінійним мається на увазі застосування певного джерела (комп'ютера або книги, а під спільним – комбіноване, з використанням джерел, вимог та заохочень учнів за успішне проходження навчального процесу).

Звернемося до досвіду втілення програми «Нова українська школа» (НУШ), яка є однією з ключових інновацій у сфері освіти в Україні і яка активно впроваджує цифрові ресурси з метою розвитку критичного та креативного мислення учнів.

Основними елементами цифрової трансформації у НУШ виступають: використання інтерактивних платформ (Google Classroom, ClassDojo) для організації навчального процесу; впровадження інтерактивних технологій, таких як віртуальні лабораторії, які дозволяють учням проводити експерименти у безпечному цифровому середовищі; запуск цифрових підручників і дидактичних матеріалів, які адаптуються до рівня знань учнів.

В результаті впровадження цих елементів у навчальний процес, в учнів спостерігається зростання інтересу до навчання через використання мультимедійного контенту; розвиток комунікативних навичок завдяки роботі в командах над цифровими проектами та підвищення рівня самостійності у виконанні навчальних завдань.

Таким чином, програма НУШ демонструє, як поєднання сучасних технологій і прогресивних освітніх методик сприяє формуванню компетентностей XXI століття.

Отже, освітні технології відкривають нові горизонти для розвитку творчості. Завдяки інтерактивним інструментам, гейміфікації та персоналізованому підходу учні мають більше можливостей для самореалізації. Українським педагогам та вченим у найближчому майбутньому важливо зосередитися на доступності технологій, підвищенні своєї кваліфікації та розробці нових інтеграційних методик, що сприяють розкриттю творчого потенціалу кожної дитини.

Список використаних джерел:

1. Нова українська школа (NUSh). URL: <https://mon.gov.ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
2. OECD. Освітні звіти та дослідження. URL: https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/Skills_Gap_Assessment_Ukraine_UKR.

Поплавська Тетяна Миколаївна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*,
Дмітрієва Діана, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, художньо-графічний факультет, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ФОРМУВАННІ СВІТОГЛЯДУ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

Сучасне українське суспільство характеризується динамічними змінами в економіці, політиці, культурі, у відносинах між суспільством та особистістю, суспільством та державою. Під впливом цих змін вища освіта, як частина соціальної системи, теж перебудовує свою структуру, зміст та напрями розвитку. Одним з найважливіших аспектів змін, що відбуваються, стає посилення уваги до особистості, розвитку її свідомості та самосвідомості, культурного та професійного потенціалу.

З позиції саме такого розуміння ролі вищої освіти, особливої значущості набула проблема гуманітаризації освіти, що сприяє подоланню однобічності та фрагментарності підготовки фахівців, розширенню їх культурного кругозору, становленню та розвитку громадянської позиції та професійно-творчої діяльності після закінчення вузу.

Цілі та орієнтація української освіти на формування «людини культури» також зумовлюють необхідність принципово іншого підходу до підготовки фахівця, а саме: розкривати її не тільки в поняттях «знання» та «вміння», а й у

поняттях культури: «моральна культура», «інформаційна» культура», «гуманітарна культура», технічна культура», «професійна культура» тощо. За такого підходу «знання» і «вміння» переходять із рангу стратегічних понять до тактичних. Крім того, колишнє розмежування освіти на змістовну та процесуальну компоненти втрачає сенс, бо до структури змісту включається і навчальна діяльність, яка також стає змістовною основою освіти.

У цьому необхідність гуманітаризації як особливої «технології», як психолого-педагогічного механізму здійснення гуманістичних ідей у педагогічному процесі вищої школи ще більше актуалізується.

Гуманітаризація вищої освіти — це процес, який спрямований на посилення ролі гуманітарних дисциплін у формуванні інтелектуальних, етичних та світоглядних якостей майбутнього фахівця. У сучасному світі, де глобалізація та технологічні зміни швидко трансформують суспільство, гуманітарні науки стають основою для формування критичного мислення, креативності та здатності приймати етично виважені рішення. Наприклад, вивчення філософії допомагає студентам зрозуміти основні питання буття, пошук сенсу життя та суспільної гармонії.

В Україні особливої актуальності набувають підходи до інтеграції гуманітарних дисциплін у технічні спеціальності. Наприклад, курси такі як «Етика та штучний інтелект» допомагають студентам-технікам зрозуміти соціокультурні виклики, пов'язані з новими технологіями.

Новітні методи, такі як кейсовий метод або дискусії, сприяють розвитку критичного мислення, навичок комунікації, а також розуміти необхідність глобального мислення та міжкультурного діалогу.

Наразі гуманітаризація набуває нових форм у контексті використання сучасних технологій. Впровадження онлайн-платформ, таких як Coursera та EdX, дозволяє студентам з різних стран здобувати гуманітарні знання. В Україні, зокрема, активно розвиваються цифрові ресурси, спрямовані на підвищення доступності гуманітарної освіти (наприклад, Відкритий університет Майдану).

На нашу думку, гуманітаризація освіти справді стане причинно-детермінуючим фактором формування професійної культури особистості майбутнього фахівця, якщо:

- вона виступає як методологічний базис і необхідна передумова формування готовності фахівця до здійснення гуманістично орієнтованої професійної діяльності;
- визначено організаційні та психолого-педагогічні умови гуманітаризації освітнього процесу та методичні шляхи їх реалізації;
- навчальна та педагогічна робота з освоєння студентом загальної та професійної культури здійснюватиметься в єдності ціннісно-сміслової спрямованості змісту освіти та особистісно-орієнтованих освітніх технологій з урахуванням особливостей освітнього середовища ВНЗ, індивідуальних запитів та реальних можливостей учнів;
- форми та методи навчання вже на етапі їх проектування будуть, з одного боку, орієнтовані на гуманізацію спілкування у навчально-виховному процесі, а з

іншого – на підготовку фахівця як людини культури, здатної до здійснення гуманістично спрямованої професійної діяльності.

Отже, гуманітаризація освіти є важливим етапом у формуванні сучасного фахівця, здатного адаптуватися до викликів сучасності. Для забезпечення цієї мети необхідно вдосконалювати методи викладання гуманітарних дисциплін, а також розвивати цифрові платформи та інноваційні підходи.

Список використаних джерел:

1. Coursera, EdX — онлайн-платформи для гуманітарної освіти.
2. Відкритий університет Майдану (ВУМ).

Поплавська Тетяна Миколаївна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*,

Барков Степан Федорович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, ОНП «Філософія», *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-ЦІННІСНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ ОСВІТИ

У сучасному світі, де спостерігаються виклики глобалізації, цифровізації та моральної кризи, формування духовно-ціннісної сфери особистості набуває особливого значення. Освіта, будучи інструментом соціалізації та розвитку, покликана не лише забезпечувати знаннями, але й формувати високі моральні ідеали, етичні переконання та духовну гармонію, так думали і до того прагнули видатні українські педагоги Костянтин Дмитрович Ушинський та Василь Олександрович Сухомлинський.

Звернення до культурної спадщини цих видатних педагогів дозволить нам зробити аналіз можливостей і засобів освіти, які сприяють вихованню духовно-ціннісної сфери особистості, що є актуальною проблемою у сучасному філософсько-освітньому дискурсі.

Духовно-ціннісна сфера особистості – це система уявлень, ідеалів, переконань і моральних принципів, які визначають поведінку людини та її ставлення до світу. Ця сфера формується у процесі виховання у родині та засобами освіти у школі. Особливості цього процесу полягають у формуванні високих моральних ідеалів, етичних переконань і духовного світогляду. Воно спрямоване на розвиток особистості, здатної жити за принципами добра, справедливості та любові до ближнього. У центрі цього процесу – виховання здатності до самопізнання, усвідомлення сенсу життя та формування гармонійного зв'язку між людиною і світом.

Українська педагогіка здавна приділяла значну увагу формуванню духовності, ця тема розглядалась та розвивалась такими корифеями філософсько-освітньої думки як К.Д. Ушинський та В.О. Сухомлинський.

Костянтин Дмитрович Ушинський, основоположник наукової педагогіки в Україні, значну увагу приділяв формуванню духовності у процесі виховання.

В його працях духовність розглядається як невіддільна складова цілісного розвитку особистості, що поєднує моральні, естетичні та культурні аспекти, до яких він відносив:

Цілісність виховання: Ушинський наголошував, що виховання має охоплювати як інтелектуальну, так і духовну сфери життя особистості. Він вважав, що без розвитку моральних і духовних якостей освіта втрачає свою цінність. У своїй праці "Людина як предмет виховання. Досвід педагогічної антропології" (1867–1869) він аналізує взаємозв'язок між фізичним, розумовим і духовним розвитком особистості. Він підкреслює, що виховання повинно розвивати гармонійну людину, де духовність є невіддільною частиною.

Моральне виховання: основою формування духовності є моральне виховання, яке Ушинський розглядав як систему засвоєння загальнолюдських цінностей, таких як доброта, чесність, працьовитість, повага до інших. У праці "Рідне слово" (1864) педагог висловлює думку, що вивчення рідної мови формує моральні і духовні якості особистості, допомагає виховувати патріотизм і любов до культури.

Національно-патріотичне виховання: формування духовності має базуватися на любові до рідної землі, історії, мови та культури. Ці ідеї були розвинуті Ушинським у статті **"Про народність у громадському вихованні"** (1857). У цій статті автор стверджує, що народна культура і традиції є основою формування духовності особистості. Ушинський закликає використовувати національну мову та фольклор у навчальному процесі.

В. О. Сухомлинський, у низці своїх праць «Серце віддаю дітям» (1972), «Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості» (1968) та «Як виховати справжню людину» (1975) наголошував на гармонійному розвитку дитини через емоційно насичене навчання та виховання естетичних і моральних почуттів, розкривав методи формування гармонійної особистості в умовах шкільного навчання та ділився своїм досвідом морального виховання і розвитку емоційної сфери та духовності учнів засобами освіти.

Згідно з думкою вченого, духовно-ціннісне виховання охоплює кілька аспектів:

1. Моральний – виховання совісті, відповідальності, справедливості.
2. Естетичний – розвиток почуття прекрасного, здатності цінувати культуру, мистецтво.
3. Духовний – формування ідеалів, життєвих цілей, здатності до самоаналізу.

Ідеї К.Д. Ушинського та В.О. Сухомлинського залишаються актуальними у сучасній педагогіці. Їх підходи до формування духовності можна адаптувати до сучасних викликів, таких як глобалізація, секуляризація та зростання культурної різноманітності, а їх рекомендації щодо використання рідної мови, культури і праці у вихованні є важливими інструментами для забезпечення цілісного розвитку особистості у сучасному світі.

Дійсно, сучасна освіта може відігравати ключову роль у формуванні духовних цінностей, але, як наполягали обидва видатних педагога, за умов гуманітаризації освітянського процесу, поширення вивчення літератури, як національної, так і всесвітньої, вивчення національної історії та історії

мистецтва, святкування народних свят, поширення вивчення народної творчості, що допоможе сприяти формуванню уявлень про духовні ідеали рідної культури, про свою рідну культурну спадщину. Наприклад, вивчення творів Тараса Шевченка чи Лесі Українки допомагає учням усвідомити значення боротьби за справедливість, любов до Батьківщини тощо.

У наш час, формуванню духовних цінностей може також сприяти інтеграція етичних проблем у природничі науки: обговорення впливу людської діяльності на екологію, а участь школярів та студентів у різноманітних гуртках, театральних студіях, та волонтерських ініціативах можуть формувати почуття відповідальності й взаємодії.

Особисту увагу у формуванні духовно-ціннісної сфери особистості треба приділяти інформаційним технологіям, тому що саме цифрові ресурси дозволяють створювати інтерактивні програми, які сприяють духовному вихованню. Наприклад, освітні платформи з елементами гейміфікації, які присвячені вивченню культури та етики.

Таким чином, проблема формування духовно-ціннісної сфери особистості може бути вирішена за допомогою цілого віяла можливостей, які зараз має сучасна українська педагогіка. Серед існуючих підходів до формування духовно-ціннісної сфери особистості слід зазначити: по-перше, традиційний підхід, тобто використання культурної спадщини, народних традицій і релігійних цінностей. У цьому контексті важливу роль відіграють уроки літератури, історії та народознавства; по-друге, інноваційний підхід: інтеграція сучасних технологій і методик у виховний процес. Наприклад, використання інтерактивних програм для вивчення філософських і моральних дилем; по-третє, проектна діяльність: залучення учнів до волонтерських ініціатив, створення соціально значущих проектів, що сприяють формуванню відповідальності та емпатії; по-четверте, педагогіка співпраці, яка орієнтується на взаємодію педагога та учнів як партнерів, на побудові довірливих стосунків, що допомагають розкрити духовний потенціал кожного.

Поплавська Тетяна Миколаївна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*,

Пересунько Павло Юрійович, здобувачк другого (магістерського) рівня вищої освіти, навчально-науковий інститут фізичної культури, спорту та реабілітації, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ

У сучасних умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій та глобалізації системи освіти ключовим завданням є адаптація навчальних процесів до сучасних викликів. Сучасні освітні технології (СОТ) дозволяють

забезпечити більш ефективне засвоєння знань, формування компетенцій та підготовку студентів до професійної діяльності. Однак їх впровадження потребує комплексного науково-методичного супроводу, що забезпечить успішність та стійкість змін в освітній системі.

Наша мета — розглянути основні аспекти науково-методичного супроводу впровадження сучасних освітніх технологій, визначити його ключові етапи та переваги.

Отже, сучасні освітні технології включають інноваційні підходи та інструменти, такі як:

- Цифрові платформи: Moodle, Google Classroom, Microsoft Teams.
- Інтерактивні методи навчання: використання AR/VR, симуляторів, інтерактивних дошок.
- Онлайн-курси та дистанційне навчання: Coursera, EdX, Prometheus.
- Гейміфікація: інтеграція ігрових елементів у навчальний процес.

Ці технології відкривають нові можливості для персоналізації навчання, підвищення мотивації студентів та оптимізації навчального процесу. Водночас їх впровадження супроводжується викликами, серед яких недостатня технічна підготовка викладачів, опір змінам та обмеженість ресурсів.

Для ефективного впровадження сучасних технологій існує науково-методичний супровід, який забезпечує його теоретичне та практичне підґрунтя. Його ключовими аспектами є, по-перше, аналіз потреб освітнього процесу, тобто визначення специфіки навчальної дисципліни та оцінка рівня підготовки викладачів і студентів до використання СОТ.

По друге, розробка навчально-методичних матеріалів, мається на увазі інструкції для викладачів і студентів та модулі для інтеграції технологій у навчальні програми.

По-третє, підготовка викладачів, тобто проведення тренінгів та семінарів та підвищення кваліфікації в галузі цифрових технологій.

По-четверте, моніторинг та оцінка результатів, мається на увазі збір зворотного зв'язку від учасників освітнього процесу та аналіз ефективності впроваджених технологій.

В якості приклада успішного впровадження СОТ, можна згадати дистанційне навчання під час пандемії COVID-19. Використання платформ Zoom і Microsoft Teams дозволило забезпечити безперервність навчання в умовах карантину, а науково-методична підтримка включала створення рекомендацій для онлайн-викладання. Далі слід зазначити використання платформи Kahoot! Гейміфікація освіти у середніх та вищих навчальних закладах підвищує залученість студентів та покращує засвоєння матеріалу. Нарешті, впровадження віртуальної реальності у медичинському навчанні, де VR-симуляторі допомагали відпрацьовувати хірургічні навички та сприяли розвитку професійних компетенцій студентів-медиків.

На нашу думку, для забезпечення успішного впровадження сучасних освітніх технологій необхідна інтеграція штучного інтелекту (розробка адаптивних навчальних систем, які підлаштовуються під потреби кожного студента), розвиток хмарних технологій (забезпечення доступу до навчальних

ресурсів із будь-якого пристрою) та підтримка на державному рівні, тобто фінансування програм підготовки викладачів, забезпечення шкіл і університетів сучасним обладнанням.

Таким чином, науково-методичний супровід є ключовим компонентом успішного впровадження сучасних освітніх технологій. Його впровадження дозволяє забезпечити адаптацію освітніх процесів до потреб сучасного суспільства, підвищити якість навчання та створити умови для всебічного розвитку студентів і школярів. Для досягнення цієї мети важливо поєднувати інноваційні підходи з підготовкою викладачів та інституційною підтримкою.

Список використаних джерел

1. Биков В.Ю. «Моделі сучасних освітніх систем». Київ: Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, 2017.
2. Siemens G. "Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age". Available at: <https://www.elearnspace.org/Articles/connectivism.htm>
3. Міністерство освіти і науки України: «Рекомендації з впровадження цифрових технологій у навчальний процес». Доступно на: <https://mon.gov.ua/ua/news/rekomendaciyi>
4. Prometheus.org.ua — платформа онлайн-курсів.
5. Kahoot! — інтерактивна платформа для освітніх ігор.

Резніков Сергій Іванович, кандидат філософських наук, доцент, *КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР*, м. Дніпро, Україна

ГЕНОЦИД УВАГИ: ФІЛОСОФСЬКИЙ ВИМІР БАЙДУЖОСТІ ДО ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ

У сучасному світі увага стала одним із найцінніших ресурсів, за який ведеться запекла боротьба. Цифрові технології, соціальні мережі, масова культура та реклама не просто забирають увагу, а й спрямовують її на поверхневі, швидкоплинні цілі. У цьому інформаційному шумі духовний розвиток, що потребує глибокої концентрації, терпіння й внутрішнього спокою, опиняється на узбіччі. Ця ситуація викликає занепокоєння, адже втрата здатності зосереджуватися на глибоких екзистенційних питаннях призводить до духовної деградації як окремої людини, так і суспільства в цілому.

Зараз прагнемо проаналізувати, як байдужість до духовного аспекту людського життя пов'язана з кризою уваги. Чому сучасна людина втрачає інтерес до духовного розвитку? Як це впливає на особистість, суспільство та культуру? Чи можна розглядати цю тенденцію як форму «духовного геноциду»? Відповіді на ці питання є ключовими для розуміння кризи людської ідентичності у XXI столітті.

Для кращого розуміння теми важливо окреслити основні поняття:

Увага – це здатність людини концентруватися на певних об'єктах або процесах, спрямовуючи свої думки та енергію на їх пізнання.

Байдужість – це стан пасивності, зневажливого ставлення до важливих питань, включаючи духовний вимір життя.

Духовний розвиток – це процес пізнання себе, свого місця у світі, прагнення до морального вдосконалення та пошуку вищого сенсу буття.

Ці три елементи є взаємопов'язаними: увага виступає основою для духовного розвитку, тоді як байдужість руйнує цей процес. Розуміння цих категорій дозволяє побачити, чому криза уваги є не просто соціальним феноменом, а й глибокою духовною проблемою.

Увага завжди була фундаментальною категорією у філософії та психології. Ще в античності мислителі, такі як Сократ і Платон, наголошували на необхідності скеровувати свідомість до вищих цілей, а не до матеріальних чи поверхневих задоволень. Увага визначає здатність людини до самоаналізу, самопізнання і споглядання.

Сучасні психологи, зокрема Вільям Джеймс, вважали, що увага є базовою функцією, без якої неможливий жоден акт мислення чи творчості. Увага не лише допомагає людині спрямовувати свій інтелект на глибші аспекти буття, але й формує її духовний світ. Зниження здатності концентрувати увагу означає деградацію як індивідуальної свідомості, так і суспільного життя.

З появою цифрових технологій світ переживає кризу уваги. Постійні сповіщення, реклама, соціальні мережі та нескінченний потік контенту розривають людську здатність зосереджуватись. Люди почали «переключати» увагу з одного об'єкта на інший, не заглиблюючись у суть явищ чи питань.

Замість того щоб витратити час на роздуми чи духовні практики, сучасна людина прагне до миттєвого задоволення, яке пропонують цифрові технології. Феномен «думок на короткий термін» (англ. *short-term thinking*) стає нормою, що руйнує глибину сприйняття та духовність.

Технології створюють «інформаційне рабство», де увага стає товаром. Люди перетворюються з мислячих суб'єктів на об'єкти для маніпуляцій. Це є не просто психологічною проблемою, а й духовною кризою.

Інформаційне перенасичення – це стан, коли людина отримує більше інформації, ніж здатна обробити. Це призводить до:

1. Розпорошення уваги, коли людина не здатна довго концентруватися на одному завданні.
2. Втоми від прийняття рішень, коли кожен вибір здається важким через надмірну кількість варіантів.
3. Відсутності часу для рефлексії та духовного зростання, оскільки увага витрачається на поверхневі речі.

Це явище впливає не лише на психіку, але й на духовний вимір особистості. Людина перестає ставити питання про сенс свого існування, мету життя, Бога, етику чи мораль. Вона стає «заручником миттєвості», втрачаючи зв'язок із вічністю.

Таким чином, «геноцид уваги» можна розглядати як процес, у якому суспільство втрачає здатність до глибокого мислення і духовного розвитку. Це

не лише соціальна проблема, а й виклик для кожної людини, яка прагне зберегти свою ідентичність у світі поверхневого і швидкоплинного. Сучасні технології, соціальні мережі та масова культура сприяють поверхневому сприйняттю світу, відволікаючи увагу від глибоких екзистенційних питань і духовних практик. Увага, як основа для духовного зростання, стає товаром, який експлуатується в інформаційному просторі. Цей процес спричиняє деградацію інтелектуальної та духовної свідомості, що має руйнівні наслідки для особистості й суспільства. Шляхи вирішення проблеми можливі через відновлення практик усвідомленості та пошук внутрішнього балансу, щоб зберегти здатність до глибоких роздумів і духовного розвитку в умовах сучасного світу.

Стойкова Кароліна Миколаївна – студентка 4 року навчання ОПП Менеджмент соціокультурної діяльності Університету Ушинського.

Науковий керівник **Врайт Галина Яківна** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського.

ФЕНОМЕН ГЕНОЦИДУ В ХХ СТОЛІТТІ (СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ)

Геноцид-це не просто історичне визначення, яке несе в собі сенс навмисного вилучення окремих груп населення яких об'єднує, етнос, релігія, раса і т.д., це біль кожного українця, бо протягом всього існування нас переслідує винищення. Із року в рік, із століття в століття українці борються за права жити на своїй землі у мирі та злагоді. На жаль це повторюється, ніби українці потрапили у часову петлю, яка знов і знов повторює найбільшніші періоди історії [6].

Філософське трактування про міжнародний злочин. Геноцид- методичне знищення людської групи - національної, етнічної, расової чи релігійної. Фашистський геноцид, який торкнувся 6 млн. євреїв під час Другої світової війни в ім'я вищої «нордичної» раси, або турецький геноцид, що торкнувся вірмен у 1915-1916 рр. не знаходить собі ні біологічного, ні психологічного, ні історичного, ні морального чи релігійного виправдання [5].

Вперше з'явилось на світ визначення «геноцид» у книжці «Правління країн Осі в окупованій Європі» Рафаеля Лемкіна польського адвоката у 1944 році, який саме і створив дану дефініцію. Причиною створення цього слова стали діяння нацистського правління, які були направлені на злодіяння з метою перебудови етнічного складу Європи [3].

Норман Наймарк (професор Стендфордського університету, видавник книжки «Геноциди Сталіна») про Рафаеля Лемкіна: « З усього що зробила ця людина, є 3 важливі внески: по-перше він дав пояснення геноциду, яке ми розуміємо сьогодні ще до того як відбувся Голокост. Голокост не дав

визначення геноциду, це зробив Лемкін, який наполегливо вносив інформацію до вух міжнародній спільноті. По-друге у його значенні мається важлива відмінність від значення 1948 року, він додає «соціальний колектив» до свого визначення. По-третє він чітко дає розуміння у взаємозв'язку між безліччю вбивств (варварством) та культурним геноцидом (вандалізмом) [4].

Визначення «Геноцид» у конвенції ООН, повністю спирається на точку зору Рафаеля Лемкіна. Згодом, від моменту прийняття геноциду, як міжнародного злочину (1948), у 2018 році 149 країн затвердили «Конвенцію щодо запобігання і покарання злочинів геноциду». Ця конвенція вимагає, беззастережного визнання геноциду, як забороненого міжнародного закону злочин, навіть у випадок, якщо країна не ратифікувала даний документ [2].

Як писала у своїй роботі Ханна Арендт- німецько-американська викладачка, теоретик, політолог та письменниця єврейського походження, у своїй праці «Джерела тоталітаризму»: «Люди, оскільки вони є чимось більшим, ніж реакція тварини і відправлення функцій, зовсім зайві для тоталітарних режимів. Тоталітаризм прагне не до деспотичного панування над людьми, а до встановлення такої системи, в якій люди зовсім не потрібні» [1, С. 509]. Тобто цілком можна вважати, що діяння масштабних злочинів, таких як геноцид, проява тоталітарного режиму, не тільки всередині країни, а й за її межами. А якщо дивитись на деякі аспекти тоталітарного режиму через призму психології, то можна припустити, що прихильники цього режиму і дотичних до нього, проявляють психічні відхилення, або\та порушення.

Отже згідно Ханни Арендт, можна сформулювати таке визначення. Геноцид-це наслідок тоталітарного режиму, який в свою чергу деморалізує та дегуманізує окремі групи людей, винищують їх права.

Не дивлячись на те, що започаткування даного визначення відбулося лише у 1948 році, масові катастрофи набували своїх діянь, ще задовго до загальноприйнятого визнання.

Голодомор. Геноцид українського народу, вчинений у 1932–1933 роках. Керівництво Радянського Союзу вчинило це з метою придушити українців і остаточно ліквідувати український опір режиму. Не бажаючи втратити Україну, радянська влада створила план винищення українського народу, який маскувався під плани хлібозаготівель для держави. Йшлося про повне вилучення всіх запасів зерна та іншого продовольства та конфіскацію майна як покарання за невиконання плану хлібозаготівель. Тоді мученицька смерть щодня забирала 28 тисяч осіб, щогодини - 1168 осіб, щохвилини - 20 осіб [7].

Голодомор 1932-1933 років - катастрофічна подія, яка має глибоке філософсько-соціальне значення, що підкреслює жахи тоталітаризму, порушення людських прав та руйнівні наслідки ідеологічного придушення. Це геноцид українського народу став однією з найпохмуріших сторінок в історії, показуючи, як жадоба влади та придушення національної ідентичності можуть призвести до масових трагедій.

Голодомор показує, як ідеологія і репресивні методи можна використовуватиме придушення цілої нації. Ця подія стала прикладом навмисного знищення народу заради політичних цілей і придушення його

прагнення незалежності. Воно нагадує про важливість збереження людської гідності, національної культури та необхідності протистояти будь-яким формам деспотизму.

Є деякі ознаки та фактори, що можуть поставити країну під загрозу геноциду:

Небезпечні висловлювання. До та під час геноциду часто є широко поширена мова ненависті. Така мова ворожнечі пропагує думку про те, що члени певної групи злі та небезпечні. Коли ця промова походить від впливових лідерів і поширюється через урядову пропаганду чи масові засоби масової інформації, це може змусити слухачів повірити, що насильство проти групи є виправданим.

Збройні групи. Перш ніж здійснити геноцид, лідери часто створюють спеціальні групи, які поділяють їх ідеологію та цілі. Наприклад, Гітлер заснував СС (Schutzstaffel ; Охоронні ескадрони) у Німеччині в 1925 році. Лідери забезпечують ці групи зброєю та військовою підготовкою. Вони використовують їх для вчинення насильства проти членів певної групи.

Збройний конфлікт. Геноцид найчастіше відбувається під час збройного конфлікту. Геноциди в Руанді (1994) та Боснії (1995) сталися під час громадянських війн. Голокост (1933) і геноцид у Вірменії (1915) сталися під час міжнародних воєн. Геноцид може статися, якщо одна або обидві сторони збройного конфлікту розширяють свої цілі з ворожих солдат на цивільні групи, які вважаються підтримуючими ворога.

Конкретні фактори, які призвели до геноциду в Європі, Руанді та Боснії, були дуже різними. Однак у кожному випадку були присутні розпізнавані фактори ризику та попереджувальні ознаки. Усі ті, хто організовує та здійснює геноцид, покладаються на активну допомогу незліченних чиновників і простих людей, а також тих, хто стоїть осторонь, стає свідком, а іноді й отримує користь від переслідувань і вбивств своїх сусідів [8].

Увесь світ знається на цих масштабних трагедіях. Але дивлячись на сьогоденну катастрофу в Україні, всі закривають очі на те, що знову відбувається знищення народу, знищення традицій, знищення мови. Україну знов охоплює геноцид, стільки вбивств, катувань, глобальних катастроф, руйнувань, злочинів, але світ досі ігнорує це гучне слово та не визнає страшну війну, геноцидом українців.

Список використаних джерел

1. Арендт Х. Джерела тоталітаризму. 2-ге вид. Київ : Дух і літера, 2005. 584 с.
2. Геноцид. ВУЕ. URL: <https://vue.gov.ua/Геноцид>.
3. Геноцид: хронологія. Holocaust Encyclopedia | United States Holocaust Memorial Museum. URL: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/uk/article/genocide-timeline>
4. Історична правда. Світова історія геноциду. Лекція Нормана Наймарка. Історична правда. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/560d25602670e/>
5. Словники онлайн. SLOVARonline. URL: <https://slovaronline.com>.

6. Учасники проектів Вікімедіа. Геноцид – Вікіпедія. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Геноцид>

7. Holodomor History. National Museum of the Holodomor-Genocide. URL: <https://holodomormuseum.org.ua/en/the-history-of-the-holodomor/>

8. What is genocide? What are risk factors and warning signs?. Holocaust Encyclopedia | United States Holocaust Memorial Museum. URL: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/question/what-have-we-learned-about-the-risk-factors-and-warning-signs-of-genocide>

Стойкова Марина Георгіївна, Здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2-го року навчання, спеціальність 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності», соціально-гуманітарний факультет, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

Науковий керівник: **Олена Лісєєнко**, д.соціол. н., професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса

ОЗНАКИ ГЕНОЦИДУ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Геноцид — це будь-які дії, вчинені з наміром знищити, повністю або частково, національну, етнічну, расову чи релігійну групу. Автором поняття як правового терміну був дослідник Рафал Лемкін — він, зокрема, був першим із фахівців міжнародного права, який визначив злочини сталінського комуністичного режиму проти українців як геноцид.[1] Геноцид проти українського народу здійснювався впродовж кількох десятиліть, зокрема під час радянської влади. Основною метою таких дій було не лише фізичне знищення українців, а й руйнування національної ідентичності та культурної спадщини. Це включало як масові вбивства, так і репресії, депортації та інші форми насильства, що сприяли знищенню цілого покоління та травмуванню наступних.

Геноцид може бути частковим. Не обов'язково вони передбачають знищення всієї групи, але йдеться про знищення їхньої культури, зокрема для того, щоб позбавити їх власної ідентичності. І про це дуже йшлося у Лемкіна. В уяві Лемкіна весь світ був схожий на такий великий концерт, який виконував дуже складну мелодію. Кожна нація в цьому концерті є для виконавців окремим інструментом. Загибель будь-якої нації означало гуманітарну катастрофу для всього світу. Лемкін був дуже чутливий до культури малих народів. Він знав дуже багато мов.[3]

На питання, чи завжди геноцид є там, де є війна, Ярослав Грицак відповідає заперечно. Як приклад, наводить Голодомор — це геноцид без контексту воєнних дій. Голодомор, що стався в Україні в 1932-1933 роках, є найбільш значущим актом геноциду, вчиненим радянським урядом. Мільйонів українців стали жертвами штучно створеного голоду. Основними причинами

були реквізиції зерна та інших продуктів у селян, заборона на виїзд за межі голодуючих районів і радянська політика, спрямована на придушення національних прагнень.

У період радянського правління в Україні мали місце численні депортації українців, зокрема інтелігенції, селян і національних активістів, які були піддані політичним репресіям. Увесь радянський період в історії України позначений репресіями. За час комуністичного режиму, за підрахунками істориків, через репресії радянських каральних органів пройшло понад 10 мільйонів громадян. Радянська влада створила тотальну систему стеження і доносів, а на території російського Сибіру для утримування репресованих та використання їхньої праці була організована спеціальна система таборів ГУЛАГ. Репресії торкнулися усіх верств населення, представників усіх соціальних груп і професій: від селян і робітників – до науковців, митців та священників. В Україні практично немає людей, чиїх родин, у тих чи інших формах, не торкнулися репресії.[2]

У 1985-88 роках комісія Конгресу США досліджувала голод в Україні. У своїх висновках вона наголосила, що «Йосиф Сталін та його оточення вчинили акт геноциду проти українського народу в 1932-33 роках». Висновки комісії відкрили шлях до міжнародного визнання Голодомору геноцидом. У наступні роки Голодомор як злочин геноциду у своїх актах засудили парламенти Естонії, Австралії, Канади, Угорщини, Грузії, Португалії, США. Для українців міжнародне визнання Голодомору є свідченням встановлення історичної справедливості щодо оцінки злочину проти людяності, скоєного стосовно українського народу, та демонстрацією засудження дій тоталітарного режиму, який знищив в Україні мільйони людей та підірвав національний дух українства. [4].

Список використаних джерел

1. Геноцид / Дж. Мейс // *Енциклопедія Сучасної України* [Електронний ресурс] / Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Режим доступу : <https://esu.com.ua/article-29090>
2. Голодомор 1932-1933 років в Україні – геноцид проти Українського народу – Посольство України в Румунії. URL: <https://romania.mfa.gov.ua/news/golodomor-1932-1933-rokiv-v-ukrayini-genocid-porti-ukrayinskogo-narodu>
3. Голодомор в Україні 1932-1933 років – Посольство України в Республіці Австрія. URL: <https://austria.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/golodomor-v-ukrayini-1932-1933-rokiv>
4. Міжнародне визнання Голодомору як геноциду – Посольство України у Федеративній Республіці. URL: <https://germany.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/golodomor-v-ukrayini-1932-1933-rokiv/mizhnarodne-viznannya-golodomoru-yak-genocidu>

Секція 4. Геноцидальні практики Російської імперії і їх доктринальне підґрунтя

ШВИДУН Людмила, доктор філософії, доцент кафедри філософії, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», м. Дніпро, Україна

БРЕХНЯ ЯК СПОСІБ ІСНУВАННЯ ІМПЕРІЇ

Суспільство ХХІ століття – це суспільство, з одного боку, глобалізаційних процесів і цифрових технологій, динамічних змін і розумового капіталу, що характеризується тісною взаємозалежністю держав, розмитістю економічних, гуманітарних кордонів, прагненням до інтеграції тощо, а з другого боку – суспільство з гострими екологічними проблемами та не менш складними соціально-політичними й соціально-економічними питаннями, суспільство, яке ще, напевно, не було так роз’єднане в цивілізаційно-культурному вимірі як зараз.

У цьому аспекті необхідно зазначити, що з моменту появи людини спільним для всіх часів стали війни та геноцид, «... геноцид – це частина людської цивілізації від самого її початку. Первісні роди, клани і племена винищували одне одного з тою самою жорстокістю, з якою й модерні нації намагаються ліквідувати групи тих, кого вони вважають за ворогів» [5].

Термін «геноцид» запропонував Рафаль Лемкін у 1944 році на позначення того, що він раніше називав «варварством». Це поняття Лемкін уперше використав у своїй книзі «Axis Rule in Occupied Europe», що перекладається як «Панування країн Осі в окупованій Європі».

Варто звернути увагу, що «... не Голокост дає визначення геноциду, а до нього – Лемкін, який буквально вливає це у вуха міжнародній спільноті» [5]. У 1948 році Конвенцію про запобігання злочину геноциду та покарання було закріплено це поняття та його визначення у правовому полі міжнародної організації як «... сукупність дій, здійснених із наміром [наявність наміру дуже важлива!] знищити повністю або частково [не обов’язково всіх, достатньо й частини] національну, етнічну або релігійну групу [не соціальну, не політичну] як таку» [5].

Довгий час це поняття певним чином було «в тіні» Голокосту. Ми в жодному разі не заперечуємо Голокосту, не применшуємо цієї трагедії в історії єврейського народу. Ми поділяємо думку, що «... був Голокост, він неймовірно важливий для нашого розуміння геноциду, були прецеденти в Нюрнберзі та в 1948 році, які допомогли сьогоднішньому розумінню геноциду, але це не значить, що інших геноцидів не було» [5]. Вважаємо, що паралельно варто досліджувати інші, не менш трагічні події в житті народів, наприклад, українського. Варто зазначити, що сьогодні мало існує філософських, соціологічних, етнопсихологічних та інших наукових досліджень «феномену агресивного російського імперіалізму та його ідеологічного підґрунтя» [4, с. 174], геноциду, який веде протягом не одного століття проти українців ця

імперія. Не дивлячись на зміни назви, форми правління тощо, ординська ментальність не її змінилася. І це в черговий раз ми бачимо сьогодні, «різанина, масові вбивства цивільного населення, гвалтування, перетворення квітучих міст на суцільні руїни — цілком виразно окреслило мету путінської Росії: знищити Україну та її людність» [4, с. 174],

Аналогічну ситуацію зустрічаємо в ХХ столітті, «... більшовицький уряд застосовував інші методи для знищення українського народу як самостійної етнічної спільноти, відмінної від росіян. Починаючи з 1930-х рр., Україну цілеспрямовано й послідовно деукраїнізували. Штучно організований Голодомор 1932–1933 рр., внаслідок якого загинули мільйони українських селян, терор, розв'язаний проти національної інтелігенції, дають усі підстави кваліфікувати ці діяння як геноцид українського народу. І це вже визнає цивілізований світ» [4]. Таких прикладів достатньо у будь-якому столітті, розпочинаючи з XVII століття, коли погляд московського царя вперше впав на землі західних сусідів.

Вивчаючи феномен геноциду, хочемо акцентувати увагу на культурно-духовному геноциді українського народу, результатом якого є не фізична смерть людини, а духовна. Така людина стає втраченою для нації, яничаром, манкуртом, і не кожен зможе віднайти своє «євшан-зілля». Одним із актуальних досліджень у цьому аспекті, н наш погляд, є праця Є. Гуцала «Ментальність орди», у якій автор історичний поступ російської агресивної імперії розкриває як азійську деспотію, що «силою агресії, силою зброї, силою патологічної брутальності і патологічного розбою. ... нам постійно нав'язували цивілізацію брехні, пияцтва, ненависті до праці, нав'язувалася цивілізація безгосподарності, хаосу, безперспективності, цивілізація мародерства» [3].

Власне брехня, ошуканство, обман, бажання приховати свої аморальні сторони та вчинки, фарисейство – це «духовні склепи» росії, що характеризують її протягом усього періоду існування (від московського царства до ерефії). На думку І. Гаріна, таке «... промивання мізків та віра в ілюзії дає народу відчуття щастя. Загрози безпеки можна створювати штучно, а теракти, вбивства, лиха, голодомори необхідні для страху...» [2]. Дуже влучно описав світське життя сучасної йому імперії М. Гоголь у творі «Невський проспект»: «Все обман, все мрія, все не те, чим здається». Згадаймо чого лишень варті його персонажі із «Мертвих душ» або «Ревізора».

Ален Безансон, французький філософ, у своїй книзі «Свята Русь» цитує історика Ж. Мішле: «Росіянин – це брехня. Брехня – в громаді, фальшивій громаді ... брехлива з брехливих, найвища брехня, яка увінчує всі брехні. Крещендо брехні, хитрощів та ілюзій» [1]. «Навіть у жахливі часи людоморства, терору, депортацій, організованих Москвою, в партійному дискурсі, у ЗМІ та всіх публічних сферах пропагувалася теза про відсутність в СРСР конфліктів на національному ґрунті, а характер міжнаціональних відносин визначався лексикою родинних зв'язків: «братерство народів», «дружба народів», «єдина сім'я народів-братів», «благодетельний вплив братнього російського народу» тощо» [4, с. 177]. Як бачимо у більшовицькій імперії брехня і зло – не можуть існувати одне без одного, вона (брехня)

досягла небачених масштабів: створюється міф про радянський народ, формується неіснуюча паралельна реальність, відбувається маніпулювання фактами, переписування історії, штучне втручання у процеси розвитку української мови, зокрема, маємо «псевдонаукову підміну історичних і лінгвістичних фактів походження української мови» [4, с. 180] тощо. З цією метою було сформовано цілу індустрію ідеологічно-пропагандистської брехні, яка прикривала та й сьогодні виправдовує жахливі нелюдські вчинки імперії. Потрібно зауважити, що ця ідеологічно-пропагандистська машина працювала досить ефективно, результати її роботи ми зустрічаємо ще й сьогодні, зокрема, в гуманітарній сфері.

Традиція брехні, маніпуляцій, ошуканства продовжує в цьому імперському утворенні. Сучасна «... путінська концепція «героїчної» історії спонукає відкрито брехати дітям, скажімо, фальсифікувати історію Другої світової, тобто змалку привчає до нормальності державної брехні. При цьому підлість зведена до категорії героїзму, а агресія стає всенародною доблестю» [2]. Як бачимо брехня була і є невід'ємною частиною московсько-російської імперії, радянського союзу – сучасної ерефії. Йдучи в тандемі зі злом, вона прикриває його, створюючи паралельну (видуману) реальність, а з іншого боку, брехня показує слабкість, безпорадність та порочність імперії.

Насамкінець варто навести слова Ю. Шевельова з передмови до книги «Історична фонологія української мови», яка побачила світ у 1979 р. англійською мовою у Гейдельберзі, в Україні була перекладена і видана лише в 2002 р., вони набули ще більшої актуальності в умовах рашистської війни проти України: «І все ж хочеться вірити, що неперекручені факти й обґрунтовані думки зрештою вторують собі шлях» [6] до перемоги правди над брехнею.

Список використаних джерел

1. А. Безансон. Свята Русь / пер. Тараса Марусика. Київ, 2017. С. 86–87.
2. Гарін І. Філософія та практика російської брехні. URI: <https://nv.ua/ukr/opinion/filosofija-ta-praktika-rosijskoji-brejni-1005928.html> (дата звернення: 01.01.2025).
3. Гуцало Є. Ментальність орди. Твори, т. 5: Поезії. Статті. Київ, 1997. С. 8.
4. Масенко Л. Т. Лінгвоцидні практики Російської імперії в Україні за советської доби. Заборонити рашизм / В. О. Огнев'юк [та ін.]; за заг. ред. В. Піскун; Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ: Київ. ун-т. ім. Б. Грінченка, 2023. С. 174-183. URI: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/26059> (дата звернення: 01.01.2025).
5. Світова історія геноциду. Лекція Нормана Наймарка. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2015/10/15/148576/> (дата звернення: 01.01.2025).
6. Ю. Шевельов, Історична фонологія української мови, пер.: С. Вакуленко та А. Даниленко. Харків, 2002. 1

Секція 6. Меморіалізація пам'яті жертв геноцидів

Добролюбська Юлія Андріївна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри всесвітньої історії та методики її навчання, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

ПОСТМОДЕРНІСТСЬКА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ГОЛОКОСТУ У ТРАКТУВАННІ ХАНСА КЕЛЛНЕРА

Один з постмодерністських дослідників філософії історії Ханс Келлнер у своїх роздумах про Голокост вважає, що історія може і повинна використовувати літературні концепції, але при цьому залишатися все-таки історією і завжди має ідентифікувати себе як таку. Засіб виконання цієї вимоги – збереження і дотримання референціальності. Захоплення літературними аспектами історичної роботи, пантекстуалізм, веде до зникнення референціальності, тобто втрати почуття об'єктивності реальних стосунків у світі, і у світі історії зокрема.

Сам Келлнер балансує на межі дистинкції історії і літератури, факту і вигадки і практично впритул підходить до заперечення референціальності в загальному потоці історіографічних роздумів. Відчуваючи це, Келлнер акцентує увагу на феномені «текстуалізму», який, як він вважає, практично анексує усю сучасну історіографію і породжує ряд серйозних проблем. Головна з них, переконаний Келлнер, – проблема історичної репрезентації як проблема відтворення первинного смислового змісту у вторинних формах тексту. У роботі «Мова і історична репрезентація: отримуючи історію викривленою» [2] Келлнер підкреслює, що постмодерністська філософія історії, вивчаючи питання історичної репрезентації, об'єднана інтересом до тексту історії, а текст може бути отриманий тільки завдяки «викривленню» історії. Розповідь завжди є конструкцією історика, але якщо ми фокусуватимемо увагу винятково на тексті, не помічаючи реального змісту, ми отримаємо опис історичних подій «викривленим». Текст, вважає Келлнер, повинен розглядатися як засіб історичного аналізу, затребуваний історичним дискурсом, і одночасно як пристосування, яким дискурс проголошує себе репрезентованим реальності.

В зв'язку з цим показово-цікавим є вирішення Келлнером проблеми репрезентації Голокосту. Цей інтерес інспірований постмодернізмом з його увагою до дослідження «малих» ситуацій, фрагментів чогось загальнішого. У зв'язку з безпрецедентними для сучасної цивілізації масштабами і засобами знищення народу, трудностю і нерідко нерозв'язністю етичної сторони справи репрезентація Голокосту складна, потрібні особливі форми і нові підходи до стратегії репрезентації подібних історичних подій. Келлнер розглянув цю проблему в статті «Те, що ніколи не повториться, відбувається знову» [3]. Він починає з того, що слова назви «never again is now» самі по собі являють «потужне вираження протиріч і розривів, парадоксів і апорій репрезентації... Поняття не-повторності (never again) наповнюється вічним сьогоденням (is

now) і породжує питання темпорального характеру, на які важко дати відповіді» [3, с. 127].

На думку Келлнера жодне формальне лінгвістичне розуміння цих слів не може зробити більше, ніж тільки натякнути на їх можливу приналежність до певного типу мовного дискурсу. А розкриття семантичного змісту цих слів є величезним завданням. Достатньо сказати, що ця фраза, незважаючи на її неімперативність мовному дискурсу, примушує «когось» вирішити, що «щось» не повинне повторитися ще раз. Цей «хтось» в першому наближенні єврей, а «щось» – Голокост. Келлнер вважає, що в ці слова залучений біблійський імператив пам'яті – *Zakhor*: «І будеш пам'ятати, що був ти рабом в єгипетському краї, і вивів тебе Господь, Бог твій, звідти сильною рукою та витягненим раменом, тому наказав тобі Господь, Бог твій, святкувати суботній день» [1; Повторення закону, 5: 15].

Це веління пам'ятати минулу подію оформлено як імператив дотримувати і свято зберігати день суботній, ритуальне присутній як фігура вічності. У більш ранніх біблійських вимогах шанувати суботу, наприклад у Виході, не міститься імператив історичної пам'яті. Він з'явився як свого роду точка повторення: «пам'ятай суботу, знову». Ця повторена історична пам'ять, (повторення-дефініція), яка переказується кожному єврейську Пасху, має специфічну функцію – нагадати євреям минуле щоб уникнути його повторення. Напруга між закликом святкувати і велінням пам'ятати, викликана словами «ніколи знову», і є, вважає Келлнер, суттю проблеми історичної репрезентації Голокосту. Слово «now» («знову») творить сьогодення над подіями, які не повинні повторитися, звідси і помилкові репрезентації цих подій. При репрезентації минулого нерідко виникає загроза антиісторизму внаслідок ненавмисного спотворення історичної достовірності через відмінність менталітетів людей різних історичних епох; приписування минулим подіям таких значень і ролей, яких вони не мали до появи подій сьогодення. Найближче минуле важко репрезентувати тому, що це «все ще своє власне життя».

Келлнер переконаний, що втрачений елемент в усіх дискусіях про історичну репрезентацію Голокосту – сам читач. Читач – це «будь-хто, хто має досвід репрезентації деякої частини минулого: дослідник Голокосту або учень, який дізнається про це в школі чи із засобів масової інформації, або просто хтось, хто має невизначене відчуття, що "усі знають", що Гітлер зробив євреям "щось погане". Будь-яка навмисна репрезентація Голокосту матиме відповідну аудиторію» [3, с. 140]. Ця аудиторія завжди є уявна і часто несвідома конструкція самого автора, вона завжди точно схоплює цілеспрямовану силу репрезентації. «Якщо автор успішний в роботі, це загалом тому, що він може вигадати у своїй уяві аудиторію, яку він знає не із звичайного життя, а з досвіду попередніх письменників, які вигадали свою аудиторію, у свою чергу скориставшись інформацією від попередніх авторів, і так до початку письмового наративу» [4, с. 78].

Створення подій означає створення читача, який може пізнати подію «як подію» і, коли вона презентована, може слідувати її логіці відповідно до умов її

прочитання. Читач сам конструює події, нерідко в протилежність офіційним діям і інтенціям їх принципових учасників. Читач знає сюжет, який конститує події певного типу, і відмовляється визнати за події що-небудь ще, що відбувається у рамках відомого опису.

Читач слідує своєму індивідуальному і соціальному досвіду, знанню, яке в даному випадку можна назвати почуттям історичної ідентичності. На формування відношення читача до події справляє вплив не безпосереднє враження від події, якої взагалі може не бути, але враження суто когнітивне, апріорне, яке ще можна назвати вторинною історичною творчістю. Образ цієї події як би «насаджується» на інваріантний образ «чогось подібного» і відбувається акт ідентифікації. А оскільки історія людства відтворює величезну кількість повторень трансформацій (фарс і трагедія) оригінальних подій, самих по собі нечисленних, то запропонована Келлнером філософсько-естетична концепція історичної реконструкції і репрезентації не так вже неправдоподібна.

Список використаних джерел

1. Біблія, або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту: Із мови давньоєврейської й грецької на українську перекладена. 988-1988. Ювілейне видання з нагоди тисячоліття християнства в Україні. [Переклад Івана Огієнка.] Київ : Місійне товариство «Нове життя Україна», Кемпус Крусейд фор Крайст, 1992. 1528 с.
2. Kellner H. Language and Historical Representation: Getting the Story Crooked. Madison : University of Wisconsin Press, 1989. 339 p.
3. Kellner H. «Never Again» is Now. *History and Theory*. 1994. № 2. P. 127-144.
4. Ong W. J. The Writer's Audience Is Always a Fiction. *Interfaces of the Word : Studies in the Evolution of Consciousness and Culture*. Ithaca : Cornell UP, 1977. P. 53-81.

Секція № 7. Геноцидальні виміри агресії Росії проти України

Ковра Катерина Олександрівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2-го року навчання, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*
МЕМОРІАЛ ПАМ'ЯТІ ЖЕРТВ ГЕНОЦИДУ
КРИМСЬКОТАТАРСЬКОГО НАРОДУ ЯК СИМВОЛ НЕЗЛАМНОЇ ВОЛІ

Меморіалізація допомагає зберегти пам'ять про важливі події минулого. У всьому світі встановлено безліч меморіалів, які несуть різні сенси. За кожним меморіалом стоїть своя історія. Вшанування пам'яті об'єднує суспільство. Культура пам'яті важлива для будь-якого народу, адже без минулого немає майбутнього. Нещодавно в Україні з'явився новий меморіал, який став символом незламної волі. Історія його створення дійсно цікава.

11 вересня 2024 року у Києві відкрили Меморіал пам'яті жертв геноциду кримськотатарського народу. У відкритті, яке відбулося в межах четвертого саміту Кримської платформи, взяли участь Президент України Володимир Зеленський та лідер кримськотатарського народу Мустафа Джемільєв [4]. Три стилізовані долоні, що здіймаються до неба у молитовному русі до Всевишнього з проханням про захист, допомогу і встановлення справедливості. Між ними по центру скульптура — чаша з кипарисом, яка символізує стан смутку і скорботи. Основа чаші — дім, наповнений рослинним орнаментом, який є символом культури й традицій, надбанням народу, що має глибокі корені в Криму. Такий вигляд має Меморіал пам'яті жертв геноциду кримськотатарського народу [3]. «Це символ нашої єдності і рішучості відновити справедливість. Це так важливо. І ми бачимо, як російська окупація знову принесла горе в Крим... Це символ незламної волі. Він нагадує нам про три трагічні етапи в історії кримськотатарського народу: анексію Криму Російською імперією у 1783 році, депортація у 1944 році та окупація у 2014-му», — наголосив Президент України Володимир Зеленський на церемонії відкриття. Також він зазначив, що колись такий меморіал з'явиться в українському, вільному Криму [2].

Автором концепції Меморіалу є відомий кримськотатарський архітектор Ірфан Шемседінов. Спочатку проєкт уявляв собою дві бетонні колони висотою 13 метрів у формі руки у молитві до Всевишнього. Дві стели були присвячені трагічним датам в історії кримських татар — 1783 та 1944 рік. Пам'ятку планувалося встановити в Криму до його окупації Росією 2014 року, але так і не вдалося реалізувати задум. Ельміра Шемседінова — відома кримськотатарська художниця-живописниця, онука Ірфана Шемседінова. Саме вона передала матеріали свого покійного дідуся для реалізації та адаптації проєкту до сучасності. Архітектором сучасного проєкту Меморіалу є Микола Семирог-Орлик. Тепер пам'ятник містить три колони, бо вже після смерті Шемседінова додалась ще одна трагічна дата — окупація Криму 2014 року [1]. Дивлячись на меморіал з різних ракурсів, можна побачити цікаві деталі. Наприклад, на третій стелі з датою «2014 рік» зображено державний герб України. Це пов'язана з тим, що остання російська окупація півострова відбулася вже за незалежності України.

Микола Семирог-Орлик в інтерв'ю Суспільному Крим розповів про символізм цієї пам'ятки. «Долоні — пригортають життя, чаша — символізує дім, кипарис, який проростає з центру — символізує відновлення життя. Тобто, що народ — долоні — пригортають це і молять до Бога, щоб це все відбулося. Самі елементи символізують депортацію людей. Тобто ви бачите з боку долоні, а якщо підходите до фасаду — бачите залізничні колії з ешелонами потягів, які вивозять людей з міст, тобто топоніми відображають міста. Це не всі міста, зрозуміло. Їх достатньо багато. Це вибірково вибрані певні міста», — описав Меморіал архітектор [1]. Пам'ятний знак жертвам геноциду кримськотатарського народу є архітектурною формою, де зібрана ціла низка знакових для кримських татар образів та символів, де наскрізною лінією є багаторічні прагнення корінного народу України про гідне вшанування пам'яті

сотень тисяч жертв, що протягом століть потерпали від злочинних дій російської влади, зокрема і депортації-геноциду 1944 року [3].

Отже, Меморіал пам'яті жертв геноциду кримськотатарського народу є справжнім символом незламної волі. Він зображує прагнення історичної справедливості та відображає всю важливість трагічних для кримськотатарського народу подій. Дуже символічно, що саме у сквері Миру, де ще до 2016 року стояв пам'ятник чекістам, з'явився український національний меморіал. Відкриття Меморіалу є важливим кроком, воно демонструє ставлення держави до кримськотатарського народу. Сьогодні кожен охочий може подивитися на цей пам'ятний знак, який набув особливого значення в новітній історії України.

Список використаних джерел

1. Валерія Церна. Катерина Гланько. "Хотілося відобразити всю важливість трагедії": як створювали проєкт Меморіалу жертвам депортації кримських татар. *Суспільне Крим*. URL: <https://suspilne.media/crimea/835707-hotilosa-vidobraziti-vsu-vazlivist-tragedii-ak-stvoruvati-proekt-memorialu-zertvam-deportacii-krimskih-tatar/> (дата звернення: 11.01.2025).
2. Катерина Гланько. Оксана Бовсуновська. У Києві відкрили меморіал Пам'яті жертв геноциду кримськотатарського народу. *Суспільне Крим*. URL: <https://suspilne.media/crimea/833709-u-kievi-vidkrili-memorial-pamati-zertv-genocidu-krimskotatarskogo-narodu/> (дата звернення: 11.01.2025).
3. Меморіал пам'яті жертв геноциду кримськотатарського народу: більше, ніж просто історія. *Кримська платформа*. URL: <https://crimea-platform.org/news/memorial-to-the-victims-of-the-crimean-tatar-genocide-more-than-just-history/> (дата звернення: 12.01.2025).
4. У Києві відкрили Меморіал пам'яті жертв геноциду кримськотатарського народу. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/u-kiyevi-vidkrili-memorial-pamyati-zhertv-genocidu-krimskota-93141> (дата звернення: 10.01.2025).

Поплавська Тетяна Миколаївна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*,

Туриб Марина, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, соціально-гуманітарний факультет, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Нинішня російська війна проти України є трагедією епічних масштабів, яка, поза всяким сумнівом, завдає серйозної психологічної шкоди та неминуче призводить до довгострокових наслідків для учасників бойових дій та

цивільних, не кажучи вже про біженців та полонених, як вже звільнених, так і тих, що тільки мають звільнитися.

За даними Національного інституту стратегічних досліджень, 71 % українців відчують стрес або сильну знервованість. Основними причинами виступають: повномасштабна війна з Росією (72 %), фінансові складнощі (44 %). З-поміж аспектів війни, які спричиняються до стресу або сильної знервованості, на першому місці перебуває безпека близьких (63 %) і втрата роботи або джерела доходу (42 %). Таким чином, психологічної підтримки потребує більша частина населення України.

Отже ментальне здоров'я населення є ключовим показником стійкості суспільства, особливо в умовах війни, тому дослідження поточного стану ментального здоров'я українців, основних викликів і шляхів їх подолання, зокрема через ініціативи національних і міжнародних організацій, актуально і доречно.

Найпоширенішими наслідком російсько-української війни є наступні: тривожність та страх (постійна загроза обстрілів і втрат створює високий рівень стресу серед цивільного населення); депресія (втрати близьких, домівок і соціальної стабільності сприяють поширенню депресивних станів); ПТСР (пережиті бойові дії або свідчення насильства залишають довготривалі психологічні наслідки).

Унаслідок війни окремі соціальні групи є більш вразливими до порушень ментального здоров'я. До них відносяться: військовослужбовці та ветерани(бойові дії залишають глибокі психічні травми, включаючи ПТСР і складнощі адаптації до мирного життя); сім'ї військових(страх за життя близьких, розлука та економічні труднощі впливають на їхній емоційний стан); внутрішньо переміщені особи (втрата домівки, вимушена міграція та інтеграція в нові громади створюють додатковий стрес); діти (особливо вразливими є діти, які стали свідками насильства або проживають у зоні бойових дій. Вони часто стикаються з емоційною нестабільністю, тривожними розладами та проблемами в навчанні).

За даними ООН, близько 6,2 млн українців, які виїхали з країни на початку повномасштабної війни, досі лишаються за кордоном. Вимушене переселення – психотравмуюча ситуація найвищого ступеню інтенсивності.

Аналіз психологічних проблем вимушених мігрантів показує, що вони мають комплексний характер і охоплюють усі основні сфери особистості: емоційну, когнітивну, поведінкову, мотиваційну, комунікативну. Порушення в різних сферах психічного здоров'я мігрантів, які накладаються одне на одне, можуть призвести до більш глобальних проблем особистості.

Крім того слід зазначити, що за теперішніх умов доречним та іноді єдиним можливим варіантом реалізації профілактичних заходів є Інтернет майданчики, медіаресурси та соціальні мережі.

Підтримка ментального здоров'я стала пріоритетом як для держави, так і для міжнародних організацій. Основні заходи включають:

- Національні програми: уряд України запровадив ініціативи для реабілітації військових і цивільного населення. Наприклад, створення центрів психологічної допомоги та реабілітації для ветеранів.
- Міжнародна допомога: організації, такі як UNICEF, WHO та UNHCR, надають гуманітарну підтримку, фокусуючись на психосоціальній реабілітації дітей і ВПО.
- Неурядові організації: такі структури, як «Карітас України» і «Повернись живим», активно впроваджують програми підтримки ментального здоров'я.

Таким чином, основні засоби збереження ментального здоров'я спрямовані на різносторонню підтримку та розвиток особистості, що в свою чергу сприяє здатності більш ефективно виходити з кризових ситуацій, вмінню продуктивно рефлексувати та долати стреси.

Разом з цим, сучасні технології та методи значно розширюють можливості надання необхідної допомоги. Серед найбільш ефективних засобів можна виділити наступні:

- телемедицина: онлайн-консультації дозволяють надавати допомогу вразливим групам, які не мають доступу до офлайн-ресурсів;
- арт-терапія та тілесно-орієнтована терапія: ці методи допомагають зменшити стрес і сприяти емоційному відновленню;
- гарячі лінії підтримки: цілодобові сервіси, як-от Національна гаряча лінія психологічної допомоги, надають екстрену підтримку;
- кризові центри: створення тимчасових прихистків для ВПО з послугами психологів і соціальних працівників.

В той же час, попри значний прогрес, підтримка ментального здоров'я стикається з низкою викликів:

- стигматизація: багато українців усе ще соромляться звертатися за психологічною допомогою через упередження.
- недостатнє фінансування: обмежені ресурси гальмують розвиток програм підтримки.
- брак фахівців: недостатня кількість підготовлених психологів і психотерапевтів ускладнює масштабну допомогу.

Для ефективного вирішення цих проблем необхідно посилити державну підтримку, залучити міжнародні інвестиції та продовжувати інформаційні кампанії для подолання стигми.

Як видно з нашого дослідження, ментальне здоров'я є критично важливим фактором для відновлення та розвитку українського суспільства після війни. Забезпечення психологічної підтримки вразливим групам, розширення доступу до сучасних методів терапії та подолання стигматизації мають стати пріоритетами державної політики.

Лише через спільні зусилля держави, громадських організацій і міжнародних партнерів можливо забезпечити сталий розвиток та ментальне відновлення українського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Міністерство охорони здоров'я України. Звіт про стан психічного здоров'я населення, 2023 р. URL: https://moz.gov.ua/uploads/10/52752-zvit_moz
2. UNICEF Ukraine: Mental Health and Psychosocial Support Initiatives. URL: <https://response.reliefweb.int/ukraine/mental-health-and-psychosocial-support>
3. WHO Report on Mental Health in Crisis Situations, 2022. URL: <https://www.neurocaregroup.com/news-insights/the-mental-health-state-of-the-world-summary-of-2022-who-mental-health-report>
4. Організація «Карітас України»: програми психосоціальної підтримки. URL: <https://caritas.ua/mental-health-and-psychosocial-support-program-mhpss/>
5. UNHCR Ukraine: Assistance for Internally Displaced Persons.

Вікторія ФІНИК, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2-го року навчання, спеціальність 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності», соціально-гуманітарний факультет ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса

Науковий керівник: **Олена ЛІСЕЄНКО**, д. соц. н., професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса

СУЧАСНА РОСІЙСЬКА ПРОПАГАНДА ЯК ІНСТРУМЕНТ КУЛЬТУРНОГО ГЕНОЦИДУ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Минає десятий рік російсько-української війни та другий рік повномасштабного вторгнення, кожного дня нові випробування, величезні втрати, стомлена нація, яка попри все бореться за свій дім. Адже це збройний конфлікт між двома державами, боротьба за право українців жити у вільній і незалежній країні. Ця війна, стала випробуванням для всього українського народу, який об'єднався у своїй рішучості відстояти суверенітет, національну ідентичність та європейські цінності.

Варто зазначити що метою російської агресії є не просто загарбання територій, а знищення нашої національної ідентичності, геноцид українського народу. Російська держава й ідеологія рашизму, яку сповідує російський політикум, офіційно заперечують існування українців як окремої нації, а ті, хто не погоджується з цим, підлягають фізичному знищенню. На тимчасово окупованих українських територіях росіяни повторюють найгірші практики нацизму – масові розстріли та вбивства цивільних громадян, вбивства та знущання полонених, депортації, щоденні ракетні обстріли, знищення об'єктів критичної інфраструктури, умисне плундрування, розкрадання приватної власності та цінностей. Різанина в Бучі, Ізюмі, масове знищення людей у Маріуполі стали наочним проявом геноцидної політики

російського режиму Москви. Про звірства, воєнні злочини, зґвалтування, вчинені російськими загарбниками в Україні... треба дописати [4].

Сучасна російська пропаганда є одним із найпотужніших інструментів, що використовується у війні Росії проти України. Вона не лише спотворює реальність, але й активно працює над знищенням української ідентичності, що можна вважати елементом культурного геноциду. Ця стратегія спрямована на знищення української національної ідентичності, підрив історичної пам'яті та асиміляцію культурного спадку. **Інформаційна війна** - це дії, спрямовані на досягнення інформаційної переваги для забезпечення національної військової та інших стратегій шляхом впливу на інформаційні та розвідувальні системи противника з одночасним зміцненням і захистом власних інформаційних та розвідувальних систем та інфраструктури. Основними засобами інформаційної війни є знищення, спотворення і викрадення інформаційних масивів, подолання систем захисту і отримання з них необхідної інформації, обмеження або заборона доступу легітимних користувачів, втручання в роботу технічних засобів, нейтралізація мереж зв'язку, комп'ютерних систем, а також виведення з ладу всіх високотехнологічних систем, що забезпечують життєдіяльність держави[3].

Громадянам потрібна оперативна та достовірна інформації про те, що відбувається в країні: що відбувається на фронті, які міста під загрозою, де можна знайти укриття, як діяти в надзвичайних ситуаціях. Однак не завжди можна знайти достовірні джерела, а не російське ПСГО. Одним із засобів системного насильства є нав'язування пропаганди, яка розлюднює супротивника. Посіяна ворожнечею пропаганда загострює конфлікти всередині країни, розпалюючи мовні, релігійні або культурні суперечки. Як зазначає Роберт Шеклі: «Найприкріше, що в інформаційній війні завжди програє той, хто каже правду, він обмежений правдою, брехун може нести все, що завгодно» [2].

Ті хто в РФ та за її кордонами, хто постійно споживає викривлену інформацію, яку у величезному обсязі постачають російські засоби масової пропаганди, перетворюються на слухняних виконавців волі російської правлячої верхівки. Російські політики - професійні пропагандисти, бо мають історичний досвід здійснення послідовного імперського впливу на масову свідомість[5].

Основна пропаганда, яку просуває Росія:

- «Україна є частиною Росії»: ідеологія «русского мира», яка заперечує право України на незалежність.
- «Україною править фашизм: створення образу ворога за допомогою неправдивих тверджень про український “нацизм”».
- «Західні держави маніпулюють Україною»: звинувачення Заходу у використанні України як інструменту проти Росії.
- «Росія не атакує цивільні об'єкти в Україні»

Поширення сюжетів про "доброту російських солдатів", які нібито допомагають дітям у "звільнених" містах, дискредитація жахів війни та спроба виглядати "визволителями". Виправдання військових злочинів та пом'якшення міжнародного осуду. Відвернення уваги російського населення від внутрішніх

проблем, створення образу "ворога". Дискредитація української державності та національної ідентичності. Ось такі головні цілі російської пропаганди...

Російська пропаганда, як інструмент культурного геноциду, виявляється у масовому знищенні культурної спадщини та культових споруд, а також викрадення національних цінностей. За підрахунком ЮНЕСКО, понад 150 культурних об'єктів в Україні частково або повністю зруйновано[4]. Російська пропаганда систематично спотворює історичні факти і зображує Україну як «молодшого брата» Росії або частину «унітарної держави». Приклади включають: заперечення незалежності Київської Русі та підпорядкування його історії московській ідеології; ігнорування трагедії Голодомору як геноциду українців і намагання представити її як трагедію «спільного союзу»; Прославляє тих, хто працював на імперську Росію, і заперечує важливість українських борців за незалежність, таких як Іван Мазепа, Симон Петлюра та Степан Бандера; просування ідеї, що російська мова є «міжнародною мовою спілкування», а її збереження є «правом» російськомовних громадян України; спотворення образу української мови як «недорозвиненої» та «сільської»; придушення україномовного контенту на окупованих територіях.

В окупованих територіях України російська влада: забороняє українську мову та освіту, руйнує пам'ятники українським діячам культури та історії, конфіскує та нищить українські книги, замінюючи їх російськими. Російська пропаганда дійсно є інструментом культурного геноциду! Знищення мови, традицій та ідентичності, ліквідацію самобутності українців, інтеграцію української культури як "частини російської", зміну історичної пам'яті майбутніх поколінь. Як зазначає Ярослав Грицак: «Війна — це величезна трагедія, але дає багато можливостей і шансів» [1].

Ця війна — це трагічна сторінка історії, проте водночас і момент величч українського народу. Її підсумком має стати не лише перемога України, а й побудова нової держави — сучасної, вільної, сильної, яка стане прикладом для інших країн. Адже Україна бореться не тільки за себе, а й за майбутнє усього демократичного світу. Пам'ятаймо, що інформаційна війна — це невід'ємна частина сучасної війни, і боротьба з пропагандою починається з правди.

Список використаних джерел

- 1) Війна - це величезна трагедія, але дає багато можливостей і шансів – Грицак. Громадське радіо. URL: <https://hromadske.radio/podcasts/viyna-informatsiynyy>
- 2) Роберт Шеклі про людей та інформаційні війни. URL: <https://www.depo.ua/ukr/svit/robert-shekli-o-prave-na-zhizn-haose-i-informatsionnyh-voynah--09122014000500>
- 3) Стадник А. Г. Інформаційна війна як комунікативна технологія впливу на масову свідомість та громадську думку. Грані / редкол.: С. А. Квітка (гол. ред.) та ін. ; ДНУ ім. Олеса Гончара. Дніпропетровськ : Грані, 2016. Вип. 1 (129). С. 111–115.4) Український Інститут національної пам'яті. URL: <https://uinp.gov.ua/>

- 4) Український інститут національної пам'яті - офіційний веб-сайт. URL: <https://uinp.gov.ua/>
- 5) Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. С 261-264.

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

<i>Козленко Павло Юхимович</i>	14
СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНОЦИДІВ: ЛЮДСТВО НА ШЛЯХУ ДО МОРАЛІ	
<i>Короткий Тимур Робертович, Хендель Наталія Володимирівна</i>	16
КУЛЬТУРНИЙ ГЕНОЦИД І ПРОБЛЕМИ ЙОГО КРИМІНАЛІЗАЦІЇ	
<i>Іванова Наталія Володимирівна</i>	18
ЕНЕРГІЯ ЛЮБОВІ ЯК «ТРИСОНЯЧНА ЄДНІСТЬ» ПРОТИДІЇ ГЕНОЦИДАМ ХХ-ХХІ СТОЛІТЬ	
<i>Висоцька Ольга Євгенівна</i>	20
КОНЦЕПТ ГЕНОЦИДНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: СУТНІСТЬ ТА ВИМІРИ	
<i>Єршова-Бабенко Ірина Вікторівна</i>	22
КУЛЬТУРНИЙ ГЕНОЦИД ТА ЙОГО НАСЛІДКИ ДЛЯ ОСОБИСТОСТІ – КУЛЬТУРНО-ОСОБИСТІСНИЙ ГЕНОЦИД	
<i>Борінштейн Євген Русланович</i>	26
РОЗВИТОК ТА ЗАПОБІГАННЯ ГЕНОЦИДАМ: МОРАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ ЛЮДСТВА	
Секція 2. Культурний геноцид: від доктрини до відповідальності	
<i>Даниленко Анастасія Володимирівна, Врайт Галина Яківна</i>	31
КУЛЬТУРНИЙ ГЕНОЦИД ЯК ПОРУШЕННЯ ОСНОВНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ: ВПЛИВ НА КУЛЬТУРНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА СВОБОДУ ВИРАЖЕННЯ	
<i>Дев'ятко Наталія Володимирівна</i>	34
ІМПЕРСЬКИЙ СВИТОГЛЯДНИЙ КОД І ЙОГО ТЕКСТОВЕ ВТІЛЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ІНФОРМАЦІЙНО- КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ	
<i>Базелюк Оксана Василівна, Петінова Оксана Борисівна</i>	38
КУЛЬТУРНИЙ ГЕНОЦИД КОРІННИХ НАРОДІВ (НА ПРИКЛАДІ КОРІННИХ НАРОДІВ У КАНАДІ, АВСТРАЛІЇ, США)	
<i>Самойлова Полина Едуардівна, Лісєнко Олена Василівна</i>	42
СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПРОГРАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ КУЛЬТУРНОГО ГЕНОЦИДУ	
Секція № 3. Геноциди ХХ століття і їх вплив на генезу моральних складових людства	
<i>Атаманюк Зоя Миколаївна</i>	46
ВПЛИВ ГЕНОЦИДІВ НА НАЦІОНАЛЬНУ ІДЕНТИФІКАЦІЮ УКРАЇНЦІВ	
<i>Васильєва Лариса Юрійвна</i>	48
A PHILOSOPHICAL ANALYSIS OF DARWINISM'S ROLE IN THE VICTIMIZATION OF GENOCIDE VICTIMS AND THE POLITICS OF "EUGENICS"	

<i>Бородай Олександр Дмитрович</i>	51
СВОБОДА ВИБОРУ В УМОВАХ ГЕНОЦИДУ	
<i>Петінова Оксана Борисівна</i>	54
ГЕНОЦИД ЯК ВИКЛИК МОРАЛЬНІЙ ПРИРОДІ ЛЮДСТВА: ФІЛОСОФСЬКІ РОЗДУМИ ПРО ЗЛО, ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ І ГУМАНІЗМ	
<i>Поплавська Тетяна Миколаївна, Бутенко Елеонора Геннадіївна</i>	56
РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ	
<i>Поплавська Тетяна Миколаївна, Дмитрієва Діана</i>	58
ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ФОРМУВАННІ СВІТОГЛЯДУ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ	
<i>Поплавська Тетяна Миколаївна, Барков Степан Федорович</i>	60
ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-ЦІННІСНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ ОСВІТИ	
<i>Поплавська Тетяна Миколаївна, Пересунько Павло Юрійович</i>	62
НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ	
<i>Резніков Сергій Іванович</i>	64
ГЕНОЦИД УВАГИ: ФІЛОСОФСЬКИЙ ВИМІР БАЙДУЖОСТІ ДО ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ	
<i>Стойкова Кароліна Миколаївна, Врайт Галина Яківна</i>	66
ФЕНОМЕН ГЕНОЦИДУ В ХХ СТОЛІТТІ (СОЦІАЛЬНО- ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ)	
<i>Стойкова Марина Георгіївна, Олена Лісеєнко</i>	69
ОЗНАКИ ГЕНОЦИДУ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ	
Секція 4. Геноцидальні практики Російської імперії і їх доктринальне підґрунття	
<i>ШВИДУН Людмила</i>	71
БРЕХНЯ ЯК СПОСІБ ІСНУВАННЯ ІМПЕРІЇ	
Секція 6. Меморіалізація пам'яті жертв геноцидів	
<i>Добролюбська Юлія Андріївна</i>	74
ПОСТМОДЕРНІСТСЬКА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ГОЛОКОСТУ У ТРАКТУВАННІ ХАНСА КЕЛЛНЕРА	
Секція № 7. Геноцидальні виміри агресії Росії проти України	
<i>Ковра Катерина Олександрівна</i>	76
МЕМОРІАЛ ПАМ'ЯТІ ЖЕРТВ ГЕНОЦИДУ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОГО НАРОДУ ЯК СИМВОЛ НЕЗЛАМНОЇ ВОЛІ	
<i>Поплавська Тетяна Миколаївна, Туряб Марина</i>	78
МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	
<i>Вікторія ФІНИК, Олена ЛІСЕЄНКО</i>	81
СУЧАСНА РОСІЙСЬКА ПРОПАГАНДА ЯК ІНСТРУМЕНТ	

КУЛЬТУРНОГО ГЕНОЦИДУ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Збірник матеріалів

Міжнародної науково-практичної конференції
“ПРОБЛЕМА ГЕНОЦИДУ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОГО
СУСПІЛЬСТВА СУЧАСНОГО ФІЛОСОФСЬКОГО ПІЗНАННЯ”

(Одеса, 23-24 січня 2025 року)

Адреса редакції:

Україна, 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26, каб. 73 Тел.: (0482) 732-09-52

Здано на виробництво – 27.01.2025. Підписано до друку з оригіналу-макета – 27.03.2025. Формат по ISO 216 A4, 297x210, 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 5,4. Наклад 100 прим. Інформаційно-видавничий центр Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26 тел.: (048) 732-09-52